ANUL XXVII
28
(1 158)
Simbătă
14 iulie
1984
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

DESTIN ȘI CREAȚIE

Responsabilitatea este o formă a luptei și a participării iar sentimentul acesteia ca și datoria pe care o consacră înseamnă un permanent și cuprinzător examen în fața idealurilor, modul de fapt și de drept prin care ne ridicăm la înălțimea acestora și ele, cu toată lumina și tensiunea lor, se află în noi. Responsabilitatea socială este forma esențială a unității dintre drepturi și îndatoriri iar în această unitate se cuprinde, desigur, și dialectica edificării unei noi conștiințe, cea a împlinirii personalității prin muncă, știință, învățămînt și cultură, prin gîndire și acțiune comunistă înaintată. La capătul acestui drum stă, poate, emblematic și complex, omul nou. La capătul acestui drum și pe parcursul lui, ca o stare a fenomenului însuși și ca o posibilitate, ca o maximă putere de concentrare a sa, ca o realitate și ca o stare de spirit, totodată, ca un mod de a fi și simți. Principiile umaniste ale noii orînduiri îi motivează procesul continuu al devenirii și se transformă într-un adevărat ghid al științei de a-l privi și considera în plenitudinea tuturor raporturilor sale cu societatea, cu sine, cu prezentul și viitorul său, la înălțimea locului și menirii sale istorice într-una dintre cele mai clocotitoare și mai pasionante epoci, aceea a revoluției și a revoluționării propriei sale gîndiri. „Partidul nostru, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, pornește de la concepția că socialismul trebuie să fie societatea celor mai largi drepturi și libertăți democratice, societatea valorificării plenare a înțelepciunii și energiei colective a poporului, a asigurării unor posibilități nelimitate de afirmare a personalității umane". Și mai departe: „Noi facem totul pentru a dezvolta în om spiritul de omenie — cum spune poporul nostru. Realizăm socialismul și comunismul în care omul reprezintă figura centrală, preocuparea primordială. Tot ceea ce întreprindem este consacrat omului, libertății, bunăstării și fericirii lui".

Intenționalități de prim ordin, așadar, un crez energic și fundamental, o realitate prin care se conjugă și dobîndesc substanță în plan economic și social toate marile verbe ale existenței. Cultura și arta se înscriu cu predilecție în acest vast circuit de norme și valori ale noii construcții umane și fac, prin specificul lor, un indiscutabil serviciu ideii de responsabilitate, plasîndu-se într-o zonă a cunoașterii de cel mai larg interes. De aceea, din perspectiva afirmării unei conștiințe noi, revoluționare, se poate constata un demers de natură politică și ideologică pe vaste și cu sugestive arii de reflecție care au făcut obiectul multor orientări și îndrumări din partea secretarului general al partidului, ca și al multor măsuri care au venit în întîmpinarea dorinței de a crea și au dat un optim cadru de afirmare personalității creatoare. Sub acest aspect realitatea spirituală a ultimelor două decenii rămîne ca un fapt de netăgăduită amplitudine, deosebit de semnificativă pentru profunzimea și ținuta ei valorică, în ascendența întregii perioade pe care o reprezintă cei patruzeci de ani de făurire a noii societăți. Cultura și arta au devenit componente esențiale ale existenței și, în același timp, mijloace ale conștiinței active cu un hotărîtor relief politic, moral și social.

Dimensiunea umanistă a creației implică responsabilitatea și sinonimul acesteia, datoria, o evidentă probă de atitudine, într-adevăr, un permanent și conștient exercițiu al definirii prin cultură și artă ca om al cetății și al timpului tău, în primele rînduri ale făuritorilor unei noi istorii și civilizații. Vocația constructivă, creatoare, a cuprins în anii din urmă infinite domenii și s-a ridicat la altitudini fără precedent, astfel încît, pe temeiul acesteia, sentimentul și criteriul responsabilității înseamnă azi și o acută conștiință a angajării și, indiscutabil, unul din răspunsurile majore cu care venim, prin operă, în întîmpinarea propriului nostru destin.

Luceafărul

MONUMENTUL BRIGADIERILOR ● Operă a sculptorului Radu Aftenie aflată în stadiu de proiect urmează să fie înălțată la Agigea, punctul terminus al Magistralei Albastre

TELEGRAMĂ

Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU,
secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Consiliul Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, întrunit în ședință plenară pentru a dezbate asupra literaturii celor patru decenii de cînd România a pătruns revoluționar în era socialistă, în perspectiva luminoasă a marilor momente ale acestui an jubiliar, marcat de hotărîrea Plenarei Comitetului Central privind propunerea ca, la cel de-al XIII-lea Congres, Dumneavoastră să fiți reales în funcția supremă de Secretar General al Partidului Comunist Român, socotește îndreptățit momentul de a-și afirma, încă o dată, solidaritatea indestructibilă cu toate împlinirile acestui timp.

Scriitorii din România i-au fost credincioși partidului chiar din primul ceas al revoluției și s-au străduit să construiască un edificiu al literaturii care să dureze laolaltă cu nenumăratele ziditi pe plan social și politic, economic și uman, cîte au fost gîndite și înălțate în întreaga țară. Profundele mutații care s-au produs în conștiința milioanelor de locuitori ai României, de-a lungul acestor patruzeci de ani, în procesul realizării unui om înzestrat cu deosebite virtuți morale, capabil să dea viață idealurilor Partidului Comunist Român, se datorează și cuvîntului pe care scriitorii l-au rostit în cărțile lor sau de la înălțimea atîtor tribune cetățenești.

Cînd se va judeca, peste vreme, cu ce parte de suflet și cu ce parte de adevăr s-au angajat scriitorii la cimentarea acestor temelii de patru decenii, pentru viitorul comunist al României, se va vedea că opera lor este la fel de trainică precum suma de principii care au inspirat-o și care i-au dat strălucire. Neprețuite puncte de sprijin ale activității noastre au fost mai ales deschiderile de lumină ale Congresului al IX-lea al Partidului. Înțelepciunea și cutezanța pe care le întrupează mereu tînăra și combativa Dumneavoastră personalitate, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu.

Dumneavoastră ați cerut prezentului să însumeze și să sporească măreția trecutului, iar scriitorilor să caute în lecțiile nobile ale istoriei românești permanența vie fără de care creația lor s-ar fi redus la scheme perisabile și ar fi fost condamnată osificării. Dumneavoastră i-ați ajutat pe scriitori să descopere în realitatea zilelor noastre zăcămintele de omenie și de frumos, de inedit specific socialismului care așteaptă să fie date la iveală. Prin cuvîntările rostite cu atîtea importante prilejuri, prin mesajele adresate obștei noastre și prin eficiența întîlnirilor de lucru cu scriitorii, ați desăvîrșit un proces de comunicare cu consecințe dintre cele mai rodnice pentru dezvoltarea culturii socialiste. Demersurile Dumneavoastră, adresate întregii omeniri de a se împotrivi ferm politicii care ar putea-o duce la completa nimicire i-au mobilizat și pe scriitorii din România să-și exprime cu și mai multă hotărîre vocația de a fi martori cinstiți și pasionați ai epocii în care trăiesc, luptători înflăcărați în marea bătălie pentru viață.

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Anul jubiliar 1984 se constituie ca bilanț al reușitelor noastre, dar și ca îndemn, mai ales, spre noi eforturi creatoare, în toate domeniile. Scriitorii din România au neclintite temeiuri să creadă în corola de certitudini cu care ziua de mîine li se anunță în perspectiva altor decenii. Tocmai de aceea ei își exprimă deplina adeziune la hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului nutrind ferma convingere că realegerea Dumneavoastră, fiu strălucit al poporului nostru, patriot și revoluționar încercat, personalitate politică marcantă a vieții contemporane, la cel de-al XIII-lea Congres, în funcția supremă de Secretar General al Partidului, reprezintă chezășia cea mai sigură a înaintării noastre spre un viitor luminos.

Îngăduiți-ne să vă asigurăm că scriitorii se vor afla și de acum înainte în primele rînduri ale ofensivei pentru victoria noului și a adevărului, că vor face front comun cu ceilalți soldați ai partidului și ai țării. Este angajamentul solemn pe care scriitorii din România și-l iau în fața timpului, a celui de azi și a celui ce se va chema, pentru totdeauna, comunist.

CONSILIUL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

FILE DE ISTORIE, FILE DE EPOPEE

Armata alături de popor (I)

În cadrul planului de pregătire și înfăptuire a actului dezrobitor din august 1944, Partidul Comunist Român a acordat o deosebită atenție atragerii armatei alături de forțele patriotice naționale. Apreciind în mod just legătura strînsă a armatei cu interesele vitale ale națiunii, identificarea ei, de-a lungul secolelor, cu idealurile de libertate, dreptate și neatîrnare ale maselor largi populare, hotărîrea nestrămutată de a apăra pămîntul străbun, dreptul poporului de a-și făuri viața după propria sa voință, P.C.R. s-a preocupat de desfășurarea unei largi activități în rîndurile militarilor, pentru a-i determina să participe la acțiunea de răsturnare a regimului dictatorial antonescian și de eliberare a patriei de sub dominația fascistă. O importanță fundamentală a avut faptul că partidul comunist s-a orientat spre atragerea întregii armate, inclusiv a corpului de comandă, alături de forțele patriotice, evitîndu-se provocarea unui conflict în rîndurile militarilor. Această concepție a determinat și trăsăturile caracteristice ale planului insurecțional elaborat, locul acordat în acesta colaborării cu ofițerii superiori din corpul de comandă și rolului regelui în calitatea sa de cap al oștirii.

Adoptînd această atitudine față de armată, P.C.R. a avut în vedere în primul rînd faptul că, încă înainte de declanșarea celui de-al doilea război mondial, militarii români își manifestaseră, în repetate rînduri, atitudinea antihitleristă și voința de a se împotrivi acțiunilor agresive ale Germaniei naziste și aliaților ei de cotropire a altor state și popoare.

După instaurarea regimului legionaro-antonescian, în septembrie 1940 și pătrunderea trupelor germane în România, sub forma unei Misiuni militare, au fost numeroase cazurile în care ofițerii români și-au exprimat deschis adversitatea față de prezența hitleriștilor pe teritoriul patriei noastre. Un document de epocă menționa: „În urma inspecțiilor administrative executate în diferite orașe s-a constatat un curent de ostilitate vădită a intelectualilor din sate și orașe și a ofițerilor români împotriva armatei și ofițerilor germani; **ofițerii români nu au, în afară de serviciu, aproape nici un contact cu ofițerii germani"**. (subl. n.s.). Alte documente ale vremii consemnează cazul a doi căpitani din Regimentul 3 Călărași, care și-au exprimat nemulțumirea cauzată de prezența trupelor germane în țară, criticînd, pentru aceasta, în mod deschis guvernul. Sau al unui alt ofițer român care în

A. Simion

Continuare în pag. a 11-a

EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU — o epocă de puternică afirmare a literaturii și artei

IZVORUL VIEȚII

Deschizînd seria comentariilor ce-și propun să definească epoca pe care o trăim — epocă intrată în istoria contemporană a României sub numele bărbatului ce conduce destinele patriei noastre — din perspectiva marilor realizări în domeniul literaturii și artei, nu va trebui decît să facem apel la memoria imediată. După victoria revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, România pășea pe calea construcției unei noi orînduiri. Era de schimbat totul, era de construit totul, într-o țară peste care trecuse tăvălugul războiului, într-o țară în care discrepanțele sociale lăsaseră urme adînci ce păreau imuabile. Perioada care a urmat a reușit, nu fără jertfe, uneori inutile, nu fără erori, uneori deosebit de grave, să așeze temelii noi dezvoltării socialiste a României, să contureze noul destin al unui popor pentru care istoria a însemnat luptă, luptă permanentă.

Dar în planul literaturii și artei, deși cultura românească venea după marea lecție a tradițiilor interbelice, susținute de intelectuali de valoare, care-și dovediseră prin operă și acțiune politică, patriotismul, atașamentul la marile idealuri ale națiunii, vocația antifascistă, s-a creat un hiatus determinat de rigorile strîmte și false ale dogmatismului, de negarea în bloc a moștenirii culturale a înaintașilor. Ar fi nedrept însă, să nu recunoaștem, și în acest timp, apariția unor oaze în deșertul sterp al nonvalorii, a unor opere reprezentative datorate unor mari creatori. Dar, ca și întreaga viață social-politică și economică a țării, momentul Congresului al IX-lea al P.C.R., ampla și generoasa deschidere oferită de ctitorul adevăratului destin, demn, liber și independent al României, tovarășul Nicolae Ceaușescu — reprezintă și pentru literatură și artă un punct de geneză, marele prag spre împlinirea multilaterală. Sînt reconsiderate valorile clasice, reapar în edituri, în publicații, în biblioteci piesele din fondul principal al culturii române. Generația tînără are pur și simplu revelația unui continent nou al spiritului pe care și-l asumă îmbogățindu-se și aspirînd pe drept la edificarea, la impunerea propriilor valori. Ultimele două decenii aduc alături de inestimabile reeditări, opere de primă mă-

Nicolae Dan Fruntelată

Continuare în pag. a 6-a

Un cîntec doar

Febre de ziuă și febre de
noapte ne fac să creștem
și să cunoaștem.

Ascultă: sub prielnica Ursă,
în pîinea de vară,
nu obosește
mierla cîntînd.

Să-mi isprăvesc scrisorile
către secerătorii zilei,
mai lasă-mă în poala
Ta cea caldă.
Mai lasă-mă un cîntec doar,
să mă culeg pe mine !

Ovidiu Genaru

În pag. a 4-a :

«Jurnal în campania grîului»

Proba timpului

Idealurile, puterea de a le trăi și de a le racorda — așa s-ar putea spune — la întregul sistem energetic și de voință, național. Cu tot ceea ce comportă asumarea lor istorică și mai ales prin tot ceea ce deschid și consacră ele ca perspectivă și faptă a realității însăși, în om, în societate, în raporturile cu noi înșine și lumea, cu noua lume pe care o făurim. În acest punct, la această altitudine a existenței noastre se înscrie, cred, evenimentul inaugural care a fost Congresul al IX-lea al partidului și tot ce a prefigurat el ca orizont al unei hotărîtoare și necesare primeniri. Se deschisese o eră în august 1944, se inaugura o epocă la jumătate de drum, odată cu Congresul al IX-lea, un nume avea să devină sinonim cu însăși țara și era momentul atunci al unei incordări de efort, al unei concentrări de spirit și voință care avea în toate

A. I. Zăinescu

Continuare în pag. a 10-a

1944 — Anul marilor opțiuni

Actul istoric de la 23 August 1944, act cu profunde rezonanțe în istoria multimilenară a poporului nostru, a marcat și redimensionat și responsabilitatea civică a cărturarilor români, adîncile lor convingeri patriotice, sentimentul nobil, înălțător al implicării în tumultul evenimentelor. Cine urmărește publicistica — incontestabilul seismograf al unor epoci sau momente istorice — poate așeza, din perspectiva slujitorilor literelor românești, zilele de eroism tulburător ale lui August 1944 sub pătrunzătoarea formulare călinesciană : **„Un singur bun solid și obștesc PATRIA trebuie slujit cu abnegație"** (Ecoul, 6 septembrie 1944).

Se știe că perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale echivalează cu una dintre cele mai dramatice perioade din istoria noastră dar, și în acele momente, cele mai de seamă personalități ale științei, artei și culturii românești cu toate amenințările, ostracizările și teroarea s-au aflat în primele rînduri ale frontului antifascist, democratic și patriotic, demonstrînd, fără putință de tăgadă, că adevăratul creator a rămas întotdeauna legat indisolubil de destinele patriei, ale poporului. Referindu-se la aceste momente cruciale, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia : **„Spre cinstea și mîndria intelectualității noastre, cei mai proeminenți savanți, scriitori și artiști români și din rîndul naționalităților conlocuitoare au participat cu abnegație la lupta împotriva politicii de fascizare a țării, a trădării intereselor naționale de către clasele exploatatoare, pentru apărarea independenței și integrității patriei, iar unii dintre ei s-au apropiat de partid, au activat în rîndurile sale, punîndu-și în serviciul poporului întreaga lor putere de creație și chiar viața".**

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a oferit scriitorilor români un nou prilej de a demonstra că

Eugen Marinescu

Continuare în pag. a 10-a

EPOCĂ ȘI POEZIE

Poezie și reflectare

Structurile subsumate **transparenței**, constînd în dizolvarea distanței dintre subiect și obiect, în substanțializarea corpului fizic pînă la pragul imaterial al ideii (a vedea prin formele universului este a te apropia în mod abstract de spațiul ideal) conduc la o altă tipologie poetică: **reflectarea**. Din mediator necesar în experiența intelectuală, ea devine una dintre figurile literare cele mai cuprinzătoare. O experiență fundamentală a spiritului este reflectarea de sine: în obiecte, în contururile lor imaginare, în limbaj — în cosmos. Conștiința de sine marchează prima etapă a cunoașterii de sine, așa cum transparența lumii era o cale de a ajunge la esența lucrurilor. A fi transparent presupune a te identifica, a „curge înlăuntru": formă abstractă — și oarecum insesizabilă — de reflexivitate. Cealaltă situație, în discuție, aduce dimpotrivă o motivație explicită, cu șanse sporite de „concretizare". Conștiință de sine: iată o ipostază esențială a raportului dintre personalitatea individuală și univers, a confruntării conținutului lăuntric al ființei cu situarea sa în plan ontic. Întreaga istorie a poeziei este un discurs sinuos despre raportul dintre conștiința de sine a creatorului și universul în care ea își exercită funcțiile cognitive. Liricul modern adîncește tocmai interiorizarea, acestui raport, anulîndu-l uneori printr-un proces de degradare a echilibrului moral pe care lumea dinafară îl procură. Abandonarea sufletului oricînd dornic de regăsire compensație, echilibru în relație cu universul, nu este mai puțin izvorîtă din vocația absolutistă. Poetul modern este absolutist mai ales în privința unilateralității raportului respectiv, una sprijinită pe exaltarea funcțiilor eului, pe o predispoziție aproape generală de a deduce ori include „lumea" în amplul exercițiu introspectiv.

Conștiința la act de sine contemplîndu-și, mai mult sau mai puțin dramatic, imaginea: narcisism estetic, vechiul mit fiind extrem de prolific în epoca modernă prin simbolurile pe care le lansează. În măsura în care constituie o

Costin Tuchilă

Continuare în pag. a 10-a

II

regula geniului, a personalității puternice, care cu cît este mai mare cu atît are mai mulți dușmani se verifică cu prisosință în cazul lui Liviu Rebreanu. **Jurnalul** său este un document inestimabil pentru a reface graficul dificultăților care i s-au creat, al adversităților active, al climatului de injurie în care a trăit. Liviu Rebreanu cunoștea importanța instituțiilor și necesitatea bunei lor funcționări. Deși nu era un „postulant", deși n-avea vocație de funcționar, a acceptat să îndeplinească însărcinări publice care l-au coborît la hîrțogărie ,la munca de birou, la conciliabule interminabile cu cei interesați. Liviu Rebreanu s-a ocupat de postul național de radio în faza fixării fizionomiei acestuia, a fost președinte la S.S.R. și director la Direcția Educației Poporului. Fatalmente, a intrat în relație cu oamenii politici și avea preferințele sale, care, firesc, se îndreptau către ardeleni, mai exact spus către național-țărăniști. Dealtfel funcția de director la Direcția Educației Poporului este urmarea respectului pe care liderul național-țărăniștilor o nutrea față de Liviu Rebreanu. **Jurnalul** descrie și două întîlniri cu regele pe temele directoratului de la Educația Poporului, un element în plus pentru a arăta cît de implicat era pe versantul vieții sale de funcționar. Desigur, asemenea îndeletniciri, pe care scriitorul le îndeplinea cu fidelitate, îi răpeau timpul pentru scris, dar Liviu Rebreanu înțelegea cît de însemnată este angajarea scriitorului în viața marilor instituții culturale naționale. **Jurnalul** este apoi interesant pentru că face lumină asupra unui episod litigios din biografia lui : dispariția celor 500 de coroane din casieria regimentului unde lucra. Deși Liviu Rebreanu nu perorează împotriva cafenelei literare, dimpotrivă o consideră necesară, ca adaus relaxant după strădaniile de la masa de scris, totuși cafeneaua bucureșteană, care avea pentru alții și un alt rost mai puțin benefic, este cea care a manipulat tot felul de zvonuri pe seama scriitorului alimentînd, mai tîrziu, o nefericită campanie de presă împotriva lui. Unul din susținătorii campaniei a fost Nichifor Crainic și experimentatul editor care este Nicolae Gheran are inspirația de a reproduce într-o **Addenda** răspunsurile lui Liviu Rebreanu la atacurile lui Nichifor Crainic. Este de fapt vorba despre o falsă vină, de care Liviu Rebreanu fusese absolvit pe loc în chiar timpul primelor cercetări, dar care a fost invocată și reactivată pentru a intenta fostului ofițer reclamat și pentru agitație naționalistă românească un proces politic. Intervenția lui Liviu Rebreanu în presă, mult amînată, se produce însă și clarifică lucrurile. Mai mult decît atît, Liviu Rebreanu declară a se mîndri cu situația care i se aruncă în față ca o ocară, procesul în cauză fiind un proces de natură politică drapat în alte haine.

Erau cei care întreprindeau aceste campanii apostoli ai moralității ? Cel în cauză, Nichifor Crainic, cel puțin după datele oferite de primul răspuns al autorului lui **Ion**, nu era. În cauză era condiția de director la Educația Poporului a

CRONICA LITERARĂ

LIVIU REBREANU: «Jurnal»

lui Liviu Rebreanu, postură invidiată, dorită și vînată de diverși alți candidați.

Scriitorul a avut mult de suferit din pricina proeminenței lui literare și sociale și își pune problema de a se retrage din viața publică pentru a se dedica scrisului. Dramatismul notelor din **Jurnal** vine desigur și din nesiguranțele vieții cotidiene, chirie, lemne, contracte cu editorii, direcție în care **Jurnalul** este un document probant, dar și din această vînătoare a celui care se profilează impunător pe ecranul culturii și literaturii române. O sumă întreagă de inițiative importante ale scriitorului pleacă de aici. Proiectul **Spovedaniilor** apare drept urmare a dorinței de a închide gura celor care caută să-i scormonească cu orice preț trecutul pentru a-l compromite în fața marelui public. A tipări o carte de **Spovedanii** i se părea marelui prozator o soluție demnă, mai ales că era vorba de o carte de proză. Proiectul foarte interesant a fost părăsit, pentru a fi reluat mai tîrziu în alte forme. Din aceeași pricină Liviu Rebreanu proiectează apariția unei reviste, **România literară**, revistă a cărei simplă anunțare reduce din volumul atacurilor și ameliorează climatul de defăimare la adresa lui prin teama de posibila ripostă.

Situația scriitorului este practic insolubilă : pe de o parte vrea să trăiască exclusiv din scris renunțînd la orice demnitate publică, pe de altă parte își dă seama că această soluție îl expune foarte tare și nu-i mai garantează căile de acces către editori și cercurile importante ale vieții literare. Via de la Valea Mare este o soluție de compromis, locul unde se retrage pentru a scrie și de unde revine în capitală ori de cîte ori se impune. Însemnările de la Valea Mare sînt strict gospodărești și ni-l arată pe Liviu Rebreanu deconectat de la problemele care-i blochează tot timpul trecerilor prin capitală. Cele de la București ni-l arată la o distanță astronomică de preocupările viei de la Pitești. Scriitorul duce, am zice, o viață dublă : una în care se regăsește și alta în care acceptă o luptă pe care sigur o detestă.

Apariția în romanele lui a personajelor cu model real, foarte puțin deghizate de penița scriitorului, își are explicația tot în aceeași stare de tensiune, de încordare, de campanie. Liviu Rebreanu nu este hărțuit numai la Educația Poporului. Diverși colegi scriitori îi fac viața grea cu inițiativele lor de presă sau cu cele de breaslă. Liviu Rebreanu este președinte la S.S.R. și află că Gregorian și alții umblă cu o listă de semnături pentru o adunare generală în care să agite probleme scriitoricești pe care Liviu Rebreanu le numește. Nu știm dacă acțiunea a fost dusă pînă la capăt. Sigur este că aceste adunări nu s-au ținut, dar ele au contribuit la sicîirea permanentă a romancierului obligat să coexiste cu adversarii săi pe mai multe fronturi. Romulus Dianu, unul din activii intriganți de presă ai momentului după acest **Jurnal**, îl preocupă și, pentru că figura lui i se pare interesantă literar și condamnabilă moral, își propune s-o imortalizeze într-un roman. Asemenea cărți cu cheie ale lui Liviu Rebreanu își au deci explicația în războlul la care este constrîns. **Gorila**, care înseamnă un asemenea proiect realizat, îl are în vedere pe Șeicaru, ziarist care a făcut multe zile negre lui Liviu Rebreanu.

Deși nu editează întreg stocul de însemnări zilnice ale prozatorului, acest **Jurnal** ne introduce într-unul din punctele nodale ale existenței lui. Liviu Rebreanu nu încetează nici un moment să scrie. Termină **Crăișorul, Metropole**, este preocupat de **Răscoala** pe care o duce la bun sfîrșit, ține numeroase conferințe despre propriile romane în toată țara, nu abdică cu alte cuvinte de la rostu-i principal, dar factorii de eroziune îi ridică probleme neîncetat. Din acest punct de vedere **Jurnalul lui Liviu Rebreanu** se adaugă altor două cărți care documentează existența scriitorului român : este vorba despre **Anii de ucenicie** și **Viața ca o pradă**. Tema acestor două cărți din urmă este decupată de Marin Preda în **Viața ca o pradă**. Autorul **Moromeților** a fost interesat de **Anii de ucenicie** datorită modului în care Sadoveanu a înțeles munca și mediul literar. Biografia lui Mihail Sadoveanu conține un scurt episod bucureștean, după care prozatorul se retrage în liniștea unei livezi moldovenești, deoarece mediul literar bucureștean nu i se pare propice scrisului. Experiența boemei bucureștene ca test al unui loc impropriu scrisului îl atrage pe Marin Preda în amintirile sadoveniene. El reia în **Viața ca o pradă** meditația sadoveniană și definește în funcție de această experiență propria sa evoluție scriitoricească. Ea s-a produs mai ales împotriva cafenelei literare cu convingerea că aceasta este corozivă și sterilizantă. La fel, pentru Rebreanu, Bucureștiul este locul cel mai impropriu scrisului. Nenumăratele însemnări mărturisesc direct că în București orice inițiativă scriitoricească încetează. Rebreanu caută mereu refugiul. Via de la Valea Mare este polul opus al vieții bucureștene, unde de altfel Liviu Rebreanu reface existența de mic fermier sau grădinar al lui Mihail Sadoveanu pe care îl și prețuia cu deosebire. După Mihail Sadoveanu și M. Preda aversiunea față de Bucureștiul literar primește a treia susținere. Mihai Gafița formula, după cercetarea episodului bucureștean trăit de Eminescu, că aceeași a fost și situația marelui poet, supus în capitala țării unei adversități concentrice plină de consecințe pentru el. Îi mai adaugă în scurtul și umoristicul incident al trecerii lui G. Ibrăileanu printr-o redacție bucureșteană de unde a fugit la Iași, nu înainte de a se fi apărat cu un scaun de agresiunea reală sau iluzorie a unui confrate. Important este să observăm că mărturisirile lui Liviu Rebreanu se adaugă celor ale lui Sadoveanu și că le preîntîmpină celor ale lui Sadoveanu și că le premerg, chiar dacă nu și editorial pe cele ale lui Marin Preda.

Deși incomplet și redus la cîțiva ani de viață **Jurnalul** lui Liviu Rebreanu oferă datele unei existențe scriitoricești caracteristice într-un mediu literar caracteristic.

M. Ungheanu

flori de Tutun (Editura Eminescu, 1984) de Mihnea Gheorghiu e din categoria „Scenelor din viața publică" și a „Scrisorilor din imediata apropiere" ; cu acestea și cu admirabilele „Flori de Tutun" de acum avem în Mihnea Gheorghiu pe unul dintre cei mai însemnați eseiști români postbelici. Mulți aplică, atunci cînd este vorba de eseu, o reprezentare reducționistă rezumîndu-se la literatură, înțelegînd prin eseistică speculația vehiculînd doar temele literare. Totuși, acest raționament nu este adevărat, marii eseiști nu ilustrează numai un domeniu, căci altfel nu ar mai face... eseu, care e libertatea rațiunii față de materia pe care o exemplifică.

O eseistică apropiată de condiția originară este aceea a lui Mihnea Gheorghiu, literară, nici discuție, prin valoare însă nu în chip exclusiv prin temă : totul se înalță, într-o optică precum aceasta, la eseu, de la evenimentele vieții curente și pînă la reflecția politologică cea mai arzătoare. Într-adevăr, libertatea afectivă este aci capitală, slobozind pînă și lirismul, însă un lirism cu obligația ideii, fără a-l lăsa pe acela să exprime simpla romanțiozitate. Cea mai de seamă izbîndă pare a fi, în „Flori de Tutun", **eseul moral**, adînc subiectiv, însă cu subiectivitatea categorială, ridicată pînă acolo unde eul ilustrează prin etic fondul sufletesc colectiv. Distilînd în sine succesivele straturi individuale sortite a ajunge, în fine, la expozeu. Extraordinară e în „Flori de Tutun" și demonstrația, care la alții ar fi convocat o materie doctă și ar fi pustiit imaginația ca pe o pădure arsă de un incendiu. **Gîndirea infrarațională**, imagistică, e aci hotărîtoare, eseistul cugetă prin afect și simte prin concept. Dacă unii exprimă matematic „relațiile experimentale", Mihnea Gheorghiu le desfășoară prin reflecții morale ; însă prin reflecții sensitive, căci tot ce este pentru gîndire experiment privitor la uman se înfățișează aci ca o instruire de date sufletești. Rar a mai scris cineva o mai ingenioasă meditație lirică pe ideea miraculoaselor lumi ordinare decît aceste coapte și aparent caligrafice elogii de flori românești : „Așa trecură rozele acelea andaluze, în lungi rîzoare albe și roșii, pe care arșița verii le-a scuturat a doua zi, lăsîndu-le să se usuce ca după nunți ca jerbele de pe morminte după ziua eroilor.

Dar cînd dă în pîrg roada viilor, iar pielița piersicii își descoperă transparența, cînd dintre paloșele verzi ale porumbiștilor străbat drumurile mustăcioase plesnind de boabele numai bune de pus pe jăratec, în toată bogăția toamnei decorate cu cele mai colorate și mai fastuoase flori românești de grădină (pe deasupra cărora dalia își arată peste gard pălăriile ei enorme [illegible]

MIHNEA GHEORGHIU: «Flori de Tutun»

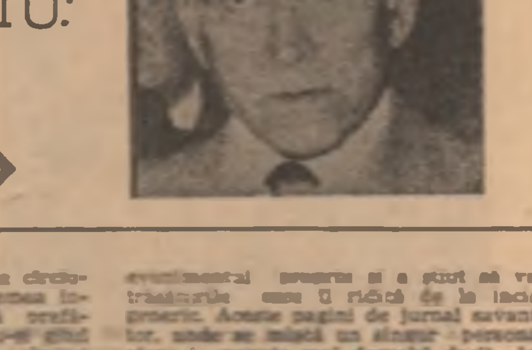

[illegible]", ca să le umilească pe cele [illegible] atunci să știi că a venit vremea întîlnirii cu ea, indianca albă și modestă [illegible] cu tubul drept și fibros, purtîndu-și gîtul și fruntea [illegible] cu ghirlande și [illegible] de chiparoase fără miros și de [illegible] fără candoare, cu petalele ei [illegible] discret și insinuant, un candelabru de [illegible] crescînd impertinent dintre marile frunze netede ce-și distilează prin nervurile lungi o otravă amară și dulce, acea pulbă aparițiile impură și nepăsătoare de care vin să se împerecheze și să moară fluturii inocenți ai grădinii.

Apoi, cînd iarna-și lasă pe geam la căderea nopții semnele ei din flori de frig, florile dalbe, pe toate celelalte le vei uita. Afară de ea, floarea [illegible], cu fumurile ei tropicale, Floarea de Tutun. Prin inelele ei desluși-vei conturul norilor despre care astronomii în căutarea Adevărului spun că se pot transforma în noi sisteme solare". Cine a scris o pagină cum este aceasta, de o fabuloasă [illegible] purificată la gratuitatea marii poezii morale, este fără discuție un extraordinar scriitor. Este aci mult din naturalismul stilizat pillatian, de om al țărilor însorite, însă exuberînd prin vegetație, dar mai mult decît atît este ideea [illegible] miraculoase : utopia afectivă.

Substructura acestei eseistici cu o notă acută de înalt lirism intelectual este de acea biografia, Mihnea Gheorghiu a pornit mereu de la [illegible] și a știut să vadă în el [illegible] de la incidentul la [illegible]. Aceste pagini de jurnal savant și vizionar, unde se mișcă un singur personaj [illegible] la nuanțe mai degrabă decît la culori, [illegible], are pretutindeni durabilitatea marilor modele. Punctul cel mai de sus al acestor „Flori de Tutun" nu este de acea atît [illegible], ori erudită (în gustul Mircea Malița) și nici mentalitatea [illegible] cabală a lui Octavian Paler : spiritul voiește a de prin creație un exemplu etic viu, să probeze o cultură a [illegible].

Sînt numeroase eseurile memorabile de aci, între care biografismul liric stă numai ca un contraargument, e adevărat că introdus cu virtuozitate spre a da încă o dată imaginea unei conștiințe care nu trăiește eminamente cerebral. Eseul e și o literatură virtuală, embrionul ei cu toate organele exprimate, și Mihnea Gheorghiu a știut să descifreze în mișcările biografiei literatura încă adormită, temele febrile. O noapte halucinantă, la Buenos Aires, e ocazia unei mici nuvele despre țiganii prigoniți în război și ajunși dincolo de Ecuator, o amintire cu G. Călinescu e un extraordinar elogiu al erudiției triumfătoare, o conversație, cum sînt cu regie, într-o călătorie cu trenul dă o admirabilă fiziologie de intelectual suficient și fără caracter, o mică reverie, de zbor transatlantic cu avionul, amestecă într-o proză de dicteu [illegible] unui atentat citit în ziar, fulgurații ale memoriei, observații caracterologice. Pretutindeni, spiritul vede mai departe de moment și extrage din te miri ce soluția morală.

Acest biografism se înfățișează nu doar senzorial și etic ci și ideologic, eseistica lui Mihnea Gheorghiu e mai cu seamă a unui ideolog care voiește „să lege mai strîns sociologia de istorie", întemeiat pe „concursul mai multor științe" (între care „etnologia despărțită de europocentrism"). Multe dintre contribuțiile acestea sînt admirabile și nu au nimic din ariditatea indigestă pe care asemenea întreprinderi par a o face canonică. Știința e, la Mihnea Gheorghiu, o **știință suculentă**, el este un eseist cu informație extraordinară, însă un erudit virtuoz care nu face caz de bibliografie și desfășoară vaste raționamente cu aerul unei mari simplități ; însă e, se vede bine, o simplitate savantă, al cărei principiu este **eleganța**. De altfel, prin eleganță am spus totul, eseistica de idei a lui Mihnea Gheorghiu avînd la fundament o asemenea **puritate seniorială**. El construiește prin asociații fără a veni cu argumentele distructive, se desparte de alții aproape fără efort cultivînd o tehnică a contrastului de o mare finețe și pe care cu greu o poți descrie într-atît este de subtilă. În loc să aducă munți de bibliografie, citînd din feluriți autori, în loc să ne dea o cazuistică abstruză exprimată prin abstracte noțiuni, el vine mereu cu **experiența literaturii**, filosofează întemeiat pe soluțiile creației. Această filosofie în imagini, luînd și imaginația proprie și imaginația literaturii în sprijin face din eseul lui Mihnea Gheorghiu o creație admirabilă. Însă ce înseamnă, pentru gînditor, a desfășura raționamente cu mijloacele literaturii ? Mai întîi, a **gîndi cu efect colectiv**. Oricît ar fi de adîncă filosofia conceptuală și de verificabilă prin intervalele lungi culturale ea rămîne adeseori impopulară, rezultatul ei nu se leagă decît arareori de un **fond comunitar activ**. Ceea ce dă literatura în chip esențial filosofiei este **pătrunderea sociologică amplă**, populismul ei, accesibilitatea, cum se zice. Însă nu doar atît ci și durabilitate. Ideile pot fi corectate, literatura — nu, ceea ce extrage gîndul din regimul clipei este imaginea, care, aceea, nu scade la asaltul vremii. Există o brutalitate a erudiției, prezentă și în afirmație și în negație, consistînd în argumentul tăios : eseistica lui Mihnea Gheorghiu nu o cunoaște, modelul lui nu e Luther ci Erasm.

Artur Silvestri

CARTEA DE DEBUT

Obscurități

Puține lucruri inteligibile și încă și mai puține lirice în cele două volume prezente în recenzia aici de față. Nu sînt însă cazuri izolate. Apar multe cărți de debut, dar puțină literatură. Criticul e obligat prin onestitatea profesiei să cearnă grămezi întregi de balast pentru a găsi două-trei lucruri izbutite, dar cititorul nu are — pe bună dreptate — asemenea scrupule în fața lipsei de considerație pentru el și se îndepărtează lesne de astfel de cărți confuze de proză ori poezie. Lucrul e cu atît mai regretabil atunci cînd, ca în cazul de față, autorii dovedesc în cîteva oaze de poezie că literatura autentică nu le este străină. Și-o interzic însă singuri printr-o „obscuritate" unde nu e nimic de aflat. Ce-i drept, căile pe care cei doi ajung la lipsa sensului sînt diferite.

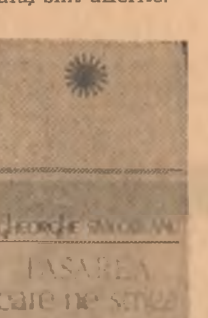

Volumul*) lui Gheorghe Smeoreanu este debutul unui tradiționalist ale cărui interesante idei poetice suferă de lipsa de inspirație în versificație. Rostirea sa e dominată de mecanica tiparelor poetice, uneori folclorice, ce funcționează adesea în gol, necomunicînd nimic, fie din cauza complicării gratuite a unor imagini cvasi-absurde, fie din cauza prețiozităților plate din același domeniu al inexpresivului. Majoritatea poeziilor sînt scrise în formă tradițională, dar versul nu are relief interior, curgînd indiferent și previzibil deasupra ritmului și rimelor comune. Acolo unde autorul renunță la falsele dificultăți și depășește stupiditatea poleită, exprimîndu-se cu o limpezime încărcată de tensiune lirică, se ivesc însă, poemele frumoase, cu sunet plin și acoperire în semnificație, care ne îndreptățesc să vedem în Gheorghe Smeoreanu un poet : **Rai prăbușit, Tratatul despre iarbă, Numele, Natură în zori, Buchet de răni, Duminică** și această **Bacoviană**: „E iarnă și trupul meu ninge / frumos peste suflet căzînd / și carnea ușor mă atinge / precum o zăpadă pe gînd // iar fulgii de carne mă dor / și ninge și ninge mereu / cade zăpada ușor / ca trupul pe sufletul meu". Poetul e, iar, mai ușor vizibil pe spații mici, fie în poeme scurte, în vers liber, ce surprind într-o trăsătură inefabilul unei stări : **Oglinda, Îmbrățișarea, Hai-ku, Sărut, Un om**, sau **Drum** : „Merg spre tine / cum seva / mai urcă o vreme / în trunchiul / tăiat.", fie în cîteva versuri din poeziile despre cuvinte, limbă, artă poetică sau de dragoste. Din nefericire, dacă autorul are spațiu de desfășurare, imaginile atît de promițător începute sînt deturnate de un gust bizar al disgrațiosului, spre o imagistică fiziologică groasă. „Chipul tău lucind între pernele roz / ca oul în măruntaiele găinii tăiate" ; „te plimbi cu urechile deschise / de ți se vede pata roz a creierului" ; „ascult măruntaiele păsărilor / burților lor clipocind" ; „abdomenul umflat al pernei" și multe altele sînt de tot neplăcute în context. Poet contradictoriu, Gheorghe Smeoreanu nu convinge prin acest prim volum, dar nici nu-și epuizează definitiv șansele devenirii. Este de așteptat ca următorul volum să dea o sentință hotărîtoare.

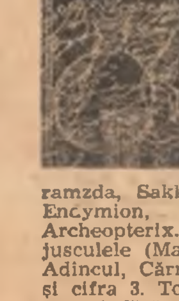

Grigore Coman scoate în regie proprie un volum de versuri**), în care snobismul modernismului face ravagii. În cea mai mare parte a cărții, autorul practică un soi de ermetism al cărui model îndepărtat e Stelaru, regizînd patetic un mecanism al delirului verbal cu efecte hilare, plin de nonsensuri rostite oracular, de formulări gnomice fără noimă și de nume proprii bizare : Abihu, Pyss Obö, Ahuramzda, Sakkora, Latmoss, Quizah, Djefaihap, Encymion, Helycon, Mnemosyne și desigur Archeopterix. Nu lipsesc cuvinte latinești, majusculele (Marele Vis, singura Cale, Pleoapelor, Adincul, Cărnii) dispunerile nefirești în pagină și cifra 3. Totuși nimic nu se leagă, totul fără cap și fără coadă : „Aici în templul lui Bach limbile-s împăturite / mir de mărar / mir de mirare / care e Unsul ? / sau / — Cuius prudentia monstrat / magnos posse viros et magna exempla daturos / sînt morții ? / sunt mortuis ? / O nu, nu / Aici o simplă cădere în cerc / este a doua artă". Grotescul fiziologic concură și el la impresia absurdității, dar dacă unele imagini se pot explica prin formația medicală a autorului : „aici / frigul se așază pe adjuvante , homeostatice / oferind adăstare memoriei // nostalgii, / nostalgii și voluptăți ce sorb X ochii citor nerostite purcederi... / forme... forme cu / pedicule / forme cu / ciucuri intră și ies din Cuhea.", bazaconii precum „0 / 1/1 1/2 / au cîntat / pe glandele mamare / ale Meduzei" sînt prea de tot și hazul rezultă din ridicolul prețiozității. În rarele momente cînd Grigore Coman se eliberează de sub tirania stilului obscur, el reușește în poeme coerente, de o gravitate decentă și reală, să se exprime într-adevăr modern într-un registru liric, modest dar autentic : **Galop de partea cealaltă a lumii, Altitudini, Desfrunziri, Omul din ploaie, Copacul, Ceasornicul, Lumină fascinantă, Poetul II** : „Cine-și scutură dulcea cenușă / peste istmuri de egrete / unde-n amurg e-o masă de jertfă // Cine-și mușcă de teamă Cuvîntul lîngă un rîu de oglinzi aburite / strălucește o pată de sînge". Și în cazul lui Grigore Coman este necesară o profundă limpezire asupra mijloacelor poetice adecvate sensibilității sale.

Alexandru Condeescu

*) Gheorghee Smeoreanu „Pasărea care ne strigă", Editura „Scrisul Românesc, 1983.

**) Grigore Coman, „Imagini îmblînzite", Editura „Litera", 1984.

ERATĂ. În cronica de debut anterioară, rîndul 22, a II-a coloană („care..."), se va înlocui cu : „în care e tratatat universul acesta savuros de..."

BREVIAR

■ **ELOGIU ROMANULUI ISTORIC.** O apărare a romanului istoric poate fi considerată intervenția publicată de Mihail Diaconescu în nr. 27 din „Contemporanul", sub titlul „O instituție epică stabilă". Instituția epică stabilă este romanul istoric, autorul, se știe, un romancier autor de romane de acest fel. [illegible] pornește așadar, dintr-o experiență proprie, romancierul mărturisind că a făcut „din orientarea tematică a evocării narative o preocupare pe cît de stăruitoare pe atît de [illegible]". [illegible] a cîștigat în ultimii [illegible] ani din ce în ce mai mulți adepți, putînd număra azi în acest domeniu realizări admirabile pe care nu demult nu le-am fi prevăzut. Ce e, așadar, original în optica romancierului istoric de azi ? „Este — zice Mihail Diaconescu — preocuparea insistentă de a sesiza sensurile grave ale devenirii sociale în timp, de a sublinia semnificațiile de ordin civic, moral și filozofic ale trecutului, de a construi pe scena lui parabole epice de [illegible] generalitate". De altfel, autorul scoate în evidență și alte argumente, cum ar fi „[illegible] valorilor specifice", „asimilarea [illegible] a documentelor", „sporul de cunoaștere" în acest tip de roman. Este fără îndoială și o schiță de program literar pe care Mihail Diaconescu, înzestrat cu un talent de eseist fin (a scris și o monografie despre Gib. I. Mihăescu), o poate dezvolta sub forma unor „mărturisiri" ale unei experiențe literare sau chiar într-un volum independent. Ceea ce are de spus autorul merită o desfășurare sistematică.

■ **BUCUREȘTIUL — PRIN ARHITECTURA „LITERARĂ".** Adunate, după mai bine de doi ani de apariție cursivă, micile eseuri [illegible] de la bibliografii, publicate de M.N. Rusu în „Viața studențească", ar alcătui o extraordinară imagine a Bucureștilor văzut prin literatură. Eseistul, căci despre un eseist este vorba, care scrie bine și cu fantezie, a investigat prin arhive și a găsit mormane de poze vechi, reprezentînd cafenele „literare", terase frecventate de scriitori, locuințe ale felurițiilor autori, apoi lumi așa-zis „fictive", desfășurate în opere. Fantezia eseistică a mers alături de minuțiozitatea istoricului literar care în acele reconstituiri de tablouri de viață cotidiană, a pus erudiție de istoric și inteligență sistematică de urbanist. „Orașul", văzut de M.N. Rusu, ar putea fi o excelentă monografie literară a Bucureștilor, căci autorul a descris, după fotografii, terasa Oteteleșanu, cafeneaua Kübler, a reconstituit „topografia Crailor", a fixat domiciliile eminesciene, a recreat lumea personajelor „Princepelui" etc. Iată o carte pe care merită s-o așteptăm.

■ **ÎNDREPTĂRI.** Polemice dar docte, intervențiile lui Al. Cerna Rădulescu publicate în „Argeș" sub forma unor „îndreptări" se citesc cu plăcere și, mai ales, cu un cîștig de ordin intelectual. Acolo sînt corectate unele știri din folclorul științific, care trec de la unul la altul fără verificări elementare. În nr. 5 din 1984, de exemplu, e clarificată așa-zisa „poezie oltenească" a lui N. Crevedia, formulă aparținînd lui Ov. S. Crohmălniceanu. Cum N. Crevedia era originar din Vlașca nu din Oltenia, nu putem susține „oltenismul" poeziei lui, observă judicios Al. C. Rădulescu ; mai mult, autorul face interesante disociații asupra liricului interbelic, toate convingătoare (mahalagismul" unei părți a poeziei sec.). Concluzia este netedă : „Rămînem să acceptă catalogare fantezistă aparține mai puțin criticului și mai mult autorului (Ov. S. Crohmălniceanu) de proză fantastică".

■ **LITERATURĂ ȘCOLARĂ.** Primim două reviste școlare teleormănene : prima, „Trepte" este editată la Alexandria sub îndrumarea prof. Veronica Iacru, a doua, „Aurora Verde", apare la Roșiorii de Vede (condusă de prof. Florica Neagu). Sînt acolo ecouri sensibile, de o puritate care e a vîrstei, sugerînd în creațiile unor „tineri autori" cum ar fi Stănescu Gabriela, Minea Gabriela (din Roșiorii de Vede), Violeta Oprean, Simona Popescu (Alexandria).

■ **SINTEZE ROMÂNEȘTI.** O interesantă sinteză, [illegible] : „Romanitatea, barocul, luminism : [illegible]" e acum publicată de Alexandru Duțu, la Editura științifică și enciclopedică. Un alt volum, de aceeași factură sintetică, publicase tot acolo Adrian Marino. Editura Univers tipărise sinteze ale lui Edgar Papu și Romul Munteanu : difuzarea ideilor literare românești este, așadar, posibilă. Acum, Al. Duțu desfășoară interesante considerații despre evoluția mentalităților, despre umanismul și barocul european în legătură cu spațiul românesc, despre „luminism" și „modernizare socio-culturale". Iată o contribuție asupra căreia trebuie revenit.

A.S.

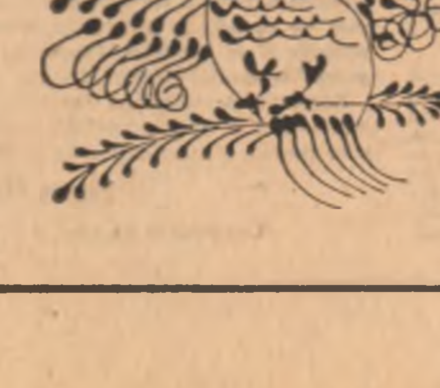

Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor

● Vineri, 6 iulie 1984, la București, a avut loc plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, cu următoarea ordine de zi :

1. Dezvoltarea literaturii noastre în cele patru decenii de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România ; măsuri pentru întîmpinarea aniversării a 40 de ani de la 23 August 1944 și a Congresului al XIII-lea al P.C.R.

2. Primirea de noi membri în Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România ;

3. Acordarea Marelui Premiu al Uniunii Scriitorilor și a Premiilor Speciale ale Uniunii Scriitorilor pentru merite deosebite în întreaga activitate literară, pe anul 1983.

Au fost prezenți tovarășii Ion Ștefănescu, prim-vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Mihai Dulea, adjunct de șef de secție la C.C. al P.C.R.

Au luat cuvîntul tovarășii : Mircea Tomuș, Laurențiu Ulici, Dan Tărchilă, Z. Ornea, Arnold Hauser, Gabriel Dimisianu, Anghel Dumbrăveanu, Octavian Paler, Hajdu Gyozö, Mircea Iorgulescu, Ștefan Tcaciuc, Alexandru Paleologu, Daniela Crăsnaru, Eugen Simion, Domokos Geza, Ileana Mălăncioiu, Mircea Zaciu, Constantin Chiriță, Mircea Radu Iacoban, Alexandru Balaci.

Consiliul Uniunii Scriitorilor a acordat Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor, pe anul 1983, poetului Virgil Teodorescu.

Premiile speciale ale Uniunii Scriitorilor pe anul 1983, pentru întreaga activitate literară, au fost acordate scriitorilor : Emil Giurgiuca, Károly Endre, Alexandru Rosetti și Constantin Țoiu.

În încheierea dezbaterilor, a luat cuvîntul tovarășul Ion Ștefănescu, prim-vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor a adresat o telegramă tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român.

Lucrările plenarei au fost conduse de tovarășul Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

Frumuseți în azur

de mult n-am mai urmărit la radio în cadrul emisiunii Meridian Club (sîmbătă, 7 iulie, programul I și III) un program atît de frumos și dens ca puncte de interes. Realizată de redactorul Costin Diaconescu, ora radiofonică respectivă l-a avut de convorbitor și ghid pe ofițerul de aviație Mihai Vasilescu, și, împreună, precum și cu invitații amîndurora ne-au oferit o imagine cuprinzătoare în care, da, a intrat și suspensul, cu prilejul aniversării a 30 de ani de la înființarea Companiei aeriene civile TAROM.

Ne-a fost dat să ascultăm într-o dicție impecabilă și într-o gramatică perfect corectă (ne-am săturat de a tot auzi expresia cu „ne aducem aportul"...), bilanțul unor izbînzi ale aripilor românești de la origini și pînă în prezent, ca să preiau, umil, subtitlul celebrei cărți a lui G. Călinescu.

Numai pentru cine are sau își face la comandă o viziune trunchiată despre istoria multimilenară a poporului român i se pare că ar fi o temeritate că un fiu de țăran din Ardealul vechi își construiește un aparat de zbor și-l conduce de sinești către cer și trece cu el Munții Carpați, unindu-i — printr-o dîră ideală, ca de funigel, atunci — pe toți frații de pe un pămînt rotund care-l hrăneau și-l hrănește cu pîinea lui pe toți cîți îl locuiau și-l locuiesc.

Am reascultat în emisiunea de care vorbim, vocea lui Coandă și nu l-am putut și nu-l vom putea, în veci asculta, pe Vlaicul. Și am fi fost îndreptățiți să-l ascultăm și pe Măreasa, cum se zice în Ardeal, Vlaicu și pe Măreasa Vuia căci Edison își definitivase aparatul său de păstrare a vocii prin niște dîre de stil cutreierînd niște șanțuri adîncițe pe o foaie de ceară...

În altă ordine, ce dovadă de măreție au dat, după jertfa Vlaicului, și Mama și toate rudele lui țăranii avînd curajul de a se ridica și zbura, libelulă prin definiție pașnică, pe cerul curat al Bucureștilor.

Emisiunea, care l-a avut de convorbitor și ghid pe ofițerul Mihai Vasilescu (de loc din părțile Buzăului), după ce ne-a îngăduit date despre istoria aviației românești (mondiale), despre performanțele mondiale ale Rombacului construit de oamenii de pe acest pămînt și după ce ne-a dat și o secvență de eroi și întîmplări aeriene și ne-a spus ce înseamnă Compania aeriană ca producție și valută în economia țării, a fost o reușită.

Emisiunea, cum spuneam, a avut și un suspens. Ofițerul de aviație, Mihai Vasilescu va apărea, în luna august, ca scenarist (regia Francisc Munteanu) al unui film dedicat aripilor românești. O jumătate de surpriză este că același Mihai Vasilescu are la Editura Albatros în curs de apariție o carte de cugetări despre zbor. (În țara lui Vlaicu, Vuia, Coandă și a lui... Brâncuși zborul este la el de pe pămînt).

„Prima tentativă de zbor a omului a fost înălțarea sa pe vîrful picioarelor" (dacă am reținut bine).

Dar în ceea ce privește pe colonelul de aviație Mihai Vasilescu vă mai ofer și o altă surpriză : scrie, foarte frumos, plecînd de la rădăcină, niște pagini de proză de o clară autenticitate.

Mea Culpa ! Dacă ne mai aduce proze la redacția noastră — eu mă voi strădui să i le tipăresc.

Gheorghe Suciu

REVISTA REVISTELOR

„Revista română" nr. 6/1984

Numărul 6/1984 al Revistei Române (Sumar de cultură și civilizație, în limbile franceză, engleză, germană, rusă) este dedicat lui Panait Istrati, de la a cărui naștere se vor împlini, în luna august, o sută de ani. Sub genericul Centenar Panait Istrati, numărul prezintă cititorilor săi un sumar bogat și interesant, menit să contribuie la o mai exactă situare a scriitorului în contextul literaturii române și universale.

Sumarul se deschide cu două vibrante portrete : Cetățean al lumii și Călător prin rănile drumului, semnate de Eugen Barbu și, respectiv Fănuș Neagu, scriitori înrudiți spiritual cu „vagabondul genial". La rubrica PROZĂ sînt grupate fragmente din Kyra Kyralina și confesiuni ale lui Panait Istrati ; cea intitulată Eu sînt și țin să fiu scriitor român definește tranșant apartenența autorului la spațiul literar românesc. O altă rubrică, Documente și mărturii, cuprinde contribuțiile regretatului Alexandru Oprea (Spulberarea unei calomnii), ale lui Manea Mănescu (Amintiri despre Panait Istrati) și Nicolae Copoiu (O prietenie de lupte și suferințe), care limpezesc momente din biografia dramatică a scriitorului. Tot aici, sub titlul Ecouri, sînt publicate aprecieri ale unor personalități literare din întreaga lume privind originalitatea și valoarea operei istratiene. La rubrica Studii și comentarii, Edgar Papu (Specific național și universalitate), Mircea Muthu (Spațiu geografic și peisaj uman), Mircea Iorgulescu (Aventură epică și atitudine etică), Mihaela Slăvescu (Dincolo de pitoresc), Valentin F. Mihăescu (Nivele de comunicare în povestirea istratiană), din unghiuri și cu metode critice diferite, investighează universul operei lui Istrate, relevîndu-i dimensiuni inedite sau descoperind semnificații surprinzătoare. Un interviu cu Georges Godebert, președintele asociației Les amis de Panait Istrati și Reperele biobibliografice, semnate de Alexandru Talex, încheie acest număr omagial al Revistei Române, în care planșele color (reproducînd lucrări de Lucia Dem Bălăcescu, Vasile Pintea, Mircea Dumitrescu și Done Stan) și fotografiile de epocă (selectate din arhiva Muzeului literaturii române) contribuie la realizarea unei apariții remarcabile.

ARHIVĂ LITERARĂ: 23 AUGUST 1944

ILIE PURCARU:

„O astfel de temă perenă, importantă și generoasă a istoriei noastre nu poate decît să te ispitească"

Fotografie de Paul Agarici

I. «Anul XV» — una din primele deschideri către o adevărată libertate creatoare

— Penultima filă a poemului dv. „Marșul de August" (Ed. Eminescu, 1979) cuprinde o dedicație pentru care mulți dintre cititori n-au avut „cheie". Citez: „August, 1979. Lui Paul Anghel, în amintirea unui AN XV peste care au mai trecut XX". Ce era acel „AN XV"?

— „Anul XV" era titlul unui amplu poem, scris de cel care vă vorbește împreună cu Paul Anghel și publicat în „Contemporanul", într-un număr din septembrie 1959. Un poem dedicat actului revoluționar de la 23 August 1944, care-și celebra atunci a XV-a aniversare. Motivul „Anului XV", reluat și transpus într-o altă formulă, se poate regăsi în poemul meu „Marșul de August", tipărit douăzeci de ani mai tîrziu.

— Vorbiți-ne despre formula „Anului XV". După cîte știm, ea a stîrnit în epocă opinii controversate.

— Era, după cum cititorii de atunci au putut vedea, un poem de o formulă șocantă pentru epocă, un discurs liric sincopat, de manieră expresionistă, cu elemente de dicteu, dar și cu rigori expresive căutate și lustruite la silabă. Și, mai presus de toate, cu un patos revoluționar care ținea de specia manifestului. „Anul XV" a fost un manifest. Un manifest prin conținutul lui revoluționar și prin expresia lui poetică antitradițională, antiretorică (mă refer la retorica politică a momentului, care era adesea penibilă). Un lanț de „anti" care nu putea să nu provoace o reacție în lanț.

— Despre reacții vom mai vorbi. Dar spuneți-mi mai întîi ce cuprinde poemul.

— Poemul figura o demonstrație a maselor pentru sărbătorirea zilei de 23 August și cuprindea o seamă de lozinci-strigări pentru această demonstrație. Strigările se succedau în cascadă și se adresau celor ce compuneau societatea noastră: oțelarilor, minerilor, forjorilor, constructorilor, țăranilor, bătrînilor, tinerilor, mamelor, iubitelor etc. Modelul îl dădeau chiar manifestele din anii de început ai revoluției noastre, acele manifeste pe care eu și prietenul meu Paul Anghel le lipiserăm cîndva pe ziduri și al căror ton ne rămăsese în sînge. „Anul XV" figura, în același timp, și un miting, un gigantic miting dominat de drapele și de pancarte, cu o grafică specială, care s-a tradus parțial în grafica șocantă a poemului. Poemul, în viziunea noastră, ar fi trebuit să fie și vizual. N-am avut mijloace grafice ca să introducem în el acorduri de fanfară și salve de tun, focuri de artificii ori efecte de megafon. Dar „Anul XV", în ambiția noastră, trebuia să fie un poem total, care să recurgă la cuvînt, la sunet, la zgomot, la efect vizual, la efect tectonic, dacă vreți și meteorologic, dar și la unele frăgezimi și încifrări ale verbului care să amintească poetica barbiană. Am și fost acuzați că poemul nostru apela ici-colo, deși fără nici o pastișă, la dicționarul barbian. Nu era vorba de nici un mimetism, efectele introduse de noi își demonstrau deschis sursa. Conviețuiau subteran în poem și Ion Barbu, și Maiakovski, și Demian Bednii, și poetica de la „Unu", dar și formule la care cei de la „Unu",

care nu erau poeți ai maselor, ci mai mult niște exhibiționiști, nu se gîndiseră. Noi voiam să ne adresăm maselor. Să ne adresăm deschis, printr-un discurs care să spună cît mai mult. Nota bene, poemul, în varianta prezentată prima oară redacției „Contemporanul", era de două ori mai lung.

— Cum ați scris „Anul XV"? Povestiți în detaliu.

— Povestea acestui poem este, pe de o parte, o chestiune de sociologie literară, pe de alta una de atelier literar sui-generis. Este știut că poezia nu se face în doi, în trei, în colectiv, nici măcar în regim folcloric. Dar pe vremea aceea eu și Paul Anghel constituiam o singură persoană, necăjită și marginalizată, alungată din viața literară. Nici eu, nici prietenul meu nu avusesem, o vreme, voie să publicăm. De la un timp ni se permisese totuși să inserăm în presă scurte reportaje. Accesul la viața literară majoră ne rămînea însă interzis. Cum nimeni nu se înghesuia să scrie poeme ocazionale (decît proaste sau foarte proaste), ne-am gîndit să măturăm printr-un singur gest toată poetica ocazională de moment. S-o măturăm printr-un act ocazional care să rămînă: un am-

plu poem dedicat marii zile a revoluției. Am purces la acțiune, după tehnica sintagmelor încrucișate. Un vers al unuia dintre noi țîșnit într-o clipă de delir, de disperare sau de extaz, era imediat lobat de celălalt, sau intors cu reverul, pînă se marca punct. Dacă nu se marca, mingea zbura în neant. Alergam după ea pînă o regăseam, ne întorceam pe gazon și tirul mingilor se relua, pînă la spargerea mingilor.

— Cum a fost întîmpinat poemul? De public, de critică?

— De public, printr-o ploaie de scrisori și telegrame entuziaste trimise pe adresa „Contemporanului". Noutatea formulei șocase și captivase. S-ar putea ca unele din acele misive să se afle încă în arhiva redactorului care a răspuns de număr. Secretarul general de redacție, regretatul C. N. Constantiniu, se speriase: „Opriți-i cumva, ne-a rugat, pe ăștia cu scrisorile și cu telegramele, să nu se creadă că se face manifestație". „Dar asta am și vrut, o manifestație pentru 23 August", am replicat noi. „Stați, stați, ne-a mai zis C. N. C., că o să intervină acuși și arbitrii, poate chiar observatorul federal".

— Au intervenit?

— Prompt. Un articol din „Scînteia", cu titlul „Asta-i poezie?", semnat A. B., analiza pe două coloane manifestul nostru, excomunicîndu-l și trimițîndu-i în infern pe autori. Era exact același limbaj din „Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei" și, probabil, chiar una dintre mîinile amestecate în elaboratul precedent. Se acuza modernismul poemului, „limbajul de avangardă", putrefacția burgheză a întregii elaborări și, firește, a conștiinței autorilor.

— Am sesizat extraordinara modernitate a „Anului XV". Nimic din tarele proletcultismului, de la început ori de mai tîrziu. Deci se puteau scrie și publica și asemenea poeme.

— Da, „Anul XV" a fost una dintre cele dintîi deschideri spre ceea ce a urmat, adică spre literatura antiproletcultistă și antidogmatică a climatului de libertate creatoare instaurat de Congresul al IX-lea al partidului. Dar un asemenea demers implica pe atunci, prin '59, curaj și, de ce să n-o spunem, un risc.

— Un risc pentru autori?

— Și pentru cei ce încurajau asemenea experiențe. În cazul nostru, fără Ioan Grigorescu, pe atunci adjunctul „Contemporanului", poemul nu ar fi apărut, dar printre ce nopți albe a trecut Grigorescu, înainte de apariția poemului și mai ales după, e cazul să-l întrebați pe el.

— Chiar lipsea complet în epocă experimentul?

— Lipsea, lipsind un minim climat care să-l favorizeze. Pe vremea aceea, o discuție creatoare cum sînt cele de azi, cum sînt, să zicem, cele despre „generația '80" ori despre „proza desantului", n-ar fi fost posibilă, fiindcă acela care ar fi articulat o silabă în favoarea experimentului ar fi fost oprit imediat. Celor mai tineri, astfel de lucruri li se par incredibile ori foarte, foarte îndepărtate în timp, deși de timpul acela ne despart doar niște ani. E și firesc să li se pară astfel, cînd azi se discută atît de liber despre o modalitate literară sau alta, cu efecte pe planul creației dintre cele mai vii.

II. Poemul era ca o manifestație de 23 August. Am figurat și eu această trecere de la tumultuos la monumental.

— Cum vă explicați lipsa de popularitate actuală a poemului în general?

— Că poemele se fac mai greu, asta o știe oricine. Sînt deci, fatal, mai puține în tabloul general al liricii și, fatal, popularitatea lor e mai restrînsă. La asta se adaugă și un discredit deliberat, rabatat asupra speciilor dificile, numite în chip curios „anacronice". Poemul de amplă dimensiune ar fi, în această optică, revolut, neconform cu sensibilitatea contemporană și cu noile canoane poetice. Deci el ar reprezenta un drum închis pentru poezie.

— Cum combateți o asemenea teză?

— Prin însăși existența și cariera poemului în literatura română. Prin faptul că în lirica noastră drumul marilor poeme reprezintă o adevărată magistrală a valorilor. De la „Luceafărul" lui Eminescu și pînă la baladele lui Radu Stanca, de la poemele lui Macedonski și pînă la baladele ori pseudobaladele lui Ion Barbu, Ion Gheorghe, Cezar Ivănescu, Tudor George și alții, baladescul care nu este totuna cu epicul poetic, măsoară nu niște lungimi, ci niște altitudini ale creației. Deci poemul e și el o șansă pentru poezie, alături de alte specii sau formule lirice. Să repetăm un adevăr banal: toate au dreptul la existență. În poezia noastră, dealtfel, nu s-a dus lipsă de formule niciodată. Și tocmai de aceea e neavenită o anume absolutizare a unor formule în dauna altora. Adică dictatul ludicului și condamnarea imnicului, exaltarea ironiei și a sarcasmului și anularea dramaticului ori a suavului etc.

— „Anul XV", semnat împreună cu Paul Anghel, și „Marșul de August", din 1979, care vă aparține exclusiv, sînt două piese cu totul deosebite, atît ca viziune cît și ca factură lirică. Similitudinile — cum ați spus-o și dv., la începutul conversației noastre — sînt doar de motiv. Ce v-a determinat să reluați vechiul motiv și să-l turnați într-o materie lirică inedită?

— Motivul e peren. Și generos. E normal ca el să mă fi ispitit, îndemnîndu-mă să-l relau și să-i dau o expresie nouă. Nu-i exclus ca vreodată, în timp, să revin la acest motiv și să-i caut o altă expresie lirică.

— Ar fi interesantă, cred, pentru cititori și o precizare de ordin strict formal. Poemul din 1959 era, cum ați spus, o „cascadă de lozinci-strigări", în vers alb, sacadat, nervos. „Marșul de August" e în „dulcele stil clasic", cu rimă și cu unduiri bogate de ritmuri ample. De ce?

— Diferența ține de modificarea formală, și nu doar formală, prin ani, a motivului, a demonstrațiilor populare de 23 August. Văzute retrospectiv, din fereastra anilor de acum, de după Congresul al IX-lea al partidului, primele noastre demonstrații de August par niște tumultuoase revărsări de ape, inundînd pîlcele și bulevardele cu vuietul lor. Privind fotografiile sau peliculele de cinema ale epocii ai senzația că asiști la revărsările de primăvară ale Dunării, această senzație legitimîndu-se și prin aceea că în urma apelor se deschid vaste pămînturi fertile. Acele prime revărsări populare de energie, cu vuietele lor aprige, de cascadă, acele prime demonstrații de forță ale poporului eliberat, în frunte cu comuniștii, erau simbolice pentru anii și pentru creația începuturilor, pentru deschiderea marelui spațiu fertil al înfloririi noii noastre civilizații. După Congresul al IX-lea, act similar ca greutate și consecințe cu însuși actul revoluționar al lui August, înscriindu-se ca un suprem corolar al acestui act, lucrurile au căpătat o altă înfățișare, pe care o exprimă și demonstrațiile noastre închinate Zilei Revoluției. Aceste demonstrații curg altfel acum. Ele curg solemn, cu o altfel de grandoare, cu grandoarea împlinirilor, cu bucuria matură și lucidă a contemplării unui uriaș teritoriu fertil și fertilizat. Însăși această curgere a milioane și milioane de oameni a căpătat o estetică impunătoare, de feerie a mulțumirii obștești, cu ritmuri ample, ca de poem. „Marșul de August" n-a făcut decît să primească această sugestie, am figurat și eu această trecere de la tumultuos la monumental.

III. «Asaltul» a rezultat din acele evenimente trăite cu fervoare. Meseria omului care scrie e riscul.

— Ați mai publicat o carte, de data asta de reportaj, dedicată actului de la 23 August 1944, cu implicațiile lui în Oltenia: „Asaltul", tipărită în 1974 la Ed. Scrisul românesc. Această carte împletește documentul, investigația de arhivă, cu amintirile personale — foarte vii și de implicare directă în epocă — ale autorului. Dar autorul era atunci un copil, cum de mai ține minte și mai ales cum de s-a implicat în întîmplările acelor zile?

— Autorul avea atunci 11 ani. Nu vă mirați, vîrsta aceasta, în acea vreme, însemna cu mult mai mult decît înseamnă astăzi. Fac parte dintr-o generație care, sub izbitura războiului și a evenimentelor care i-au urmat, s-a maturizat foarte repede, dobîndind o luciditate, o înțelegere a sensurilor istoriei care i-au dictat, fatal, o implicare precoce în epocă. În ce mă privește, am fost servit, ca să zic așa, și de niște detalii de ordin biografic. Locuiam, la Craiova, într-una din casele care aparțineau consulului Germaniei, un industrias pe nume Roth. În viltoarea evenimentelor din August consulul și fiul său au dispărut. Au dispărut într-o noapte, fără ca nimeni să mai știe de soarta lor. (Întîmplarea o veți regăsi descrisă pe larg, în „Asaltul"). Rămasă singură, soția consulului, o doamnă în vîrstă, a părăsit reședința din centrul Craiovei și s-a refugiat în casa de mahala închiriată părinților mei (își rezervase aici folosința unei odăi), pe culoarele căreia rătăcea, gemînd, nopțile, ca o stafie. Am putut măsura evenimentele acelor zile, greutatea și gravitatea și prin chipul în care se oglindeau în ochii acestei doamne. Frica animalică din acei ochi era cu totul cutremurătoare, vă asigur. Firesc, privirile mi s-au deschis mai larg spre evenimentele care o provocau. Întoarcerea armelor românești către Vest, sosirea ostașilor sovietici (care au ocupat atelierele industriașului-consul din curtea casei noastre) și mai ales manifestațiile muncitorilor comuniști, unii din ei foști simbriași ai lui Roth, au fost cîteva din aceste evenimente. Le-am trăit cu intensitate și cu fervoare, cu acea acuitate a simțurilor, specifică vîrstei, influența lor asupra formării mele fiind decisivă. Trei ani mai tîrziu, cînd am împlinit legiuita vîrstă de 14 ani, eram membru al Uniunii Tineretului Muncitoresc.

— Eroii „Asaltului" sînt muncitori. Iată niște personaje, care, de la o vreme, traversează cam rar paginile literaturii noastre, nu credeți?

— Din păcate, așa e. De ce e așa, știm cu toții. Se pare că drama micului burghez călcat pe coadă de revoluție, cum spunea odată Dinu Săraru, i-a atras mai mult pe unii dintre scriitorii noștri decît gigantica luptă a muncitorilor pentru construcția noii Românii. Și de ce această atracție, iarăși se știe. Nu voi intra în fondul problemei, ea a mai fost dezbătută, dar s-ar zice că insistența cu care unii scriitori au fost (și sînt încă) persuadați în ideea că nu istoria, cu momentele ei majore, trăite și asumate cu toată ființa, ci așa-zisul „realism cotidian" (vezi și „metoda literară" a „cinismului" în fața realității !) constituie șansa numărul unu a reușitei literare, nu e străină de suszisa atracție. În afara unor cărți de referință semnate de Eugen Barbu, Constantin Chiriță, Nicolae Țic, Francisc Păcurariu, Francisc Munteanu, C. Turturică, și alți cîțiva, eroii muncitori ai literaturii noastre lipsesc. Pornind de aici, aș mai observa un lucru. Lipsesc nu numai literatura, arta inspirate de viața și lupta muncitorimii, lipsesc și literatura, arta care să fie, și prin conținut, și prin expresie, ale acestei clase.

— Cum adică ?

— Ce înseamnă literatura, arta pentru această clasă, ce relație se stabilește între literatură, artă, și clasa muncitoare ? Iată întrebarea de la care trebuie pornit.

— De acord. Dar încercați să formulați și un răspuns.

— A fost formulat mai demult. Este meritul intelectualității noastre de stînga, al intelectualității dintre cele două războaie, de a fi deosebit realitatea clasei, importanța ei, de a fi încercat s-o transfigureze artistic, de a fi închipuit în jurul ei, pentru ea, dar și în sine, o inedită modalitate artistică, foarte nouă, o modalitate insurgentă, revoluționară. Antiacademismul stîngii, de la noi ca și de aiurea, a fost, pînă la un punct, antiburghez. Din nefericire, s-a întîmplat apoi ceea ce știți. S-a întîmplat că acest antiacademism, preluat și manevrat de către alții, în alte scopuri decît cele ale revoluției, s-a transformat într-un fel de ciocoism al formei, într-o calofilie inversă, care făcea nedemocratică expresia.

— Un ecou al unei astfel de mentalități n-a răzbătut și în criticile la „Anul XV" ?

— Ba da. Reproșînd, chipurile, „modernismul burghez" al poemului, cei în cauză reproșau de fapt conținutul lui revoluționar, adresat conștiințelor. Demonstrația în acest sens v-am făcut-o, cred, destul de limpede mai înainte.

— Optați deci, am înțeles, pentru o expresie artistică nouă, dezbărată de orice calofilie, dar care să impună un sens revoluționar, un sens comunist, limpede răspicat.

— Exact. Optez, cu alte cuvinte, pentru o artă care să rimeze pe deplin filosofiei proprii, eticii proprii, a celor ce muncesc. Pentru o artă care să exprime această formă nouă a conștiinței umane apărută istoricește recent, dar emancipată definitiv.

— Revenind la tema interviului nostru, cea a cărților închinate epocalului eveniment al lui August 1944, ce surse sau resurse — istorice, literare — credeți că ar mai putea fi puse în valoare pe acest plan ?

— Mă bucură întrebarea dv., fiindcă îmi dă prilejul să susțin o idee pe care au avansat-o și alții, dar, din păcate, fără ecou. Vedeți dv., dosarul epocii noastre, nu spun o noutate, nu se poate deschide azi, ori, dacă vreți, încă nu poate fi contemplat în deplină conștiință a semnificațiilor, lipsind acea sfîntă nepărtinire — sau detașare în timp — care să facă posibilă știința. Dar se pot strînge, în schimb, cărămizile viitorului edificiu, adică se pot aduna mărturiile celor care au făurit direct istoria acestei epoci. Este vorba de oamenii care au înfăptuit actul răsturnării guvernului antonescian, care au smuls cu mîinile lor România din catastrofa războiului hitlerist, care și-au oferit pieptul gloanțelor trase de fasciști, care, cu un cuvînt, au făcut revoluția. Mulți dintre veteranii acelui moment — muncitori, militari, țărani, cărturari — încă ne sînt contemporani. Unii din ei și-au scris sau și-au dictat memoriile, dar destui n-au făcut-o, fie din modestie, fie pentru că nimeni nu i-a îndemnat s-o facă. Mi-ar fi plăcut ca acum, la a 40-a aniversare a Marelui August, să văd în vitrinele librăriilor cel puțin cîteva volume, măcar colective, în care evenimentul să palpite prin amintirile celor care l-au pregătit și l-au făurit. O serie sau o colecție cu astfel de amintiri, pusă, să zicem, sub egida

Desene de Sabin Ștefănuță

Editurii Politice, ar oferi cititorului — celui tînăr, în primul rînd — o lectură pasionantă și profund educativă, iar scriitorului interesat de eveniment o sursă de inspirație dintre cele mai generoase. Nu mai vorbesc de orizonturile ce s-ar deschide în fața istoricului. O astfel de întreprindere trebuie pornită acum, nu peste alte patru decenii, căci atunci participanții la actul lui August nu vor mai fi. N-aș vrea să zic că editorul contemporan are privirea scurtă, dar, dacă nu s-ar fi lăsat în seama editorului de mîine sarcina de a căuta documente despre ieri, am fi avut, la ceasul de față, cel puțin cîteva tomuri, dacă nu chiar o bibliotecă adunînd memoriile veteranilor marelui act al Unirii din 1918. Încă nu-i tîrziu nici pentru o astfel de întreprindere, deși cei în cauză și-au restrîns rîndurile și puterea aducerilor aminte. Iertați-mă, m-am lungit, dar cred că problema o merita.

— Dacă tot ne-am lungit, spuneți-mi, Ilie Purcaru, ce credeți despre capacitatea evenimentului de a influența valoarea operei care-l ilustrează? Oare numai evenimentele mari pot genera opere mari ?

— Într-un fel, v-am răspuns cînd am vorbit despre puținătatea cărților cu eroi muncitori și cu teme de larg răsunet istoric. Nu cred că numai evenimentele mari pot genera opere mari, dar cred că astfel de evenimente pot dărui, înaintea altora, o mai adîncă vibrație operelor care le ilustrează. Știu, pot fi lesne combătut cu argumente copleșitoare, cu capodopere ale literaturii în fața cărora și eu mă închin. Dar, ce să fac, între „Ana Karenina" și „Război și pace" eu, personal, o prefer pe ultima.

— Nu știu ce mi-ar răspunde Paul Anghel la întrebarea care urmează, dar vă întreb pe dv., fiindcă pe dv. vă am în față : dacă ar fi să mai scrieți o dată „Anul XV", poemul care v-a adus atîtea necazuri, v-ați mai încumeta s-o faceți ?

— V-o spun fără nici o infatuare: da. Și Paul Anghel, sînt sigur, v-ar spune la fel. Meseria omului care scrie e riscul.

— Ce virtualități mai conține tema lui August pentru poetul și reporterul Ilie Purcaru ?

— V-am răspuns adineauri : o astfel de temă perenă, importantă și generoasă a istoriei noastre nu poate decît să te ispitească mereu.

Mariana Brăescu

gabriel iuga

ANTEU
SAU POEMELE REINTOARCERII LA SINE

Țara

Sună lîngă umbra lumii
lungi liane de pămînt
ca reintoarcerea la sine
nerostită de cuvînt

și să fim, să fii, să fie
veșnicită ființa ta
mamă bună, mamă blîndă
renăscîndu-mi nașterea

dați-mi bani de aur moale
din lingouri strînse-n vînt
cu șiraguri de izvoare
salba lacrimii să-ți svînt

și să fim, să fii, să fie
fiul meu arin de ape
deveniri din umbre multe
din noptare să ne scape

sună lungă umbra lumii
sună sînge pur în tei
preamărit de trupul țării
mult mărit de ochii mei

Să nu te temi

Să nu te temi cînd iarba nu se teme
și cînd mai ard văpăi de ciocîrlii
lumește lumea se-nfășoară-n vreme
și morții stau alături de cei vii
ca picături de calcare în peșteri
zidind palate aspre de corali
și toate astea se înșiră-alene
cu ploi și soare sau ninsori de ani

să nu te temi cînd iarba nu se teme

să nu te temi atîta timp cît sunt
rămas ca luna-n mărul din grădină
ca veacuri răsucite în cuvînt
pămînt sfințit de mîinile mea lumina
din care toți ne noștem rînd pe rînd

deasupra noastră timpul se va ceme
și stelele vor fulgera tîrziu
să nu te temi cînd iarba nu se teme
și cînd mai ard văpăi de ciocîrlii

Iubind pămîntul ca pe trupul tău

Și vom rămîne puri privind spre cer
un astru-albastru e pămîntul țării
iar noi, iubită, -ngenunchiați spre el
ca-ngemănatul val la malul mării
șoptind cuvinte încă neștiute
din steiul vremii învățate-ncet
abia tîrziu iubindu-ne pămîntul
prin trupul nostru păsări albe trec.

și-ntr-un departe încă nenăscut
din focul neaprins al altui soare
iubind pămîntul ca pe trupul tău
voi ști că prin iubire nu se moare

ion c. ștefan

Eroii acestui pămînt

Pămîntu-acesta are-atîți eroi
Cîți brazi poți să-ntîlnești în munți deodată
Cu oase e podită glia țării,
Izvoarele-al lor sînge sorb mereu;

Eroi ai libertății, curgînd din unu-n altul,
Cum rîurile merg în fluviul albastru,
Acesta cum spre mare e doar unul !

Eroi după eroi, cum stau copacii,
De veacuri, umăr lîngă umăr, în păduri.
Se cade, deci, cuvinte însorite
De-a pururi slavă să le cînte lor —
Eroilor acestui brav popor,
Adînc destin în lume să-și însemne
Peste meleagurile dragi și înfrățite,
Noi stînd aici, neaplecați de vreme !

Libertatea de a rămîne

În libertate noi rămas-am demni,
Și am plătit-o-n vreme aspru:
Aram și semănam, dar pînă-n toamnă
Nu mai știam de rodul ne-om culege

Ca macii printre spice, ne-am crescut
Fecioarele, urcînd în frumusețe
Doar prin păduri, pe tinere coline,
Noi ne-am ascuns și pruncii și bătrînii.

Iar casele, cel leagăn vieții aspre
S-au înfrățit cu cerul și pădurea
Mutîndu-se din una spre cealaltă
Cum sufletele noastre le-au purtat...

Iar dacă focul uneori le-a mistuit,
Mereu a renăscut același sat
Cu-același dor prin timpul viețuit
Și neclintiți noi în furtuni am stat...

ȚARA SPRE MARELE AUGUST

JURNAL ÎN CAMPANIA GRÎULUI

AMINTIRI DIN CASA SOARELUI

— **V**ă place, nu-i așa ? zise și mă privi fix prin lentilele ochelarilor. Doresc atît de mult să vă placă !

Așezat cu spatele spre cîmpie ca un dirijor pregătit să pornească aplauzele, îmbrăcat în cămașă albă, de gală, o cămașă pe care după-amiaza de vară o făcea să lumineze și să fluture ca un drapel, stătea neclintit, cu brațele înălțate, absolut neclintit și cu brațele înălțate, sperînd enorm ca în clipa cînd le va lăsa să coboare, un public dezlănțuit să ovaționeze în delir priveliștea pe care abia atunci o va lăsa să se vadă, retrăgîndu-se pe vîrful picioarelor, dîndu-se ușurel la o parte pentru ca scena lumii să fie liberă și sub reflectorul puternic al soarelui să triumfe doar ea : Cîmpia ! Și în emoția care va îngheța universul, grîul să țîșnească șuierînd, deodată, să erupă în jeturi, dinamitînd toată linia orizontului.

— Vă place, nu-i așa ? zise și mă privi cu-o speranță dilatată enorm de lentilele ochelarilor în timp ce ploua cu grîu, în vreme ce grîul bătea în temeliile lumii cu aur curgînd în șuvoaie prin conductele sparte ale punctelor cardinale, lovindu-ne cu proiectile metalice și incandescente, sărind ca o fiară galbenă în cîmpie, acoperind-o cu o lavă fierbinte, un puhoi de foc care mă izbea cu furie și pe mine, tîrîndu-mă în jos, spre vîrtejurile clocotitoare, îngropîndu-mă tot mai adînc, la un loc cu pămîntul, în grîu. În nemărginirea de grîu care împărțise lumea frățește cu cerul : cer jumătate — jumătate grîu !

— V-ați emoționat, nu-i așa ? zise. Vă place ! Și mă privi prin lentilele ochelarilor cu o bucurie copilărească, arătîndu-mi făptura pămîntului înghițită de cel de al doilea potop : un potop de grîu, prin care altă Arcă a lui Noe norocoasă și fermecată plutea, cu 5 km la oră, în zumzăitul de bondar al motorului. Sus, pe catargul ei, strălucitoare și albă, o cămașă a fericirii flutura ca un steag prin imperiul de aur care începuse să înghită și cerul — înnobilîndu-l, în boabe mari și fierbinți de grîu.

II — E un scenariu idilic, am spus. Prea idilic. O grămadă de oameni o să spună : aiurea ! De unde atîta grîu !

— Dar se vede cu ochiul liber ! spuse președintele Comitetului județean pentru cultură și artă al județului Ialomița.

— Firește ! Dar chiar și ceea ce se vede cu ochiul liber (aiurea !) trebuie pus la îndoială de șapte ori.

Mă privea ca dintr-o casă vecină prin ferestrele ochelarilor.

— Și ce viață e asta ?

— Ironică, am spus. Splendidă !

Și mi-am amintit, deodată, atîtea întîmplări fericite care mă contaminaseră și pe mine și cu care aș fi izbutit săi contaminez și pe alții dacă („Aiurea !") nu m-aș fi gîndit la zidurile de neîncredere înălțate în preajma mea, și mai ales la dialogul platonic pe care îl purtasem demult, cînd dintr-un reportaj despre grîu realizat pentru televiziune, cineva mă sfătuise să scot cîteva

secvențe superbe care înfățișau un călăreț fericit călărind un cal fericit [illegible] dimineață de vară prin mijlocul unui lan de grîu. Dar se arăta măsoare astfel, cu calul, ca pe o victorie personală, el fiind agronom de profesie și grîul fiind munca lui.

— Aiurea ! Așa ceva nu există !

— Dar am filmat !

— Aiurea — ați filmat ! Se fac astea trucaje ! Cine a mai văzut grîu cu cal ?

Eu văzusem ! Și operatorii ! Și pelicula ! Dar ce conta din moment ce „aiurea" e mai mult bine ca noi cum este realitatea, e realitate pe care n-o văzuse de o sută de ani de aproape, pe care n-o mai știa din copilărie, dar pe care o aplica cu intransigență adevărul grîului ! pe care nu-l tîrîse niciodată în mînă, și agronomul ! pe care nu-l pierduse niciodată în față — de rușine !

— Aiurea ! am spus. Celebru cuvînt !

Și în vreme ce mașina mai aluneca prin lanurile de grîu spre orizontul nesfîrșit al cîmpiei i-am povestit [illegible] la fel de bine să-mi povestească și el despre toți inginerii agronomi, președinții de C.A.P.-uri și directorii de C.U.A.S.C.-uri și I.A.S.-uri pe care îi cunoscusem în călătoriile mele prin țară, [illegible] și grăbiți, [illegible] pe care nu i-am întîlnit niciodată decît noaptea, strecurîndu-se nevăzuți pentru regulile cîmpiei, mult mai devreme decît soarele să răsară !, mult mai tîrziu după asfințitul său îngropat în pămînt, și nu i-am văzut niciodată altundeva decît în tranșeele campaniilor agricole, desfigurați de muncă și oboseală, de ploi, de grindine și de înghețuri, de prostia, vecină cu moartea cînd e vorba despre pămînt, de lașitatea și de obtuzitatea mai alunecoase decît noroaiele Bărăganului, dar neclintiți în desuetul lor idilism cu care împingeau corabia existenței spre pîine, pîinea galbenă, adevărată, reală, care n-ar fi aburit niciodată (fără bezmeticul lor idilism) în brațele copiilor din Reviga (parfumată, aurie, strînsă la pieptul lor micuț, purtată pe toate drumurile satelor ialomițene) și n-ar fi dormit niciodată sub capul țăranilor veniți la odihnă din toată țara în hotelele din Amara, și n-ar fi pus niciodată o sută de lei ziua muncă plus produse în buzunarele țăranilor din Gheorghe Doja și Grîu, din Cocora și Colilia, în timp ce țara e plină de atîția mîncători de semințe, încît într-o împărțire mai dreaptă a lumii ar trebui să fie lăsați cu atît.

III — Și chiar și dumneata ești un personaj prea idilic, am spus. Cine a mai văzut, stimate Gheorghe Gh. Antonescu, un „notabil" care să cutreiere personal Bărăganul pe drumul grîului, întrebînd de o sută de ori pe secundă : „Vă place ? Aș dori atît de mult să vă placă !" așteptînd cu înfrigurare ca în ochii călătorilor, prin cîmpiile Ialomiței să se aprindă o scînteie de interes și de admirație, un suspin cît de mic de-încîntare care să justifice (nu-i așa) marile, demodatele noastre iubiri !

„Dacă Ialomița ar fi mai la nord cu cinci sute de kilometri, ca Maramureșul, toată lumea s-ar grăbi să o vadă, dar e așezată sub aripa Bucureștiului, o aripă prea măreață și prea întinsă în cîmpie pentru ca să mai vezi ce se află sub umbra ei. Păcat !"

Și cu același zîmbet deschis și copilăresc căruia îmi e greu să-i găsesc pereche în amintire, te lasă să rătăcești cînd în sus, cînd în jos, pe străzile Sloboziei, fără nici un fel de program, fără nici un soi de constrîngere, fericit să constate surpriza cu care descoperi atît de tîrziu ! și atît de aproape — o metropolă a Cîmpiei, un oraș al grîului îngropat în grîu, cutreierat permanent de mireasma dumnezeiască a pîinii, luminat zi și noapte de irizările lanurilor de grîu și datorînd grîului nu doar magica sa frumusețe ci și magnifica sa bogăție (aiurea !) norocoasa sa încăpățînare de a-și fi păstrat obîrșia țărănească, de a fi rămas o capitală a pîinii într-un timp care se întoarce spre pîine, așezînd-o între marile probleme de astăzi ale istoriei.

— Singura măsură a grîului este pîinea ! am spus.

A rîs, a rupt un spic și i-a frecat boabele mari și rotunde în palmă. Mi-a spus apoi să ascult păsările — erau miliarde, să inspir adînc mireasma cîmpiei — se simțea deja pîinea, să privesc cumpenele fîntînilor vechi — mîine vor rămîne doar ele ! — Aliniate ca tancurile într-o formație armată, combinele roșii, înconjuraseră strategic cîmpia așteptînd semnalul campaniei.

Tensiune la timp. Grîul, marea revanșă istorică a agriculturii, ardea în lumina de vară, [illegible] în aerul său mișcător și fierbinte, chiar și orașele !

Sânziana Pop

Justin Năstase : «Cîmpia»
Proiect pentru monumentul ce urmează să fie ridicat în orașul Slobozia

Campaniile pîinii

asprie și fermecătoare, pînă de neatins și promisiuni necesare, pentru că toată copilăria mi-am dorit să trec dincolo de acea splendoare care era în închipuirea mea o mare galbenă ce la orizont ascundea tărîmuri minunate și lumi de povești (de aceea, probabil, nu am avut niciodată curajul să-mi deconspir în scris copilăria : pentru a-mi ține poveștile bănuite de cîmpie numai și numai pentru mine, pentru a mă alinta atunci cînd viața nu mă alintă cu povești și basme) și niciodată nu am ajuns mai încolo de primii pași pe țepii răi, aspri ca peria zgripțuroasei miriștea de după grîu înseamnă pentru mine o parte a copilăriei petrecute în verile lungi (parcă mai lungi decît astăzi) ale școlarului venit de la oraș să-și facă o vară la țară, la bunici. Ialomițean prin rădăcinile adînci ale mamei și ale tatălui meu și ale mamei mamei mele, și ale tatălui tatălui meu, am fost fascinat mereu de cîmpie și de apa dulce, lenevoasă, nisipoasă și înșelătoare a rîului care de la Snagov la vale mează una dintre cele mai frumoase lunci de acum din cîte mi-au văzut ochii vreodată. Om de cîmpie, așadar, care a mai prins freamătul deosebit al primei zile de seceriș — cu acele nesfîrșite pregătiri ale căruței, ale cailor, ale boței cu apă, ale merindelor, ale copiilor ce trebuie culcați mai devreme etc. etc. — apoi freamătul acela de dimineață cînd în zdroncăniturile discrete dar ferme ca un robinet care picură (după cum aveam să-mi spun mai tîrziu cînd am deprins delicițile vieții la oraș, într-un bloc cu zece etaje și vecini de „casă" cîți săteni am văzut în comunele mari) ale căruțelor ne îndreptam cu mic cu mare către cîmp, satul vuia, fierbea, mocnea ca o oală bine acoperită. Se începea secerișul și nimeni nu putea și nu mai avea voie să fie neserios (chiar dacă glumele nu erau deloc excluse). Era o îndîrjire în acele zile cum numai într-adevăr în campanii poți vedea. Totul, dar absolut totul ținea de hărnicie, de oameni. Pentru că nu ar fi avut nimeni inima să lase boaba de grîu să se scuture, pentru că nimeni nu ar fi lăsat vecinul să aștepte batoza peste ziua în care aceasta ar fi trebuit să fie la aria.

Ani de zile am uitat, sau memoria mea nu a mai fost solicitată să dea la iveală astfel de secvențe, ani de zile m-am crezut un orășean care, chiar dacă nu a uitat cîte coarne are vaca și ce fel de animal este ea, eram totuși prea aclimatizat cu confortul urban pentru a mai realiza, dincolo, de modernele imagini ale secerișului, cuvîntul acesta, parcă ușor demonetizat, pentru că-i supus fluctuației mari și neacoperirii lui în fapte : campania secerișului. Dar, față de anii copilăriei mele, campania pare azi mai mult o pregătire a campaniei. Lupta se dă acolo, în locuri și timpuri nu totdeauna prea bine știute în care totul, dar mai ales mașina trebuie să funcționeze. Și trebuie să funcționeze din plin, noapte și zi, trecînd rece, ca de metal peste alburia lumină a lunii, sau peste geana dimineții cenușiu-roșietică. Oamenii au grija carburanților, a bazelor de recepție, a stabilirii umidității etc. etc. Și, totuși, această campanie, acești oameni de primă linie a grîului mai simt și azi mirosul de pîine azimă, de primă pîine azimă care se află în bobul roșcat de grîu, fie el luat la secera sau la moderne combine. Și azi lumea vîntură în mîini primele boabe și încearcă cu piciorul gol miriștea spre a evalua cantitatea după tainice măsurători, și azi oamenii cîmpiei înnoptează și li se luminează în buza lanului de grîu, cu grija și tandrețea cu care-și veghează copiii. Campania grîului nu este o joacă și nici o vorbă în vînt, ea se duce după toate regulile scrise și nescrise ale unei comunități, mîndră că a așezat în zorii dimineții îndeletnicirea care a îmbunat omul și l-a făcut statornic nu numai al locului, dar și al sentimentelor.

Constantin Stan

Veghea din miezul verii

Se spune că atunci cînd bate grindina e semn de belșug. La alții, nu la noi, ne spune țăranul Ion Palaga din Dragalina, așa, ca o constatare. Nu cîrtește, nu dă vina pe nimeni, doar că se întunecă la față, asta-i situația. La el în ogradă grindina i-a distrus tot, și porumbul, și vița de vie, acoperișul casei s-a spart în mai multe locuri, așa-i cînd bate piatra, bucăți de gheață mari cît pumnul lui muncit de țăran, uite așa, își arată el, dar nu pentru a te impresiona, ci pentru că veni vorba, din porumb nu a mai rămas decît un rest de tulpină, și el s-a apucat în plină vară să are și să semene din nou, și-ți arată pe fereastra trenului întinderi de porumb abia încolțit, tot din cauza grindinei, zice, acum porumbul trebuia să fie cît mine de înalt, asta-i lege, îți arată și cîmpul de lucernă, vezi, la ea nu se cunoaște grindina, lucerna e perenă, perenă ? ne mirăm noi, adică are mușchi, ne lămurește, adăugind că treaba asta cu perenitatea a auzit-o de la băiatul său, elev la Liceul agricol din Țăndărei și brusc se înviorează, zîmbind cu bunătate, uite am ajuns să mă învețe copilul cum e cu plantele perene, eu care credeam că știu totul despre agricultură. Nu-i pare rău, ba chiar se mîndrește că băiatul lui e în stare de așa ceva, că a crescut mare, că judecă singur cu capul lui, tot singur și-a ales meseria de mecanic îmbunătățiri funciare, pentru că-i place pămîntul și cerul neacoperit, un orășean înțelege mai greu plăcerea asta, zice și mă cîntărește o clipă din priviri. Apoi povestește ce a văzut la liceul lui fiu-său, omul de cîmpie vorbește mult și frumos, are debit, are gestică, cumpărarea unui bilet de tren devine o adevărată aventură din care nu lipsesc umorul și portretizările rapide, ușor caricate, numai că de astă dată țăranul Ion Palaga e într-adevăr uimit de toate cîte a văzut la liceul acesta din Țăndărei, cine și-ar fi închipuit, televizoare cu circuit închis, amfiteatre cu bănci din lemn sculptat, laborator fonetic, mașini și tractoare pe care elevii învață să conducă, deși singur recunoaște că primul drum l-a făcut prin împrejurul școlii, la gospodăria anexă a cantinei, în grădina și sera din apropiere, ca orice țăran care nu vrea să se lase cumva păcălit de fațadă și care știe să privească în ograda celui cu adevărat gospodar, căci, zicea el, dacă pentru tine nu faci de-ale mîncării, pentru alții nu faci nici atît, și ce liceu agricol ar mai fi acela, ce ai putea să înveți acolo, dacă toate ar fi vraiște prin curte. A plecat mulțumit de ceea ce a văzut, dar nu înainte de a discuta cu directorul Știucă Alexandru, cu maistrul de la practică agricolă, cu dirigintele, întrebîndu-i dacă fiu-său face față și răspunde la cerințe, bucurîndu-se că băiatul nu-l face de rîs, că niște oameni străini îl laudă și-l îndrăgesc. De necazul cu grindina aproape că a uitat. Au fost ei ani și mai și, dar tot au scos-o la capăt. Cîntărește din goana trenului țipsia înverzită a Bărăganului, privește și la zgîrcitul de soare ivit printre nori și i se pare a fi un semn bun, grîul mai are două-trei zile pînă să se coacă, acolo unde grindina nu a dijmuit, lanul e mănos, cu spicul greu, îl și simte mirosind a pîine, pămîntul e proaspăt, a plouat dèstul, cunoaște bine locurile și o clipă își amintește cum arătau ele cîndva, ciulini înalți cît un stat de om și șerpi colcăind prin jur, și dropii, și iepuri, cine să le fi ținut socoteala. Apoi, în discuție mai intră cineva. Auzise că vorbim despre grindină, cere amănunte în plus, și se minunează încet — prin părțile lui, pe la Dilga, sau Dor Mărunt via stă să se rupă de atîta rod, porumbul a crescut pînă sub streașina casei, o să fie toamnă bogată, grîul se pleacă sub greutatea bobului, om trăi și om vedea, zice și-mi dau seama că țăranul nu face previziuni decît după ce își vede podul casei plin, natura l-a învățat să fie răbdător și politit, chiar și atunci cînd îl năpăstuiește. Țăranul din cîmpie vorbește mult, e o plăcere să-l asculți, e plastic în exprimare, nu năvălește peste tine cu întrebări indiscrete, acceptă bucuros orice subiect, dar evită pe cît posibil să se pronunțe. El știe că adevărul nu e proprietatea nimănui și că dreptatea lui nu-i obligatoriu și a altcuiva. Cînd vrea să te pedepsească, tace. Cînd i se întîmplă un necaz, deasemenea tace. Nu e obișnuit să se plîngă. Asta probabil a învățat-o tot de la cîmpie. În Bărăgan grindina a dijmuit cam 10 la sută din recoltă. Oamenii s-au închis o clipă în ei înșiși, au strîns din dinți, au tăcut, au întors brazda acolo unde nu se mai putea face nimic și au semănat din nou. Că grindina e semn de belșug sau nu, vom vedea la toamnă. Înainte de a coborî din tren țăranul Ion Palaga din Dragalina se va întoarce către mine și-mi va spune : „Dacă ai muncit cum trebuie n-ai de ce să te temi. Pămîntul îți dă exact cît i-ai dat de cu primăvară, nici un bob mai mult — asta-i lege".

Neculai Artene

Fișe pentru un dicționar diletant al cîmpiei

Cîte cuvinte fac o cîmpie ? Există oare destule vorbe care împreunate, să poată fi auzite deodată cu **sfîrîitul tarinii în arșiță**, cu foșnetul asurzitor al unui talaz de **grîu**, cu legănatul aromitor al **cumpenei de fîntînă** ? Dacă s-ar înjghebа un dicționar al cîmpiei, oare cîte cuvinte și cîte **spice** ar trebui să aduni ? Cîte **clăi de paie** să sistematizezi pentru un fond principal de cuvinte al cîmpiei ?

Privind în miezul zilei, Bărăganul Ialomiței înțelegi de ce mai există oameni care cred că pămîntul e plat. Care nu pot admite nici o învățătură împotriva ochilor lor și care nu cred în poza niciunui satelit pentru că în jurul casei lor, în jurul vieții lor e netezimea unei **holde fără sfîrșit**, mărginită, hăt, în **zare**, de un lemn subțire de fîntînă, de un **salcîm** scuturat de **uscăciune**, o frîntură de noapte răstignită pe zi. Iar dincolo de semnul acesta depărtat este tot întindere lină, tot viscol orbitor de grîu, și tot fîntînă și tot salcîm abia zărit...

Casele sînt rare în cîmpie, ca niște **hanuri de hotar**, ticluite pentru o vară. Par părăsite, scîrțîind din **obloanele** pline de **colb**, cu **cîinii lătrînd** înnebuniți amintirea unei **dropii**. Par a ascunde în încremenirea lor taine încărcate de neliniștea **vipiei**, un soi de cafard tropical, o formă de relief absolută în care sufletul nu poate visa fără încordări sfîșietoare. Cînd plouă, masiv, potopitor, casele se topesc, se năclăiesc, parcă s-ar înmuia zidurile și s-ar prăbuși. Colbul curge, lins de flăcările lungi ale apei revărsate, și se amestecă cu **nămolul adînc**, lacom ca o gură de reptilă, un fel de noroi carnivor, al drumului îngust dintre lanuri. Numai cine a mers pe **drumul** de pămînt din cîmpie ori pe un canal de deltă, depărtat, știe puterea zidurilor de soice și de stuf, un baraj flexibil de oțel, de a opri apa, de a o stăvili între palmi înguste. În lan nu e niciodată noroi. Numai pe drum.

Rare sînt și **satele**, învelite în clăbuci de verdeață prin care se vede **lemnul negru, delicat cioplit**, sub streașina caselor mirosind a **var** și a regina nopții. Și „Vasar !" se și aude, vaet lung prin sat, și scîrțîie un cărucior purtînd albe lucrare. Și **se mai vede** și o **babă**, ieșită direct din literatura cîmpiei, **văduvă** îmbrăcată în **negru**, cu copiii plecați la oraș, **spoind** cu o **bidinea**, cheliită de veche, un **cuptor de lut**. Ce lipsește ? A, da, lipsea **balta** — că nu se poate sat fără apă — rotundu-se încet, o pisică leneșă și moale, în jurul caselor mărginașe, o pisică întinsă la soare, se strecoară la vale spre Dunăre printre stufurile dese — o apă **căliie** și **miloasă** cu gust **sălciu**, o apșoară zvîrcolindu-se să scape cu viață, să nu se scurgă într-o **crăpătură** a pămîntului însetat la nici o oră după ploaie.

Și dacă ai să intri în casă, tot miros bun și cald te va umple, ca o **boare de vînt** de pe dealuri pietroase, și te vei uimi de chei ruginite, de lacăte complicate de **beciuri** părăsite, de site sparte, de **cioandire vechi**, cu forme de animal fabulos, de **poze îngălbenite** cu malacoave și uniforme înflorate tare. Și de mirare cîte adună și nu aruncă țăranul, fiare strîmbe, vase crăpate, **curele și hamuri putrezite**, cîte un **braț de flori** ori de **iarbă binefăcătoare**, unelte a căror întrebuințare a fost definitiv uitată.

Cu puțin noroc ai putea să auzi în seară tîrzie un **popirlan** ca la Amara ori ca la Țăndărei, un cîntec buruienos tare, de amor neizmenit, și ai să vezi pe **lăutarii** bronzați fără echivoc, abia întorși din Europa, cîntînd unor bărbați cu **pălării pleoștite pe frunte**, cu **umerii înfășați în pleavă**, rezemați într-un **toi de țuică** și un **maldăr de biciclete**, amestecate între ele ca matele ruginite ale unui ceratozaur de fier. Vei vedea însă, sigur, **norul de praf**, o ceață înecăcioasă a zilei, o conductă de colb camuflînd convoaie lungi de **camioane și tractoare**, o legătură de forță spectaculoasă și expresivă dintre oameni și rostul vieții lor acolo : grîul.

Vei vedea **imeseurile** și **arourile**, ca un stat major obidit de griji și alarme, în goană turbată printre case, pierzîndu-se pe drumurile pustii dintre lanuri, alergînd parcă să prindă din urmă o ultimă clipă, o ultimă șansă. În ele sînt, cum i-a numit prietenul Ghiță Antonescu, **„magnații grîului"**, președinți de C.A.P., I.A.S., C.U.A.S.C., oameni care hotărăsc și care răspund. Care organizează și mobilizează. Care-și apropie oamenii unui sat pînă la ideea că intră și în foc pentru el și după el. Sau și-l înstrăinează, sărăcindu-l. Oamenii care sfințesc ori blestemă locul. Bărbați de care depinde, fără nici o îndoială, soarta noastră a tuturor.

Două săptămîni, cît ține **bătălia grîului** telefoanele zbîrnîie de la **centru** spre **sediile lanurilor**. „La cît evaluezi ?" Prudent, primul zice trei mii, al doilea trei mii o sută, al treilea trei mii două sute. N-ar zice mai mult să-i tai. Oricît i-ar canoni centrul că e prea puțin. Mai bine mai puțin în vorbe și mai mult la **hectar** decît invers. După vreo săptămînă cifra începe să crească. Dar nu de tot. Cine știe cît s-a făcut la hectar cu adevărat, pînă cînd nu s-au secerat de tot văile și nu s-a cîntărit fiecare boabă ? Primul îi dă că are patru mii și o sută (de fapt lui i-ar ieși vreo zece mii). Al doilea zice că patru mii două sute, al treilea patru mii trei sute. Îngrijorați, magnații grîului — ce lume necunoscută, ce lume spectaculoasă și uriașă ! — nu dau drumul adevărului decît cu țîrîita, așteptînd împlinirea lui. Se încheie și a doua săptămînă, se încheie **campania** și pică ca din cer incredibile cifre absolute : unsprezece mii, unsprezece mii cinci sute, douăsprezece mii. Telefoanele încetează să mai zbîrnîie, cei de la centru răsuflă ușurați — e bine ! — numai magnații grîului pornesc neliniștiți **să are**, să îngrijească de **sămînță**, să facă iar grîu. Și oamenii îi urmează, pentru că de fapt nu **nevoile grîului** știe să le împlinească omul nostru cel uriaș, ci mai ales pe ale oamenilor.

Și să ieși din sat pe lîngă fîntînă — cerul cîmpiei zice-se se sprijină pe cumpenile fîntînilor — și să vezi zarea întunecată de un nor negru de o invazie necruțătoare, și să-ți vină în urechi vuiet ca de tanc, să zboare prin aer un roi de fluturi galbeni — pleava. Să știi că e război, și să nu ți se strîngă inima de frică, ci de o neliniște și o bucurie curată, care vine în tine din **sîngele de țăran** pe care orice român îl poartă cu sine, ca un bogat și prețios veșmînt interior. E bucurie exaltată, uluitoare, un dat peste cap în văzul lumii pe dinăuntru, o țopăială de copii nebuni de fericire, un zvîcnet grozav al sufletului care (re)vede secerișul. Sute de mașini (fiecare are ceva dintr-o batoză roșie și fumegîndă de altădată) alină suferința grîului prea copt într-o campanie cu înfățișare militară și cu o extraordinar de omenească victorie (ultimele zile dinaintea semnalului începerii secerișului : bobul încă moale, sutele de combine camuflate prin pîlcurile de salcîmi, armată la pîndă cu gurile negre larg deschise, cu cuțitele sclipind în aer, trupe de elită la pîndă așteptînd o ofensivă pe viață și pe moarte !) Ceva în mine se trezește, o lume se atrofiază, ceva viu și puternic se trezește în loc, parcă mi-e gîtul gol și **cămașa albă**, parcă sînt prăfuit și înțepat de pleavă și calc **desculț** pe **miriște** cu **talpa crăpată și întărită ca piatra**. Doamne, am visat ceva cu un mare oraș, dar uit, repede uit și urc iară **snopi** la **gura batozei** !

Și numai cine n-a simțit **trepidația spicelor retezate, fîșiitul boabelor dezghiocate** din săcutul lor amniotic, cine n-a fost ars pe față de **șuvoiul încins de pleavă**, ca suflarea unui lup înainte să muște, acela nu poate ști, oricît de bătătorite și de cuminte ar fi această imagine, gustul unui **colțuc de pîine caldă** crănțănind între dinți. Iar pîinea în cîmpie e ca apa la munte. Una-i pîinea de **Reviga**, alta-i pîinea de **Lumina**, într-un fel miroase și se înfoaie și-ți umple gura ca o lacrimă dulce pîinea de **Țăndărei**, și altfel se deschide, un răsărit de nor pe mare, miezul alburiu al pîinii din **Amara**.

Și mai e de spus că drumurile nesfîrșite prin cîmpie sînt ca drumurile Deltei. Par monotone. Lanuri de grîu, fîntîni, zarea pătată cu salcîmi și case singuratice. Dar un ochi cu adevărat îndrăgostit de cîmpie sau măcar atent, tot cu adevărat, are emoția cutremurătoare a unei aventuri neîntrerupte. Nici un metru de lan nu seamănă cu altul, nici un pas pe drumul colbuit nu se poate asemăna cu nimic ! E în lanul de grîu, în drumul de lîngă el un semn al unor schimbări violente, subpămîntene, o modificare permanentă, ca și cum ai vedea priveliștea unor valuri, valurile unei mări lovind de jos în sus încet și rar, rădăcinile holdei. Să te apropii de un lan fără margini, să te apropii de Bărăgan. Să începi la un colț de Ialomița — ce oameni calzi și ospitalieri mi-a fost dat să cunosc ! Cîtă mulțumire le aduc pentru viața lor frumoasă — să rupi un spic de grîu, să-l cuprinzi în palmă, să-l treieri, să-i sufli pleava, să sorbi laptele boabelor încă crude. Și să te simți dintr-odată extraordinar de sătul, de îndestulat. Să-ți ridici ochii. Și să ai în față cîmpia întreagă, mii de kilometri pătrați de lan de grîu, să fii deci sătul dintr-un spic, și să ai în față întreaga cîmpie, holda galbenă și fără sfîrșit.

Adunînd cuvinte, îngrămădindu-le ca pe niște sălbăticiuni sîngeroase în mari rezervații edenice — mările galbene ale grîului o apă care dizolvă totul șuierînd torențial, aruncînd în aer cu bubuit asurzitor, peștii ei zburători, **ciocîrliile**, frămîntată fiind ca un aluat rar, ca un aer închegat pe pămîntul zgrunțuros, de **iepuri**, de **pitpalaci**, de gîngănii ușoare și blînde, o lume întreagă, visînd transfigurată sub marea galbenă de grîu tălăzuind aspră însorire.

Radu Anton Roman

PROZA

între adevărul vieții și originalitate

1944-1984 PATRU DECENII DE CULTURĂ SOCIALISTĂ

Aflată într-un moment de împliniri, proza românească de azi își precizează identitatea prin opere care rezistă controversei, propunînd o imagine a epocii, o formă durabilă a unui mod de gîndire specific celor patru decenii de revoluție socialistă. Tensiunile și căutările epocii, momentele de neliniște și încredere în soluțiile pe care le elaborează o societate ce-și caută formele istorice, aspirațiile estetice și imaginația cutezătoare a scriitorilor noștri s-a concretizat în romane durabile, în perspective cu totul noi, a căror validitate va fi, desigur, probată prin ani, constituind în clipa de față un adevărat model artistic al lumii pe care o trăim și o radiografie a epocii. Opiniile scriitorilor care participă la acest proces sînt de aceea revelatoare, chiar dacă uneori divergente, ele adună din pluralitatea lor o voce unică, o formă de coeziune care nu este destrămată prin varietatea opiniilor, ci dimpotrivă, capătă prin aceasta o mai mare amploare, pe măsura suflului istoric care a traversat literatura noastră nouă. În acest spirit ne-am adresat unor prozatori tineri cu următoarele întrebări :

1. **Cum vedeți evoluția prozei după 1944 ? Deosebiți etape ?**
2. **Credeți că au existat momente de cotitură ?**
3. **Care sînt valorile de vîrf ale prozei în ultimii patruzeci de ani ?**
4. **Care sînt problemele actuale ale prozei ?**
5. **S-au impus stiluri noi, tehnici literare originale, modalități ?**

„Un drum pentru fiecare"

1. Este desigur o întîmplare că din anul cînd mi-a apărut cea dintîi carte pînă de curînd, cînd mi-a apărut cea de a șaptea, s-a scurs o cifră rotundă de zece ani. Însă acești zece ani se adaugă firesc la cei cîștigați de generațiile anterioare și numai împreună cu aceia pot ajunge la patruzeci, numărul de ani pe care-l aniversăm astăzi de la data eliberării patriei. În acești patruzeci de ani s-a zămislit o întreagă epocă istorică, pe care, fără îndoială, n-ar fi putut-o cuprinde activitatea unui singur om, nici măcar a unei singure generații, ci neapărat eforturile unei literaturi în ansamblul ei. Ideea de proces, de desfășurare plantată pe sensurile evolutive ale întregii societăți se impune astfel de la sine. Aici nu mai încape nici un procent de întîmplare sau coincidență, sîntem în perimetrul unei legi obiective, al unei necesități care nu se poate sustrage legilor de evoluție respectate de toate compartimentele vieții sociale. Unul sau altul dintre noi poate rămîne în afara sau în urma frontului celor mulți ; cîteva sau mai multe cărți pot intra într-o zonă mai puțin norocoasă. Sensul general, însă, rămîne același. Dacă, de pildă, prin cele cîteva cărți ale mele am izbutit să parcurg drumul spinos de la simplu la complex și de la suprafață spre adîncime — și sper din toată inima să fi reușit într-adevăr — lucrul acesta a fost posibil din cel puțin două motive. Mai întîi că drumul însuși fusese temeinic pregătit de cei ce mărșăluiseră pe el înaintea mea, iar în al doilea rînd el a rămas și pe mai departe unul din țelurile mereu atinse și neobosit năzuite ale întregii noastre literaturi. Această prepetuă aspirație și împlinire este cea care inoculează sensul evolutiv, ascendent, oricărui proces de perfecționare. Și numai înăuntrul acestui proces este posibil drumul irepetabil, unic în felul său, al fiecăruia dintre noi.

2. Tot așa cred că trebuie judecate lucrurile și dacă vrem să delimităm, în interiorul întregului, etape sau perioade distincte, poate chiar, de ce nu, și momente de cotitură spectaculoase. Fie și numai din cele cîteva titluri apărute sub semnătura mea aș putea culege suficiente exemple, de toate felurile. O ușoară senzație de jenă mă împiedică totuși s-o fac. Iar ca să mut eu, din proprie inițiativă, discuția pe terenul istoriei literare, mi-e teamă că nu voi ști lecția pînă la capăt. Ceea ce vreau să subliniez este că, dacă asemenea momente, sau etape, sau cotituri există din plin în activitatea și experiența unui singur scriitor, este imposibil ca ele să nu se regăsească și în fenomenul general. Aș îndrăzni să afirm că sînt de-a dreptul inevitabile. Într-un proces de ansamblu se întîlnesc, se înmănunchează generații de-a rîndul, experiențe individuale sau colective, modalități și maniere de lucru, la urma urmei chiar și afinități sau antipatii personale. Cu o precizare, însă : ele nu se exclud una pe alta, ci se întrepătrund și conviețuiesc în cele din urmă. Nici un moment de cotitură, oricît de radical a fost, n-a anulat experiențele și cîștigurile dinaintea lui. Pe planul procesului, al fenomenului de ansamblu tocmai acestea imprimă unitatea întregului. Pentru că unitatea nu poate supraviețui fără diversitate și confruntări. În afara diversității nu există, de fapt, unitate, ci monotonie și lîncezeală.

3. Între momentele de cotitură din evoluția unei literaturi, unele — sau mai multe — se dovedesc mai durabile, au o longevitate mai mare și dau naștere, nu o dată, la valori de primă mărime. Făgașul pe care l-a croit, de pildă, romanul în literatura noastră contemporană n-a rămas o simplă modă trecătoare, ci a devenit o prezență autoritară în panorama prozei noastre de azi. Așa se face că avem astăzi, înainte de toate, adică înainte de valori sau locuri de vîrf, o specie de vîrf ; una ce a atras și continuă să atragă, hipnotic, condeie de toate mărimile. Firește, nu poate fi nimic îngrijorător în asta, din contră ; cu atît mai mult, cu cît genul însuși a căpătat strălucire și greutate prin creațiile unui Marin Preda, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban, Eugen Barbu, Laurențiu Fulga, Fănuș Neagu, Romulus Guga, Constantin Țoiu, Petre Sălcudeanu, Augustin Buzura, Ion Lăncrănjan — asta ca să mă păstrez între numele de elită ale breslei. Dar hai să vedem pe cine mai putem aminti — nume de aceeași talie ! — pentru speciile ceva mai oropsite ale nuvelei și schiței. În afară de cîțiva, recrutați tot dintre cei de mai sus, vom vedea că alții sînt foarte greu de găsit. La etajele astea, situate poate undeva mai jos, circulă de obicei cenacliștii și debutanții care, după ce trec pragul primei și — cel mult ! — celei de a doua cărți, tot spre roman își îndreaptă privirile. Încă o dovadă că genul este solid împlîntat în poziția sa privilegiată și că, cel puțin în momentul de față, noțiunea de valoare de vîrf este nemijlocit legată de autoritatea lui indiscutabilă.

N-aș vrea să pretind că o schiță se scrie mai greu decît un roman, mai cu seamă că nici nu mi se pare adevărat. N-aș vrea nici să-mi exprim un regret oarecare, fariseic atîta vreme cît eu însumi evadez uneori în roman și mă instalez în vecinătatea lui de cîte ori am ocazia. Aș dori totuși să-mi asigur cititorul că mă întorc și la „genul scurt" tot așa, de cîte ori am ocazia și să lansez totodată un apel de a nu-l părăsi definitiv niciodată. Cel puțin îndemnul acesta pot să-l adresez, altora ca și mie însumi, ca pe o datorie morală de a reveni, îmbogățit de experienta dobîndită pe parcurs, la școala unde am învățat să scriem. Avem nevoie de „valori de vîrf" și printre surorile mai mici ale romanului.

4. Școala primară a schiței și nuvelei este utilă — ca să nu zic indispensabilă — și pentru o abordare mai operativă, mai directă, mai frontală a problemelor actualității imediate. Fiindcă, dacă avem într-adevăr datorii, dacă există probleme pe care proza este obligată să le atace mereu, fără a se declara vreodată victorioasă pînă la capăt, acestea sînt problemele vieții noastre de azi. Nu voi obosi niciodată să spun și să scriu — de data asta și cărțile mele îmi susțin întru totul afirmația — că datoriile noastre de căpetenie se raportează neîncetat la vremea în care trăim. Nu o dată, de pildă, rămînem datori cu o privire mai scrutătoare, mai profundă trimisă spre problemele de viață. Ne mulțumim nu o dată să cantonăm în zonele periferice, în domenii care doar prin tangență au legătură cu realitatea clocotitoare, ceea ce ne limitează la o contemplare a vieții de undeva de la semidistanță. Ar trebui poate să ne întrebăm dacă într-o asemenea expectativă prudentă nu se oploșește și o doză de comoditate, de inerție ; un fel de linie a minimei rezistențe, care se confundă pînă la urmă cu linia maximei comodități. Alteori poate teama, îngrijorarea că nu ne țin curelele ne împiedică să ne apropiem prea mult, iar cu timpul ne împăcăm cu gîndul că și de acolo de unde ne aflăm se vede destul de bine. Și se vede, într-adevăr, însă nu totul, se simte, fără îndoială, numai că nu se poate pipăi. Ca să trăiești cu adevărat miezul incandescent al evenimentelor trebuie să te afli la fața locului, să se deruleze totul sub ochii tăi. Drumul este, nimic de zis, al fiecăruia dintre noi, și fiecare este liber să și-l croiască pe unde vrea numai că totuși, nu ne poate fi indiferent dacă drumul acesta trece pe la periferie sau prin centru. Ceea ce ne arată documentele de partid, îndemnurile ce ni se adresează cu diferite prilejuri ne indică și ele un drum care este al întregii țări, al epocii căreia îi sîntem contemporani. Înscriindu-ne pe el cu mai multă cutezanță, cu gîndul de a ne trăi pînă la ultima picătură prezentul, obținem un cîștig enorm și pentru noi, și pentru scrisul nostru.

Dumitru Matală

„O deschidere generală spre nou"

1. Chiar profesor la Școala generală ajutătoare din Arad fiind, nu poți să nu fii de acord cu etapele general recunoscute ale literaturii noastre postbelice : perioada de pînă prin '50, perioadă de clarificări ale sistemului politic-administrativ, ani în care se mai regăsesc diferite tendințe în artă ; perioada următoare, pînă prin 1965, etapa atît de des citată în contextul obsedantului deceniu (cînd însă unii scriitori interbelici reușesc să mai publice lucrări importante, lucru care prea des se uită) și apoi cele trei „generații" '60, '70 și '80. Despre toate aceste perioade, etape sau generații s-a tot scris și se tot scrie. Cel puțin prin prisma hîrtiei care s-a cheltuit în această direcție, putem afirma că respectivele etape au fost acceptate de quasi toată lumea. Asta chiar dacă nu toate conceptele cu care se operează atît de frecvent sînt în întregime clarificate. De pildă, cel de generație : autorii generațiilor '60 și '80 au pătruns masiv, afișînd — uneori în mod ostentativ — o fermă solidaritate de grup, au avut șansa ca unele nume cunoscute în critică „să-și gireze", s-au bucurat de atenție chiar și înaintea debutului în volum, astfel încît la prima carte mulți dintre ei se obișnuiseră deja să fie citați. Generația '70 (din care, vrînd-nevrînd, prin datele mele bio-bibliografice fac și eu parte, chiar dacă marele teoretician declarat al acestor scriitori, Laurențiu Ulici, m-a depistat foarte recent, într-o înșiruire — în cazul meu — incorectă, dar asta nu este decît o paranteză), generația '70 nu s-a bucurat de solidaritate între autorii care o compun, cei mai mulți nici nu ne-am cunoscut decît foarte tîrziu, nu ne-am sprijinit decît arareori „pînă la sînge", am fost la momentul debutului — poate cu excepția clujenilor — receptionați pe cont propriu. Asta însă nu înseamnă că am fi mai puțin fericiți decît ceilalți, chiar dacă n-am plîns unii pe umerii celorlalți și chiar dacă n-am avut critica de întîmpinare a celorlalte generații. Din acest punct de vedere, poate singurul amănunt diferențiator este acela că pentru mulți dintre autorii generației mele nu s-a găsit loc în sistemul redacțional, la vîrsta noastră, cei din generația anterioară aflîndu-se deja în centrul revistelor, editurilor etc., lucru care în mod firesc se va întîmpla și cu cei din valul '80. Și va fi bine așa. Am amintit situația celor veniți în literatură după anii '70, doar pentru că ei ilustrează foarte clar că dintr-o „generație" fac parte scriitorii care s-au format în aceleași condiții istorice, au cunoscut aceleași momente ale devenirii țării, s-au bucurat de aproximativ același climat cultural. Acestea sînt principalele argumente și nu includerile pe listele mai mult sau mai puțin conjuncturale dintr-un număr sau altul de revistă.

2. Lăsînd însă la o parte această categorisire mai mult sau mai puțin didacticistă, este evident că literatura noastră din ultimii patruzeci de ani, asemenea oricărei istorii vii, nu s-a dezvoltat liniar, după cum, se știe, au existat și perioade mai line și perioade mai contorsionate. Dar momentul de cotitură a fost indiscutabil facilitat de deschiderea generală spre nou, spre schimbul de idei, spre valoare, deschidere care s-a produs cu două decenii în urmă. Ieșirea de sub influența unor comandamente imediate, de sub dogmatism, acceptarea realității ca realitate, valul de traduceri, reconsiderarea moștenirii culturale, înființarea de noi reviste și edituri, totul a adus un suflu nou, a trasat perspectiva unei stări normale de lucruri. Autorii care au beneficiat de aceste deschideri au putut să se manifeste divers, rupînd monotonia unui climat ce apărea privitorului ca un șes nesfîrșit.

3. Dar dacă ar fi să vorbesc despre vîrfuri, n-aș putea s-o fac decît sau citindu-i pe alții sau luîndu-mă după criteriile și uneltele de măsură pe care le am la îndemînă aici, la Școala ajutătoare din Arad, unde lucrez. Mie mi se pare că platoul, nivelul general al prozei actuale este mult mai înalt astăzi ca în trecut, că „baza de decolare" este astăzi alta. Vîrfuri? Probabil că aici ar fi locul să înșir o listă lungă de nume, dar n-am să spun decît că îmi place proza lui Breban, îmi place Laurențiu Fulga, nu-l pot tăgădui pe D. R. Popescu, sînt solidar cu Sn. Papilian, Eugen Uricaru, cu colegii din Timișoara și — nu vă supărați, vă rog — cu cei din Arad. Și peisajul nostru literar ar fi sărac dacă n-ar sta în apropierea sufletului meu decît acești cîțiva. Neputînd păstra multă vreme aceeași impresie despre propriile mele cărți, cum aș putea fi sigur că peste timp opțiunile mele vor putea fi recunoscute ca vîrfuri? Dealtfel nu pretind că vîrfurile „văzute" de mine trebuie neapărat să fie aceleași cu cele „văzute" de Mircea Iorgulescu, Alexandru Piru sau Alex. Ștefănescu. Una că ar fi și [illegible] și a doua că ei nu lucrează la Școala generală ajutătoare din Arad. **Doar negarea ostentativă mi se pare scîrboasă. Restul este iubire...**

4. Și fiind mulți prozatori sînt și multe probleme. Sigur, simplificînd, putem spune că toți scriu despre om. Sau, fiind subtili, putem spune că doar cei buni în produsele lor cele mai bune scriu despre om. În realitate, spre lauda maturității prozei românești, dar și a climatului în care se scrie această proză, nu mai există direcții impuse, nu mai există direcții interzise, diversitatea în sensul cel mai bun al cuvîntului este prezentă. Altfel ar trebui să spunem

Gheorghe Schwartz

Continuare în pag. a 7-a

«Un climat liber de prejudecăți»

1. Numeroasele „discuții" (interviuri, dezbateri, anchete, mese rotunde, intervențiile — și reacțiile — unora după intervențiile altora etc. etc.), pe această temă, sînt, fără îndoială, necesare, deși nu se poate cere ca ele s-o și epuizeze, s-o sistematizeze odată pentru totdeauna, stabilind, vorba poetului, „stele(le) fixe". Și poate în asta stă (chiar așa) frumusețea lor, viața lor (autentică). Și în (de ce nu) subiectivitatea lor (cei care participă la ele nu pot fi adunați într-un cor și dirijați, nu-i așa, după o anume „partitură" care, la urma urmei, poate fi, și ea, de fiecare dată alta). Oricum, „vocile" (participanții) trebuie să-și aibă timbrul lor, cum și totala libertate de exprimare, refuzînd „partizanatul", fie el și de grup-cor, de pildă. Adunînd cele ce s-au spus pînă acum la cele pe care le gîndesc despre proza acestor decenii, se poate spune că ea (și în primul rînd romanul) constituie centrul de greutate într-o literatură nouă (și în continuă înnoire) care este (a ajuns) la egala strălucire cu aceea atinsă în perioada „de vîrf" dintre cele două războaie. Fiind martor (și implicat) al acestei proze îmi îngădui o privire în urmă. Amintindu-mi cum, la începutul acestui interval, ca simplu cititor (vîrsta !), „ascultam", trecînd de la stări de stupoare la unele de exaltare, răsunetul unor „alte voci" (parafrazînd un titlu aparținînd lui Truman Capote) în „alte încăperi". Schimbîndu-se „încăperile" (timpul și climatul său spiritual, social, politic, nivelul de receptare critică), era inevitabil să se schimbe și „vocile" (literare). Întîi a fost chiar o (simplă) schimbare de voce — deloc agreabilă cînd Sadoveanu „semna" un roman ca „Mitrea Cocor" și nu prea semnificativă (estetic) cînd se făceau auzite (după potriva puterii lor, sau doar a înălțimii „tribunei" de la care se adresau unui public și el în schimbare) „alte glasuri" (acum uitate, dar despre care învățam la școală). Ascultînd / citind, pe atunci, eram cam derutat, gata să pornesc la o „Vînătoare de lupi", sau să mă pierd, asemenea altora, prin imensitatea Bărăganului ori, deși trăiam cu toții marile prefaceri ale timpului, puteam (chiar am fi putut?) vedea „viața" așa cum era „oglindită" de anume cărți. Nu știu întrucît se poate vorbi despre „momente de cotitură" (în proză, fiindcă în „timp" se produsese deja unul, hotărîtor), dar despre, să le numim așa, „momente scriitoricești", da. Acelea care ne dădeau (și ne mai dau) stări nu numai de exaltare ci și siguranța că se deschidea un drum cu adevărat nou și pentru literatură. Referindu-mă doar la proză, am (re)întîlnit, de pildă, „momentul Stancu" (și care ar fi mai corect numit „momentul Darie" — stilul folosit avea să nască o mulțime de imitatori, nu și o „școală"; oricum, notăm remarca lui Marian Popa despre „un stil personal al sintaxei elementare și repetiției obsesive a propozițiilor, adevărat vers alb juxtapus, capabil de a produce efecte incantatorii, dar și o senzație de asprime viguroasă", importantă observație pentru cînd va veni la... rînd „noua generație" și „stilul" ei), „momentul Călinescu" (cu două puncte solide de sprijin, „Bietul Ioanide" în 1953 și „Scrinul Negru" în 1960, pe lîngă care „prozele cu chiaburi", și ei niște „foști", păleau cu totul) sau prelungirea „momentului Camil" („Un om între oameni" între 1953—1957, dar „Ultima noapte..." și „Patul lui Procust" erau — și sînt — încă atît de vii; iertată-mi fie „literaturizarea" acestui text — că tot n-o să scăpăm de obsesia, mai recentă, a termenului, și tot o să ajungem la... moderni, însă tare aș mai dori să aud și acum „glasul" unui Camil Petrescu răsunînd în „noile încăperi", chiar al lui, vreau să zic, pentru că a rîvni la un alt Camil e la fel de absurd pe cît este dorința de a avea un nou Sadoveanu, un nou Rebreanu etc). Un șoc a fost „momentul Preda" — presimțit la „Întîlnirea din pămînturi", miraculosul izvor pentru operele-i viitoare, resimțit (din plin) la „Moromeții" I (1955 !). Important „momentul Titus Popovici" („Străinul", în care ne „vedeam" mulți tineri de atunci și „Setea" pe care o consideram ca o replică la Rebreanu). Un alt, de vîlvă, moment, cel deschis de Eugen Barbu prin „Groapa" (1957). Și „momentul Lăncrănjan" („Cordovanii" în 1963 și, tot pentru noi, tinerii vremii, acea „Eclipsă de soare" din 1966, venită cam pe pragul unei, iată, „cotituri" literare).

Metode de resuscitare, revigorind „inima" literaturii aplică și : Ștefan Bănulescu (excepționala „Iarnă a bărbaților" fiind una din porțile de (re)intrare în mult rîvnitul tărîm al fantasticului, unul al nostru, prea ades, azi, bîntuit de străine vînturi, chiar și în opera ulterioară a celui citat), (din nou) Barbu (cu „Princepele", romanul parabolic care marchează treptele de inițiere în mecanismul puterii, temă-obsesie nu numai pentru literatura noastră), Fănuș Neagu (minunatele-i structuri baladești în proză deschizînd, și ele, alte posibile căi de urmat), Nicolae Velea (șocînd, de-a dreptul, prin „stilistica" sa), Paul Georgescu (supunînd, întotdeauna, arma-cuvînt unei idei), Teodor Mazilu (mînuind, cu un zîmbet cam amar, ironia, sarcasmul), George Bălăiță (instaurînd o atmosferă pe cît de surprinzătoare, pe atît de tulburătoare), Al. Ivasiuc (anunțînd, prin „Vestibul", intrarea în... celelalte „încăperi" ale „romanului politic", sesizînd în miezul obsesiilor acestui secol), dar mai ales (chestiune de opțiune personală) : Dumitru Radu Popescu (făurindu-și, de la „F", un univers al său, mereu în mișcare, narat ca o alunecare dinspre real în fantastic — oricînd acceptat, chiar dacă șocant, umplînd, căutînd să umple golurile de memorie ale „timpului"), iar după 1970, Augustin Buzura („Absenții", „Fețele tăcerii", prin care prozatorul își trăiește acut timpul), Nicolae Breban (nu doar un „moment" ci un adevărat „caz" literar, abordînd „miturile" contemporane chiar dacă, așa cum remarca Eugen Simion, le împinge spre derizoriu, spre ironie — ultima, armă tot mai redutabilă a prozatorilor contemporani). Și apoi încă destule (foarte bune) „nume" : Sorin Titel (epuizînd un experiment cu „Lunga călătorie..." și instăpînindu-se asupra unui teritoriu literar puțin explorat — cel bănățean, egal în valori spirituale, devenite, la el, literare, cu oricare altul, Constantin Țoiu (cu excepționala sa „Galerie" a unui timp politic), Radu Petrescu (realizînd construcții aeriene ,de vis, de un intelectualism rar), M. H. Simionescu (îi cam datorează multe „tînăra generație" chiar dacă o recunoaște la un mod mai... temperat), Romulus Guga (uitat de prea multe asemănătoare „liste" și care ar trebui adăugat la cea făcută de Valentin Tașcu, de pildă, cînd numește pe temeiuri corecte scriitorii preocupați de cele trei obsesii ale actualității, puterea, iubirea, religia — „mituri contemporane" după E. Simion, aceștia fiind Breban — implicat în toate, Preda, D.R. Popescu, Țoiu și Buzura). Și încă : „momentul Fulga" („Alexandra și infernul" acoperind, pentru cîtă vreme ?, un teritoriu de care mulți se feresc acela al „romanului de dragoste", chiar dacă nu credem în asemenea „etichete", într-o subspecie, să-i spunem, curată, fiindcă nu există doar „roman politic", doar „roman de dragoste", doar „roman istoric" și așa mai departe, există numai romane și, pentru a fi bune, ele trebuie să cuprindă socialul, politicul, istoria, iubirea, răz-

Florin Bănescu

Continuare în pag. a 11-a

Literatura și semnele timpului

Voi încerca să răspund întrebărilor într-un mod global, și, dacă se poate, succint, cu atît mai mult cu cît, în ultimul timp, am impresia că aceste discuții, oricît de sincere ar fi și de doritoare de adevăr — nu mai ajută pe nimeni. Simțim cu toții că este nevoie de **altceva** în literatura noastră, mai ales în proză, o realitate care va izvorî din scrisul nostru și din meditația asupra lumii. Vorbăria nu ne va duce nicăieri, ci numai practica scrisului, dacă vreți să mă exprim așa, care nu se măsoară cu „metrul" de hîrtie înnegrită și tipărită. Va trebui să descoperim acea privire necruțătoare față de realitate, o imagine nouă, ce va fi mai apoi recunoscută și de către semenul și fratele nostru cititor, cum îl numea Valery Larbaud. Anii din urmă au cunoscut tendințe divergente, și ajunge să citim proza lui Călinescu, pentru a vedea cîtă uimire produce încercarea de a exprima schimbările din jur. **Scrinul negru** este o carte cu formulă parodică, o expresie stranie a voinței sale de apropiere a unei lumi incomprehensibile. Este util să ne închipuim ce însemna pentru Călinescu un inspector de cadre, este interesant de dedus din romanul său, iar dacă vom completa experiența pe care ne-o propune cu documentele publicate între timp, cu scrisorile adresate de marele scriitor lui Ion Bănuță și cu apelurile către diferite instituții, în vederea editării operei lui, vom avea o imagine și mai interesantă. Instructiv este și să-l „mutăm" cîțiva ani mai încoace, să-i acordăm o „șansă", cum ar spune un poet actual de succes... Generația literară din proximitatea lui, Marin Preda et comp., înzestrată cu indiscutabilă voință de realizare artistică, — a încercat o formă de „înțelegere" ideologică a realității, construind o „imagine" ce părea verosimilă, pentru că implica o doză masivă de bunăvoință. Abia un „indezirabil" literar crîncen și intratabil ca Ion Lăncrănjan, în răspăr față de toată critica și opinia constituită, va ajunge să propună formule consistente și neprimejduite în mod esențial de imagini preconcepute. Curajul său, adeseori incriminat, nu este atît de mult unul de natură socială sau politică, chiar dimpotrivă, ci unul esențialmente artistic. El a făcut loc în literatură unor realități eludate pînă atunci. Puțin simpatizat acum, va constitui, desigur, peste ani, un titlu de glorie al acestei epoci.

Actuala generație literară va trebui să creeze „forme" noi pentru realitatea pe care o trăiește. Cred că această urgență este resimțită de către toată lumea. Aș vrea să-mi explic în acest fel recenta polemică în legătură cu așa-zisul roman al obsedantului deceniu. Este o nemulțumire față de cantonarea în aparență și față de lipsa unor investigații mai adînci în natura răului. Este o atitudine abstractă, de fapt, pentru că problema a fost formulată în toată amploarea ei în cărțile care ar putea fi „înghesuite" în tipul de roman pe care îl discutăm (în fond nici nu există o tematică a acelui deceniu, critica a inventat eticheta și a aplicat-o apoi la întîmplare. Trăind într-o lume dată, cu expresia ei specifică, romancierii s-au apropiat de realități care le îngăduiau transcrierea unor „obsesii" personale, în confruntare cu problematica din jurul lor). Polemica semnifică exasperare față de faptul că nu am reușit să vedem cît trebuia în modul nostru, al tuturora, de a gîndi istoria recentă. Din păcate, există o boală a „literalității", în felul de a citi al criticii curente, o căutare a „enunțului" și mai puțin efort de descifrare a imaginii propriu-zise pe care o tentează un scriitor. Cred că nu avem nevoie de laude și de încurajări, să nu se înșele nimeni, chiar dimpotrivă, scriitorul adevărat trăiește mai bine într-un climat de severitate și chiar de adversitate. Este necesar mai degrabă să avem impresia că ne sînt „citite" intențiile (vorbesc de cele artistice, iar nu de ambițiile noastre!), că ne sînt urmărite eforturile reale, chiar dacă sînt tratate necruțător. Am publicat în 1970 un roman care se petrece aproape în întregime în opacitate, iar personajele se mișcă și se exprimă conform „acestui" mediu. Un cunoscut și simpatic critic se plînge că este o carte ilizibilă. Așa o fi? Poate, la nivel literal, deși nici așa nu este pe de-a-ntregul. Dacă cineva ar reciti acum pasajele în care unul dintre cei doi recluzionați de acolo instituie „paznicii legii", ar putea să găsească cu ușurință elemente de premoniție artistică, și care nu sînt ale mele, fii liniștită, Sânziana Pop, că nu-mi dau aere, ele aparțineau lumii în care trăiam în acei ani, ne aparțin, de fapt, nouă, tuturor!

Productivitatea unui scriitor nu se măsoară în acest sens cu toptanul, și nici valoarea lui. Amploarea ține de structura lui intimă și de scopurile operei sale. Cît de productiv a fost Camil Petrescu-prozatorul, sau Bacovia în poezie (versurile sale publicate, dacă nu mă înșel, de A. E. Baconsky în revista **Steaua** din martie 1956 sînt emblematice pentru tot deceniul acela infamant : „Mi-am realizat / Toate profețiile / Politice. / Sînt fericit... / Frumos / Este cerul / Senin, sau minios. / Un aforism celebru / Te face să trăiești... / Nu-i miini, / Nici azi, / Nici ieri, — / Timpul..."). De-am fi noi atît de productivi ca Bacovia!... Să ne uităm și în alte părți... Cît de productiv este Samuel Beckett ? Eu cred însă că este autorul unei opere uriașe. Ceea ce mă pune pe gînduri nu este faptul că C. Țoiu are numai două romane care intră în discuție pînă la șaizeci de ani, ci cît de puțin reprezintă ele față de tărăboiul care s-a făcut în jurul lor. Un anume scriitor spune mult în zece mii de pagini, iar altul în cîteva sute, ambele demersuri se justifică în absolut. S-ar putea să avem mîine revelația unor autori pe care astăzi nici nu-i băgăm în seamă, și să ne mirăm de miopia noastră. Consider că epoca actuală are cîteva apariții demne de o vîrstă literară matură. Îl citesc cu tot interesul pe Ion Lăncrănjan, autor masiv, cu vocație amplă, din generația „mai veche", precum și pe tînărul Gabriel Gafița, parcimonios și exiguu, remarcabil pînă acum în romanul **Iarna e o altă țară.** Continui să cred că această din urmă carte este o apariție semnificativă pentru ultimul pătrar de veac, presimțind un „stil" literar în descriptivismul său cutreierat de neliniști.

Semnele timpului trebuie deci căutate, după opinia mea, tocmai în afirmarea unei „noi" literaturi, a unor forme de expresie inedite. Jocurile de cuvinte sînt vechi, expresia unei frivolități de joasă calitate. Parodia lui Călinescu din **Scrinul negru** era de sorginte tragică, ironia unor confrați recenți îmi pare mai degrabă inutilă, dacă nu chiar vinovată, un act de complezență estetică față de rău. Trebuie să ne asumăm epoca așa cum este, în orice caz nu trebuie să o tratăm cu ușurință, pentru că nici cititorilor noștri nu li se îngăduie să o facă. Numai așa vom tinde spre o literatură mare, așa cum o cer anii aceștia.

Aurel-Dragoș Munteanu

„Fiecare generație își are certitudinile ei"

1. 2. Timp de mai bine de un deceniu, proza de după 1944 a fost într-un permanent „conflict" cu proza interbelică sau cu o bună parte a ei. Era vorba de un conflict artificial, se înțelege, dar nu mai puțin dureros. Cine a creat acest fals conflict (căci de o adevărată polemică n-a fost vorba) și de ce l-a creat se știe prea bine. Notabil mi se pare faptul că aproape de la început, fenomenul de negare a fost însoțit de un sentiment de nostalgie față de proza interbelică și de încercare de recuperare a ei. Apoi, după 64, nostalgia s-a transformat în obsesie și complex. Noii prozatori apăruți jinduiau să atingă nivelul prozei interbelice fără să aibă curajul (cel puțin nu declarat) de a se măsura cu personalitățile prozei interbelice, recunoscute între timp ca „clasici ai literaturii române". Așadar, termenii confruntării s-au schimbat. Se schimbaseră însă și problemele, temele, obsesiile prozei, așa că fără să putem fixa o dată anume, proza interbelică aproape a încetat să mai fie un termen de comparație. Se pare însă că în subconștient, comparația mai exista, dovadă și întrebările de față. Altfel, recuperăm în continuare, (într-o vreme nu prea îndepărtată tot „moșteneam") ceea ce nu înseamnă că proza de azi nu are personalități care, fără a mai fi comparate cu cele ale prozei interbelice au devenit certitudini ale literaturii române în timp ce nivelul prozei a crescut constant. Proza deceniilor șapte și opt — dar mai ales a ultimului deceniu, a însemnat un continuu efort spre normalizare și firesc, eliminîndu-se în bună măsură crispările, complexele și încrîncenările. Cine ar putea, însă, defini cu exactitate nivelul la care s-a ajuns ? Obsesia capodoperelor sau a capodoperei continuă să existe chiar dacă nu e exclus să fi apărut capodoperele pe care le minimalizăm dintr-un motiv sau altul sau nu știm sau nu vrem să le punem în valoare. O capodoperă nesusținută la timp se sufocă cel puțin o vreme. Plîngîndu-ne că alții nu fac destul pentru noi uităm, adeseori, că noi înșine ne facem uneori mai mult rău decît bine.

3. Întrebarea e o capcană și n-am de gînd să mă las prins cu totul în ea. Cît voi răspunde voi răspunde însă cu sinceritate. Două mi se par valorile de vîrf ale prozei postbelice : Marin Preda și Radu Petrescu. Într-un fel, fiindcă tot a fost vorba de proza interbelică, cei doi pot fi comparați cu Rebreanu și Camil Petrescu, amîndoi deschizînd două tendințe distincte (nu însă și opuse, nu însă și singurele) în proza românească, în condiții total diferite de cele antebelice. Comparată cu proza lui Rebreanu, proza lui Marin Preda e mai patetică, mai „existențialistă" (ca să folosim un termen postbelic) iar proza lui Radu Petrescu e mai discretă, mai secretă, mai severă (aproape monahal-cronicărească) decît aceea a lui Camil Petrescu.

Fiecare generație (iată că folosesc și eu acest termen deși poate mai corect ar fi termenul de „contigent" sau „leat", într-atît unii sînt obsedați de o organizare aproape „paramilitară" a literaturii) își are valorile ei de vîrf, certitudinile ei. Și pentru că doriți nume, atunci vă spun că mă simt solidar cu proza scrisă de : Gabriela Adameșteanu, Nicolae Breban, Ștefan Bănulescu, Augustin Buzura, Constantin Țoiu, D. R. Popescu, Paul Georgescu, George Bălăiță, Norman Manea, Maria Luiza Cristescu, Mircea Horia Simionescu, Vasile Andru, Virgil Duda, Radu Mareș, Eugen Uricaru, Gheorghe Schwartz, Ștefan M. Găbrian, Costache Olăreanu, Alexandru Papilian. Toți aceștia reprezintă valori și certitudini ale prozei noastre de astăzi. Mă simt solidar și cu ultimul val de prozatori și aș putea iar cita o lungă listă de nume, însă cei mai mulți sînt prea puțin cunoscuți, neavînd încă o carte, așa cum mă simt solidar și cu ultimul debutant în scrisul căruia cred. Nu știu cît am evitat pînă la urmă capcana, sper însă să fi evitat demagogia și „politichia".

4. Cred că nu proza, ci prozatorii au probleme. Problema esențială rămîne, cred, aceeași dintotdeauna : să ne putem realiza proiectele, să ne scriem cărțile și aceste cărți să ajungă cît mai repede la cititori.

5. Din moment ce susținem, și pe bună dreptate, că avem personalități în proza română de astăzi, mi se pare firesc să acceptăm că au apărut modalități și stiluri noi în proză. Fiecare prozator despre care putem spune că e inconfundabil, aduce ceva nou în complicata alchimie care e o carte de proză, fie ea roman sau proză scurtă. Modalitățile și stilurile ce pot fi aplicate generalizat sînt bune doar pentru imitatori.

Mihai Sin

Cenaclul «Dacia Feniks»

Să fii

Să fii un prinț medieval,
să-ți luminezi odaia
in care vin prietenii,
să o luminezi cu paharul-clepsidră,
in care apa și focul izbucnesc inroșite deodată
precum semințele, pină la ultimul strop.
Atunci vei sărbători săptămina florii de soc
cind oilor și vacilor le scade laptele
alb și dulce mirosind a cimp inflorit,
apoi va veni sărbătoarea cimbrului
cind mielul din căldarea innegrită de fum
se va rostogoli pe masă ca intr-o grădină
cu iarba mare, cu pomii atit de inverziți.
Tu, același prinț medieval
cu fruntea arcuită peste sat
să-ți chemi prietenii inrolați in iubirea ta
și să cutreieri deasupra pămintului,
cu caii, cu ochii fumegind peste semănături.
Și apoi după ce te-ai cufundat in aer,
in principiul pădurilor,
să vii să te inițiezi in misterii,
in materia densă a Sophiei.
In sat se va vorbi de-un prinț ciudat
rătăcind deasupra lumii,
cu tălpile goale,
vindecindu-și răni prinse in cercuri incandescente.
Intr-un tirziu, rămas inchis intre flăcări străvezii,
prințul medieval își va imbrăca hainele cele lungi și albe,
in vreme ce pașii săi grei, nu se vor mai auzi...

Maria

Iată insula spre care vine corabia
fără de nume pe vint și pe ape
ca o singură lumină
in nopți.

Rătăcitoare
frumoasa Maria
ascunde sub pleoape
diminețile orizontului

Feriți-vă,
Maria e nespus de frumoasă. E inșelătoare.
Intinde miinile, oglindite mereu
spre unul dintre noi.

Vom pleca fără să ne intoarcem niciodată.
Iată insula spre care vine corabia
fără de nume pe vint și pe ape.

Munci de primăvară

Pămintul e pe jumătate amestecat cu singe, dar nu se poate face
deosebirea intre aceste elemente
Și tata poartă in miini o sapă uriașă,
iar din mina lui curg rădăcinile semințelor și se intind
și se intind, asemenea unor fluvii imense.
Nimeni nu le poate opri.
Sint invulnerabile
Sint neodihnite
Sint incrincenate.
Și tata infige sapa in pămintul
acesta amestecat cu singe și sparge
celulele pămintului ca pe niște cuiburi
de albine sălbatice.
...Din ochii lui curg semințele,
se adună mormane cit munții,
cit visele, cit aerul.
Nimeni nu le poate opri
deslănțuirile.
Și tata lovește pămintul acesta
peste gliile umede, cuprinse de singe.
Capetele semințelor,
nespus de multe capete se rotesc
și strălucesc
inspre inima tatei.
Se desface suferința pămintului.
Se desface adinca lui meditație;
și gindurile pămintului
capătă puterea pămintului,
Lingă inima uriașă a părintelui meu.

Cocoșul

Sosește din grădină, roșu ca soarele verii
Sosește din iarba sclipitoare
și are creasta insingerată.
Se ridică din ogradă
ca o făptură exotică.
Cocoșul e alcătuit
in retortele alchimice și din
formele aerului.
Se preschimbă in pasăre mică.
Se preschimbă in pumn
iar ghearele sale sint ascuțite
ca țărușii grădinilor.
Acesta e cocoșul ce aparține ciudatelor prețuri
Cocoșul strălucind in dimineți,
unui luptător dezbrăcat in
amiaza de vară se asemuie.
Cocoșul care se desprinde deasupra zorilor
peste case și uliți,
care zboară peste garduri și se oprește
dincolo de grădini.
Cocoșul, cu pintecele lui
măturind norii
Ca un val
trecind pe lingă ferestrele caselor — acei nori
aruncați pe pămint.
Un călăreț ce se pierde in iarbă, nemărginit
asemenea unei coline in pădure,
inspăimintător.
Cind se va intoarce din adinc de pămint,
cu același cintec.

Petru Dunca

Rodica Pandele : „Portret"

Buletin de identitate

Eu sint bărbatul tinăr care vine din Nord
aduc cu mine-n lume sămință de piatră și furtună
prietenilor femeilor
și altora citeva care mă iubesc
le dăruiesc un buzunar de zăpadă și neliniște
singele meu tinăr inflorește cireșii iarna
apoi intră direct in cuțit orbindu-l
așa cum v-am mai spus
sint tinăr domnilor
și-n jurul ochilor mei
cearcăne de lup imi măresc vederea.

Telex

Mi se pare că a nins la Roma
se vorbește despre mașina de scris poesii
ca să nu moară
florile au fost tăiate
teroriștii au impușcat un cerșetor
care scria poesii dadaiste
poeții au incendiat o sală de jocuri mecanice
drept represalii
au fost condamnați la tăcere
se vind la licitație
idei despre bine pace și frumos
soldații au inconjurat cuvintele cu praf
următoarele știri
secolul viitor.

Stare

Plăsmuitor de lumi poetul
citește delirind culoarea orei
cerind oricărei nopți
o zi in plus
vegheat de sine insuși
aude cum cad cuvintele din cărți

și libertin
iși trage singur clopotele

1 h 14.1(1983

Bintuit de neliniște
ca de o insomnie
pășește liber curat și antic
către gara unde trenurile sint speranțe
cerind un bilet către bine și frumos
nu domnule
i se răspunde
nu domnule
aceasta este gara de la marginea cuvintelor
de aici nu mai pleacă demult nici un tren
sfirșit.

*
* *

trebuie să pleci toată
eu am să rămin
santinelă la zborul păsărilor
citeva s-au ridicat de,a prea sus
desigur că am să le impușc
apoi am să le impăiez
iar cindva
le voi trimite prietenilor
drept recompensă pentru statornicie

Petru Licar

Desene de Sabin Ștefănuță

Femeia
cea de toate zilele

1.

Cărțile așezate in ordine alfabetică răspindesc in aer
o febră lucidă lingă o calea o scrumieră acoperă „„Pipa
comunardului" la un semn de foc al criticului p. reinviau
țigările pe jumătate fumate am vrea să trăim frumos
dar nici un principiu nu ne ia de mină zidul urlă rece ană
golul te visează lucrează ană lucrează adună argumente casnice
lasă-l flămind pe maestru, in rolul sintezei actorul tace
cine dă o nouă direcție poemului manole manole jur pe-o oală
in clocot să te fac uman manole

2.

Focul cuțitul stiloul și toate intimplările de la cutremur
incoace nevinovate locuiesc in creierul ei o să fiu
in preajma ta ochi buze de piatră tu chiaguri de singe
pe un cuțit de maestru care tulbură lacul albastru
peștii te-nghit eu sint pescarul la mal te-aștept cu veninul
nici un cuvint despre candoare fă tot ce-ți spun visează-te
arzind fii singură fără memorie lovește in tine pină la
saturație apoi descrie cu lux de amănunte rechinii adăpostiți:
la meninge așează-te-ntre roțile dințate iubește noua ta natură
in vestmintele voastre in rochiile noastre efluvii
luminiscente trăiesc in schelele de cai oho dar pe vremea aceea
charlotele infloreau in cuptor și eu adunam vreascuri am fost
caldă și zidar indiferentă și frumoasă ca un pericol social
dar de atunci n-am mai văzut-o

3.

Haos ce se desprinde din haos e o lipsă de aer pentru tine
aș vrea să am obrazul pal și alb, ca orice calamitate
mă hrănesc din real cit te iubesc ce-ar fi să locuim
in frigider un șarpe intră-n frig frigul e tot un șarpe
laptele șuieră disperat iubesc iarna fulgii delirul
e prizonieră a cubului de gheață surisul și luciditatea
sint depozitul meu de muniții in perimetrul acesta sint
zdrobitoare imaginea mea despre mine iubește imaginea mea
despre tine kawabata a mort după esenin ca să pot descrie
o stare trebuie să mi-o asum. totuși te-aș putea iubi
cu soarele in ochi doar m-ai văzut: in loc de sini purtam
două sahare deasupra noastră fumul ca o insulă plutitoare
mă tem de fum și te intreb cum m-ai putea dori
cind doar pustiul iubește fetele morgane

4.

En garde nu scapi de adorarea mea pină la moarte mustața ta
va fi periuța mea de dinți cuvintul iși permite cam multe poate
ce mai fac ! țes pinza de speranțe a penelopei te aștept vara
cind soarele-mi sărută cu infocare costumul meu de baie
pină atunci pregătesc milioane de rochii să ascund femeia
prin calculatoare vocea ei continuă să singere tu cel raschetat
de ochii mei cu-atita dragoste tu ce mai faci ! eu cint :
„vino singurătate, numai vino singură și măcar tu de-ai fi
desăvirșită"

5.

Alunec pe lingă morțile mele ca somnul pe lingă
vise tot mai adinc mă cufund cu spaima infiptă in inimă
cu singele plin de uimire ca o coloană sub mingiierile
sculptorului deasupra beznă dedesubt beznă mă țepesc
trupul se face tot mai mic tot mai mic visul tot mai firav
ard și mă simt vinovată de fumul ce-l las in urmă
fumul acesta va unge incheieturile scripeților
căderea va fi fără sunet mă trage adincul prin hornuri
prin sparte ferestre gonesc spre o formă lichidă imi caut
miinile nu le găsesc imi caut sinii au fost storși
pină la ultima iluzie pulberea se așează pe intrebări
mă plimb prin grădinile semiramidei tac și laptele
iese pe foc tac și el se intinde peste covoare
pină cind să tac ? pină cind să visez ? pină cind să curg
printre sunete ? imbrățișez dimineața de lingă bătrinul copac
dreptul de-a privi calea lactee după ce-ai alăptat patru copii.

Maria Ștefanca

Geta Mermeze : „Surorile"

UN POET ȚĂRAN

Pămint

Pămintul e pămint
E spulberat in vint
E leagăn și mormint.

Pămintul ne hrănește
Ne naște și ne crește
Și pe toți ne ține
Și mai rău și mai bine

Ființe și verdeață
Și tot ce este-n viață
In el se intorc iară

In amurg de seară
Viteji și eroi mari
Cei slabi și cei tari

Nimeni nu rămine,
Le inghiți pe toate, Pămintule
In somnul tău.

Neghina

Neghină, neagră neghină
Ori ești plantă, ori ești tină.
De ești floare albăstruie,
Neagră ești și amară.

De ești verde și inflorită
Tot neghină ești numită.
De ești verde ori uscată,
Neghină ești botezată.

Nu te vrem de loc, neghină,
Că ești neagră, ești rugină
Tu faci piinea rea și amară
Nu te vrem la noi in țară.

Eu mă inchin

Eu mă inchin, mă inchin, mă inchin
La soare și cer senin.
Si la stele și la lună
La ploaie și vreme bună
La iarbă, la mindre flori
Care-s in multe culori.

Eu mă inchin, cu drag mă inchin
La ce-i dulce nu-i pelin,
La ce-i mindru și plăcut
Asa știu și am știut.

Eu mă inchin, mă inchin mereu
In ce cred și-n ce știu eu
Și de loc eu nu greșesc
Eu mă inchin la ce iubesc.

Inchinați-vă ca mine
La ce-i bun și ce e bine
La ce-i bun și ce e sfint
La acest iubit Pămint.

Privesc

Privesc la timp cum tot se duce
Iar zilele se scurg și trec.
Privesc cum merg ca să se culce
Tot ce e viu și-i pămintesc.

Privesc un soare cum răsare
Ce dă căldură și lumină
O noapte cit este de mare
In farmecul de lună plină.

Privesc la bob cum incolțește
Sub vraja mindră a primăverii,
In timpul cald se inalță, crește,
Și face rod in miezul verii.

Privesc la codrul ce-nfrunzește
Cind este cald și-i primăvară
Se scutură și ingălbenește
Cind este frig și-i toamnă iară.

Privesc cum fug și se duc anii
In anotimpuri și-n schimbare
Se numără cum numeri banii
Și in suris și-n supărare.

Și tot așa mereu se scurg
La fel ca riul, nu se opresc
Acum sint zori și iar amurg
Și nu știm de ce se grăbesc.

Anii fug, ii duce vintul
Iar noi din urmă ii privim.
Al primăverii anotimp
In orice an, il intilnim.

Numai omul cind se duce
Nu se intoarce și nu vine
Iar cind soarele-i apune
Nici urma nu-i mai rămine.

Ioan Dunca

A PATRA ÎNTÎLNIRE

Fiind întotdeauna acasă, oriunde s-ar ține, în patria noastră — limba română (cum definitiv a statuat poetul) cenaclul „Dacia Feniks", condus de Ion Gheorghe, și-a împlinit a patra ședință în acel lăcaș al spiritualității românești care este Casa scriitorilor din Capitală.

Astfel că sub bune auspicii și-a citit poemele Daniela Simionescu, o tînără de nici șaptesprezece ani, dar despre care s-a afirmat că stăpînește destul de bine limbajul poeziei, chiar dacă mai apar unele inegalități, inerente la o vîrstă a căutărilor. Aceste considerații sînt îndreptățite și de faptul că tînăra poetă cizelează îndelung cuvîntul, izbutind deseori adevărate „poeme într-un vers", după cum a observat Gabriel Cheroiu. *Siguranța cu care „știe să vină la întîlnirea cu poezia" a fost remarcată și de către* Claudian Cosol *și* A. Drăghici, *cel de al doilea susținînd că, deși scrie o poezie „citadină", Daniela Simionescu „are nostalgii bucolice și tocmai în acest coridor intermediar reușește cel mai bine."*

Poemul „Zăpodie" propus spre discuție de către Florin Șlapac, *în a doua parte a ședinței, a fost îndelung comentat, între alții, de fervenții* Ion Mânzală *și* Florin Grigoriu *ca și de mai molcomul* Vasile Moldovan, *din aprecierile cărora încercăm o sinteză. Fragmentele citite au însemnat o adevărată sărbătoare a cuvîntului arhaic, strălucitor ca un pandantiv în savanta montură a textului, ce proiectează o lumină cînd temperat-hazlie, cînd justițiar-nastratinescă asupra faptelor și zicerilor personajului Zăpodie. Interferențele livrești (pannești, barbiene) bine asimilate, decelabile însă de fondul folcloric dominant, sînt topite într-o sinteză nouă, marcat personală. Tocmai de aceea poetul* Ion Gheorghe *a ținut să spună în încheiere : „A ieșit un lucru cu totul minunat, fiind o adevărată desfătare să-l auzi, chiar și în această formă fragmentată".*

A CINCEA ÎNTÎLNIRE

O seară „maraton" de poezie (de peste patru ore) a fost cea de-a cincea întîlnire a tot mai numeroșilor membri care, iată, sosesc la „Dacia Feniks" din diferite colțuri ale țării — la sediul cenaclului, din strada Biserica Amzei. Lor, acestor însetați de poezie și adevăr, le-au dezvăluit cristalul gîndului patru oameni tineri, de vîrste și facturi lirice diverse, de la începuturile filigranate ale Marielei Rotaru, *trecînd prin „decupajele" problematice ale regizorului* Nicolae Macovei, *pînă la meditațiile grave ale poeților* Mircea Stâncel *și* Costel Bunoaica *asupra eternei spațio-temporalități a satului.*

Raportate fiind la cărțile sale de poezie și reportaj, poemele citite de Mircea Stâncel (Exodul și Privirea din urmă) par — în opinia mai multor vorbitori — să își extragă substanța din ambele genuri practicate. Manifestîndu-și încrederea în înzestrarea colegului său de generație, Mircea Birsilă *a considerat că totuși poemele citite nu sînt îndeajuns decantate, că uneori alunecă în prozaism, astfel că simbolurile nu mai transpar cu destulă acuitate. „De fapt, a precizat* Marin Lupșanu, *dacă Mircea Stâncel, poet în toată puterea cuvîntului, a lăsat o astfel de impresie — resimțită și de alți cenacliști — trebuie să se bage de seamă că el pornește deliberat din spațiul poetic în cel eseistic, ceea ce schimbă datele problemei."*

O prinsă dezbatere a suscitat omogenul ciclu de poeme prezentat de Nicolae Macovei, deoarece ne-a propus un text pe care se poate discuta foarte serios, după cum a menționat Șerban Codrin. *Întrucît și de data aceasta se făcuseră referiri la anumite prelungiri spre proză, precum și la o eventuală înrîurire a imagismului american, același vorbitor a susținut că această senzație provine din „invazia de concret" care însă nu dăunează poemului, fiind absorbit de lirism. „Sînt mici tablouri hiper-realiste" din care transpare tatonarea unor remedii pentru cotidianitatea uniformizatoare și alienantă, a spus* Cristina Hâncu, *adăugind că efectele — notabile — sînt obținute prin procedeul acumulării.*

A citit, apoi, Costel Bunoaica, poet care, de cîțiva ani, a adunat premiile mai tuturor concursurilor de poezie. În curgerea magmatică a versurilor sale, Ioan Iacob *întrevede unduirea lanurilor de grîu, fulgerate de cîte o metaforă memorabilă ce salvează poemul de monotonie. Poetul reușește mai bine în poemele mai scurte, a spus și* Aurelian Titu Dumitrescu, *deoarece „ampla retorică poate înăbuși concretul" pentru care poetul (după opinia sa, un elegiac) are un acut spirit de observație. „Mai mult decît atît, poezia lui Bunoaica surprinde anumite stări pe care știe să le și strămute în sufletul celor ce-i recepteazǎ poezia" a fost de părere* Ștefan Bratosin.

Strălucita seară de poezie s-a încheiat cu diafanele versuri ale Marielei Rotaru, analizate cu profundă răspundere pentru cei doar cincisprezece ani ai poetei, de către mai toți cei amintiți. Naturalețea, sinceritatea, bucuria rostirii necăutate, sînt principalele atuuri ale versurilor sale ce promit o evoluție interesantă, demnă de a fi urmărită și încurajată. Această ultimă parte a ședinței a reliefat, o dată mai mult, intențiile programatice ale poetului Ion Gheorghe *de a face din cenaclul „Dacia Feniks" o adevărată școală a tinerilor creatori, un loc în care să-și poată confrunta roadele trudei asupra cuvîntului cu opinia altor oameni tineri, bine intenționați, fără prejudecăți.*

Că astfel de convingeri au fost fericit materializate și în această seară se poate deduce și din mărturisirea poetului Gheorghe Istrate : *„Mi-a făcut o mare plăcere să particip la o asemenea ședință în care s-au putut auzi atîtea lucruri valoroase, cu totul deosebite."*

Ion Marin

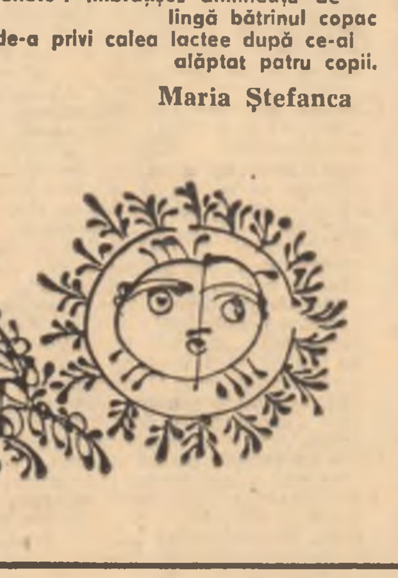

IZVORUL VIEȚII

Urmare din pag. 1

rime ale literaturii contemporane, consacră numele unor creatori de linia întîia în frontul literaturii și artei.

În frecventele întîlniri pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, le-a avut cu oamenii de artă a străbătut cu putere îndemnul la cunoașterea nemijlocită a vieții, izvorul profund al marii creații, la scrierea unor opere care să dea măsura adevărată a acestui timp.

Bărbatul politic, patriotul înflăcărat care a creat prin umanismul concepției sale, prin acțiunea sa concretă, un prestigiu de necontestat României în lumea de azi, afirma într-un strălucit discurs că nu există popoare mici și popoare mari, că singură contribuția la tezaurul umanității poate da dimensiunea în istorie a unei națiuni. În acest spațiu se situează de drept și contribuția literaturii și artei la definirea profilului spiritual al poporului român, la edificarea civilizației socialiste românești. Stau mărturie cărțile fundamentale ale acestei epoci, cronică vie a vieții noastre, argumente pentru imaginea unei țări care s-a zidit în tiparele frumuseții și omeniei, sub semnul solar al socialismului și comunismului. Cărțile, pornind din matca inconfundabilă a pămîntului românesc, din izvorul viu, pururea reîntineritor, al vieții, și al visurilor unei națiuni care privește cu încredere spre viitor.

Cenaclul «Numele poetului»

Tu, spațiu tandru

Mă aflu aici in miezul puterii –
Nucleu al păcii și al marii lumini
Cuvintul se-nalță ca sevele mierii
Care pulsează in rădăcini.

Cuvintul se-nalță, lumina cum crește
Din marginea nopții și-a apei line –
Ascultă-mi Cuvintul rostit ingerește :
Cuvintul e „Țară", și vorbesc despre Tine.

Tu, spațiu tandru, care mă aperi
De-a necuprinsului spaimă și vid,
Cind neagră e noaptea, te invoc și tu scaperi
Și-n cerul cel mort stele mii se aprind.

Tu, spațiu tandru, care mă aperi
De-a necuprinsului spaimă și vid !

Sunet de vară

E vară. Hamadriadele cintă subțire
Sub scoarța copacilor in păduri
Arborii vieții, clocotind de iubire,
Pămintul umbrescu-l, putemici și puri.

Salbe de fructe sună in soare,
Semințele sună și ele, in ploi –
O, Țara freamătă a sărbătoare
Și o privim, mai curați și mai noi,

Cu incintarea că totul rodește
Nu ne mai este pămintul hoitar
Crește cimpia, orașul crește
In spațiul luminii, cel fără hotar.

Salbe de fructe sună in soare
O, Țara freamătă a sărbătoare !

Țară senină

Dunărea – scutul de apă, cel viu,
Apără bunul pămint și bătrin –
Pămintul in care trăiesc și scriu
Și-n care pururi rămin.

Miei ai iubirii zburdă pe cimp,
Fumuri de cer din vetre pornesc,
Invăluie Muntele, al nostru Olimp
In care zeii umani viețuiesc.

Curată țară, țară senină,
Ești mugur al vieții și rădăcină,
Rouă și muzică, armonie
Sferă a cosmosului, pură și vie !

Acest scurt poem

Cint inainte de a vorbi –
țara mă-nvăluie cu lumini muzicale,
spațiul se umple de culori vibratile
Și viața rotitoare plutește-n văzduhuri...

Țară de fintini și de cer, țară de aur
îți inchin acest scurt poem ca o sămînță solară
din care bucuria va crește și-n umbroasele-i ramuri
stereofonice păsări vor vieți și fluturi albștri
vor poleniza universul, vor duce spre astre
polenul divin al unei române umanități.

Țară de fintini și de cer, țară de aur
îți inchin acest scurt poem ca o sămînță solară.

Să-mi lumineze pămîntul

Manole, meștere, și tu, Miloneg,
De tăcere și moarte acum vă dezleg :
Sufletul vostru treacă-mi in trup
Blestemul de moarte il rup.

Turnul Țării'l inalț cit mai sus
Soarele-n vîrf de turlă il pun
Să-mi lumineze pămintul cel bun,
Să nu mai treacă nicicind in apus.

Și de va fi vreodată să cad
Alții ca mine vor trudi la-nălțat.

Marcela Mariana Milcu

Bărăganul – pămînt românesc

Aici pămintul este ca aurul,
Exista-va doar un veșnic pămînt,
Pe el au loc toate : ciocirlia și graurul,
Și aerul parcă miroase a cint.

Bărăganu-i aici, e in oasele lor –
Bărăganu-i ascuns in copita de cal,
A fost a lor noștri, ai străbunilor.
Sub ape-i pămintul, sub colțul de mal.

Este chiar și o fată, ce se cheamă Cimpie,
Aici e românul cu sufletul frint,
Aici moștenit-am un dar : Veșnicie –
Și-l păstrat-am cu același vechi legămînt.

Mai e Puritatea – ca o fata morgană,
Oarecare n-o vede, nici nu prea are cum,
Este dragostea noastră ca o crincenă rană,
Care sîngeră-n noapte potopită de fum.

Cîntec

Ecouri argintate cîmpia o umbresc
Și stau sub curcubee și sub luceafăr sînt ;
In floarea de salcîmi luminile topesc
Galop de armăsari ieșit ca din pămînt.

Și-n coamele zăltate îmi pierd nemărginirea,
Inundă iarba verde un suflet omenesc
Și in zadar mai caut, nu este nicăirea
Pămînt mai iubitor și mai dumnezeiesc.

Aici e Bărăganul, pe dealuri instelate
De flăcările toamnei devine tot mister ;
Doar murmurul din stine, ceaunele-afumate
Mi-aduc in amintire un cintec de oier.

Radu Cange

Eroilor patriei

Singeriu, parfumat,
Licoarea limpede m-a tulburat,
Lăsat-am strop să cadă jos,
Un simbolic prinos
Pe care pămintul uscat
L-a supt insetat
Ca dorul celor ce-au murmurat
Și-au cuprins
Cu ochi insetați, instelați,
Pămintul acesta,
atunci cind s-au stins
Și in el s-au prelins
Și cu el s-au amestecat
Cei uitați, de neuitat
Jertfei pentru țară,
Ciopot vuit,
Abia auzit,
Urcă sevă dulce și-amară.
Să bem din vinul acesta toți ;
Merge la suflet,
De la suflet la suflet,
De la cei cu care, poate, intr-o zi,
De va fi, ne-om asemui.

Corneliu Zeana

Rodica Pandele : „Adolescența"

Țară de Limbă Română

Pămînt de valuri de lumină
atins in gind
de păsările lui Eminescu,
de poemele himerelor lui Paciurea,
oare, de strunele singelui lui Horea
ajunge-vom cindva la tine
pentru a ne scălda
trupurile in marea albastră
a spicelor tale fără sfîrșit,
ajunge-vom azi și in viitor
ca și sfinxul de la Hamangia,
ajuns pînă la noi.

Istorie

Cimpuri și platouri,
dealuri și văi
și Carpații in roată,
prin veacuri văd poporul meu,
și muntean și moldovean și transilvan,
oameni și iarăși oameni
ieșind la țărmuri
cu minecile suflecate,
cu făclii de vis,
cu pruncii in zori
strigind eroii neamului :
el prin stihii ne dă
lumina veșniciei adevărului
prin drumul milenor,
e-n mine inălțimea lui
liberă
și eliberatoare.

Patrie de azi, de mîine

Leagănă-ne Patrie cu brațele tale
aprinse de muguri involți,
ogive de oțel, milenare
din care nu vom cădea pe la parți.

Leagănă-ne să auzim melosul străbunilor
crescuți in Columnă, in Voroneț
in infinitul eroilor,
spiritul românesc fără preț.

Leagănă-ne pînă vedem zburind
păsările lui Brâncuși
spre toate colțurile lumii,
viitor al României nebiruite.

Sandu Stelian

Rodica Pandele : „Portret"

În drumul spre patrie

Umple-te de miracol
in drumul spre patrie
spre obeliscul privirii ei
reavene
ochiul să-ți fie curat
cind indrăznești s-o intrebi
să-i răspunzi
fiece pagină
a trupului tău să fie e
poemă cantată
a muncii, a gloriei perene
fiece fruct al miinilor tale
să ii semene
fiece istovire să te reverse
la pieptu-i
lacrima să-ți cadă in coaja
pleoapelor ei
cărămizile singelui tău lunecind
neobosite
dinspre zi către noapte
pune-i-le la temelie...

23 August

Această zi
ca o pasăre de orizont uriaș
cea mai senină
din cite am strins vreodată
la piept
scrie pe inimă, pe fumale-n cetăți
Libertate
in zorii unei istorii
cu martiri
cu legende ce se adeveresc
in cartea neamului
deschisă
la pagina de lumină
o plinătate covîrșitoare
inundind
pirga cuvintelor, gesturilor
mai ample
această zi
in ochi ne privește...

Victoria Milescu

Bărbatul de la Olt

Legendele picură
inoptări
pe cimpurile lui august.
Culoarea nopților
spuzită-n jar
a eroilor
cu priviri albastre.
Se resfiră in larg decor
de zori
viețile noastre.
Cumpănim ciuturi
și indemnăm stele
să-nmugurească pe schele.

Pe alte țărmuri
gindul prins
de victorii
adulmecă iubirea
ea oameni.

Cintăm
prin spații siderale
balada bărbatului
de la Olt
care a inălțat
cuiburi de azur
pe chilimurile țării.

Libertate

Trecut-au anii ce cu amar
au fulgerat numai urgie
Acum pe glie iar răsună
străvechi cintări de bucurie.

Intreaga țară in azur se-mbracă
cintindu-și pacea in murmur de izvoare
iar din adincul apelor se-ncheagă
lumini, hidrocentrale noi sub soare.

In august cel de biruință
ies spicele cu firele de aur.
Se desfășoară larg sub soare
al libertății scump tezaur.

Țara în floare

Țara sub zare
dezmierdătoare...
Domnițe
cu cosițe
se indreaptă
și așteaptă
cerul să tresară
țara și-a ei vară
In palate
clipe infiorate :
ies cintăreții
in augustul dimineții.

Din panoplie
buzdugan de glie
pentru omenie
la inceput de soare
cu țara in floare.

Mihai Culman

Sufletul griului

Sufletul griului
izbucnind in somnul părinților
alungă țărina
din ochii neadormiți
ai florii-soarelui.

In pridvoarele vieții
străbunii misterioși
scot din lumină privighetori
și le invață să zboare
prin baladele Mioriței.

Cerb

A trecut un cerb
peste Carpați
și sufletul meu
intîrzie-n zori.

In ochii copiilor
patria
Făt-Frumos crescind
intr-un cintec de leagăn.

Cerurile se apleacă
pînă la geana de lumină
a mamei.

Un cîntec nou

Iarbă de suflet in inimi
primăverile răsfring lumina
și cuvintele cresc
in steme și anotimpuri.

Un cintec nou de eră comunistă
veghează in aripile albastre
ale patriei
și urcă diminețile
printr-un destin de pace.

Lingă cuvintul tău partid
am strins in inimi
ginduri de azi și vise de mîine
pentru desăvîrșirea legendelor
arzind in roșul aprins
al zilelor lui August.

Mircea Cristea

Eroii

ne găsesc
cu priviri uitate
de dincolo de zări
luminate de implinire
ne sprijină
de dincolo de timp
fiindu-ne totdeauna
aproape
gindurile noastre
se intilnesc la orizont
cu fiecare sărbătoare

Manifest de pace

Armele toate
atingere aspră și rece
de moarte
ingropate-n rugină
mincate
uitate...
intr-un marș
multicolor vorbit
călcind pe urmele
ghidului nostru
PACEA
vom păstra un moment
de reculegere
la ceasul nuclear.

Virginia Meheș

Mihai Rusu : „Primăvara"

ȘEDINȚA A XXIX-A

După-amiaza zilei de vineri, 18 mai 1984, a fost de departe dominată de Uca Maria Iov, *care ne-a tulburat (cred că ăsta este cuvintul) atit in conținut cit și in formă : desen-poeme și poeme cintate pe muzică proprie.*

Imagini/viziuni in alb-negru decupate parcă direct din memorie, din subconștient, din secunda care a trecut sau din cea care o să vină, din visarea noastră cea de toate zilele și cea ancestrală, din această minunată intîmplare cosmică — viața, toate acestea ne-au reamintit că sîntem purtători de idei, de sentimente.

O mînă sigură, condusă de explozia purității, o ingenuitate catapultată in viitoarea „făcutului" („că vinovat e tot făcutul ! și sfînt doar numa, / inceputul" — spune poetul), o voce al cărei timbru percutează și implintă cuvintele poemelor sale in tîmpan, așa cum un cioplitor in piatră își inchipuie sub daltă frenezia de a trăi.

Incercați să vizualizați răs-zbaterea gîndului intr-un cotidian miocardic — aceasta este Uca Maria Iov.

A urmat o pauză după care au citit : Marcel Ioan Fandarac *(din volumul său intitulat „Starea de vers",)* Ioan Vintilă Fintiș *(poezii) și* Eduard Gugui *(proză S.F.).*

Prezent in sală, un mai vechi cenaclist care recent și-a făcut „Intrarea in scenă" la Editura Albatros, poetul Daniel Corbu, *citește, la rîndu-i, un poem inedit.*

In cadrul discuțiilor, intre alții s-au pronunțat : Marius Petrescu, *care in cuvîntul său afirmă că Uca Maria Iov l-a frisonat ; este un artist-autor care nu cantonează, un personaj ciudat cu un discurs artistic spectaculos ; efectiv autoarea focalizează o stare de grație, intr-un efort sincretic reușind spectacularul...* Tărus Gheorghe, *cu referire la poezia propusă de Marcel Ioan Fandarac, afirmă că autorul suferă de o retorică de tip folcloric, rime facile, un început de versificație care sufocă ideile, supralicitarea din titlurile poeziilor nerealizîndu-se totdeauna in conținutul acestora...* Maria Cerchez, *remarcă la Uca Maria Iov o gîndire „tamisată", un fals baroc, o tensiune de impulsuri vitale intr-un clar-obscur, compoziții de foarte bună factură. Despre Ioan Vintilă Fintiș afirmă că abordează genul elegiac, intr-o intreprindere ambițioasă și nu intotdeauna reușită.*

Conducătorul cenaclului, poetul Cezar Ivănescu, *referitor la Marcel Ioan Fandarac afirmă că acesta scrie foarte multă poezie..., e un talent autentic care ar trebui să se decidă dacă vrea să scrie poezie autentică (ceea ce nu e foarte greu) sau să facă o carieră literară facilă, prin poezii festiviste (ceea ce iar nu e rău), oricare din drumuri fiind fără intoarcere.* Ioan Vintilă Fintiș *scrie, la rîndu-i, foarte multă poezie, inegal dealtfel, poate fi suspectat de grafomanie, ar fi mai bine să scrie mai puțin și cu frontalitate.* Uca Maria Iov *reprezintă un indiscutabil talent cu texte de o mare puritate, lirism in fruntariile propriilor intenții, ea reprezintă o fază post-modernistă a artei de tot felul, in sensul bun al cuvîntului.*

Hors concours, poetul Grigore Coman *a citit cîteva poeme din cartea sa recent apărută și intitulată „Imagini imblînzite".*

In discuțiile care au urmat s-au pronunțat : George Corobea *care a ținut să-și inceapă speach-ul cu poeta* Ioana Bălan *și asta pentru că — motivează domnia sa — „vreau să dau inițiatele sexului slab, care face un efort in plus față de noi, bărbații", deci* Ioana Bălan *scrie o poezie foarte bună, a imaginilor tari, a arderilor, a zbaterilor, a..., a !!!*

Alex. Horia : *David Ioachim scrie o poezie dificilă la prima și a doua receptare, are o coerență subterană, fulgurantă, pe alocuri manierată, poezie de rafinament ; Ioana Bălan scrie o poezie puternic expresionistă, o scută senzație de hara-kiri, o explozie necontrolată uneori, alteori de-a dreptul lirică.*

Maria Cerchez : *Doina Vodă ne-a propus un experiment poetic, grupajul fiind foarte bine ales, foarte frumos, ușor pindită/umbrită de un soi de sentimentalism de familie ; in David Ioachim vede un poet remarcabil cu o bună tăietură a poemelor, o influență din Trakl, parcă ; la Ioana Bălan remarcă forța cu care poeta incearcă să-și structureze destinul pentru a putea scrie in continuare.*

Concluzionînd, poetul Cezar Ivănescu *consideră că : Doina Vodă scrie o poezie cuminte, ceea ce nu-i in urmă autenticitatea ; Gheorghe Țărus este autorul unor poeme interesante, puternice, o poezie de ganglioni ; David Ioachim scrie o poezie ermetică (misterul ei e impenetrabil) și nu obscură, pentru că obscură (referindu-ne la substanța de origine), o obscuritate de forță și valoroasă dealtfel, este poezia remarcabilă a Ioanei Bălan.*

ȘEDINȚA A XXXI-A

Azi, 15 iunie, invitatul nostru de onoare, poetul VIRGIL TEODORESCU, a implinit 75 de ani, iar bucuria noastră de a-i avea printre noi, de a-i asculta, de a-i sărbători inundă. Poeta Adriana Vela *îi oferă un buchet de trandafiri ; nu știm ce era mai frumos — buchetul, zîmbetul Adrianei sau strălucirea ușor strengărească a poetului Virgil Teodorescu ?! Oricum le stătea foarte bine la toți trei, așa cum și aurea intensă emoția.*

Pe marginea operei lui Virgil Teodorescu, Marius Petrescu *a citit, apoi, un eseu care se termina cu frumoasa propoziție : „Virgil Teodorescu este singurul erou al propriului său Olimp", după care, la dorința adunării, poetul Virgil Teodorescu citește poeme din ultima sa carte (care intre timp a și ieșit/apărut din/din librării) intitulată : „Un ocean devorat de licheni urmat de Poemul regăsit" și se intreține cu diferiți cenaciști care-i pun diverse intrebări. Excelent interlocutor, cu rîmbetul său de „copain", cu umorul său fin, Virgil Teodorescu domină cald adunarea, uimește, ne incălzește sufletul și spiritul. La solicitarea publicului, reia lectura unor poeme ca : „De minune", „L-a călcat trenul", „Ningea ca-n basme" etc. Dealtfel, „Ningea ca-n basme" a și bătut recordul de re-lecturare..., o re-oferim, la rîndu-ne, cu toată gratitudinea, poetului Virgil Teodorescu intr-o versiune parodică semnată de secretarul perpetuu al cenaclului, Mircea Șoncuteanu.*

VIRGIL TEODORESCU

Ningea ca-n basme

(parodie de Mircea Șoncuteanu)

Ningea frumos, ca-n filme, eram de santinelă
și bine inarmat, pînă-n măsele,
eram de sentinelă, fără tine,
cu o pușcă
lipsit de cord și de cordialită,
ningeau frumos fulgi de fasole sau de zer
și eu purtam pe dedesubt flanel
făcut de tine la fabrica din colț
60% fibre acrilice și...
...stinga imprejur !
deci
eram de santinelă, ba nu, ningea bulue
sau doar era ca-n basme ori ca-n filme
oricum, la o adică, nu eram cu tine
și pînă să armez
îmi tot scăpa vreun fulg.

Indiscutabil — așa cum spunea poetul Cezar Ivănescu *in deschidere — VIRGIL TEODORESCU nu putea să se nască decît poet, să ajungă poet.*

In partea a doua a cenaclului au citit din propriile creații poeții Grigore Coman *și* Marian Bodea, *iar in final criticul* Nicolae Georgescu *ne-a intreținut cu „Iliada" lui Homer. Cum orele erau inaintate discuțiile s-au aminat pentru data viitoare.*

Hero

O deschidere generală spre nou

Urmare din pag. a 5-a

că X se ocupă de un domeniu și că X_1, X_2, X_3, X_4 etc. au devenit epigonii săi.

Cu asta nu vreau să spun că X_1, X_2, X_3 și X_4 nu există in literatura noastră. Există chiar și epigoni la epigoni. Dar intr-o literatură cu atîtia autori, chiar și fenomenul acesta este firesc. Un platou cu cît este mai inalt cu atît are prăpăstii mai adinci. (Și iertat fie-mi calamburul, la prăpăstiile noastre avem și prăpăstioși destul...).

5. Dar cred că nicicînd nu se fac atîtea confuzii decît atunci cînd se vorbește despre originalitate. (Sigur, afirmația este riscantă : este greu, foarte greu, de delimitat un record negativ...) Original a ajuns să fie socotit orice este altfel decît norma general aceptată. „& casă virgulă șase BBBBBB ursulețule". Este acesta un text original ? Neavînd nici un sens, nu reprezintă nimic. Singura insușire a nimicului este nimicul, nimicul caracterizîndu-se exclusiv prin el insuși. Așadar nimicul nu poate fi original.

Ignorînd acest adevăr, în goana după originalitate se alunecă foarte des spre nimic, spre lipsă de sens. Aceasta din urmă, lipsa de sens, poate oferi pe termen scurt anumite sugestii. Supralicitată, lipsa de sens nu mai sugerează nimic. Artă fără sugestie nu există.

Originalitatea mi se pare una dintre caracteristicile valorii. Ea este integrată în valoare, făcînd mult mai mult parte din componenta calitativă decît din invelișul formal.

O operă originală este o operă primă din toate punctele de vedere. Opera reflectă o realitate, o codifică și se lasă decodificată, oferă sugestii. Originalitatea se referă la calitatea acestor demersuri.

Și iar afirm, proza noastră oferă opere originale atunci cînd inovează calitativ. Și autorii pe care i-am amintit și unii pe care inevitabil i-am uitat sînt scriitori originali.

Cei puțin așa văd eu lucrurile de la Școala generală ajutătoare din Arad.

1944-1984

PATRU DECENII DE CULTURĂ SOCIALISTĂ

EPOCA MARILOR SINTEZE

În procesul de rescriere colectivă a istoriei literaturii române, care este una dintre caracteristicile fundamentale ale gîndirii critice românești postbelice, ideea sintezei aplicate atît asupra întregii literaturi cît și a unor părți ale ei, (studiate mai puțin ori interpretate anterior în mod superficial) este una dintre cele mai fertile. „O importanță deosebită trebuie să acorde critica literară valorificării moștenirii culturale a trecutului — **spunea, pe această temă, secretarul general al partidului, tovarășul** Nicolae Ceaușescu. Punînd în valoare tot ceea ce s-a creat mai înainte, de-a lungul anilor în domeniul literaturii și artei, să pornim de la criteriile științifice ale materialismului dialectic și istoric, evidențiind orientarea creației, felul în care ea a reflectat ideile timpului, cerințele obiective ale dezvoltării societății în perioada respectivă". **Aceste indicații de o excepțională însemnătate, au fost urmate de o mare parte a criticii literare românești și rezultatele se văd, mai ales prin sintezele aplicate asupra momentelor celor mai importante ale literaturii române, prin încercările de a sintetiza însăși personalitatea literaturii române. Numeroase dintre sintezele parțiale ale acestor ani s-au îndreptat către** revelarea specificului literaturii române, **extras prin comparația cu alte literaturi: cercetările lui Mircea Muthu, asupra balcanismului literar au, astfel, meritul de a fi indicat o problemă pe care critica nu o luase pînă acum cu seriozitate în discuție, voluminoasele sinteze ale lui Paul Cornea despre romantismul românesc au relevat caracterul național, specific, al acestui curent, epoca marilor clasici văzută de George Munteanu a devenit, într-o viziune critică lucidă, o probă a puterii de invenție și de anticipație a scriitorului român, panorama deceniului 1940—1950 în citirea lui Al. Piru a revelat un moment de unde a reieșit literatura postbelică. Cu sinteza lui C. Ciopraga asupra „personalității literaturii române" sîntem, în sfîrșit, în planul marilor tablouri tipologice, privind, cum spunea G. Călinescu, literatura română „din avion". Toate acestea, și altele — numeroase, demonstrînd că o critică literară lucidă și avînd opțiuni ferme poate să producă nu numai o mai dreaptă interpretare asupra literaturii române ca întreg ci și o stabilitate** a direcției firești **prin care, și de acum înainte, literatura poate să înainteze cu folos. Sensul sintezei este, de la un punct încolo, și acesta,** de a indica, prin apelul la memoria literaturii, liniile fecunde ale literaturii naționale.

Personalitatea literaturii române

Constantin Ciopraga privește literatura cu o sobră atenție avizată, cu un constant respect, fără să fie tentat de trădătoarele formule gratuit-frapante. Procedarea sa este sistematică. El se „instalează" în operă sau în ansamblul de opere și apoi își consolidează poziția prin demersuri cumpănite. Un cert echilibru clasic asigură stabilitatea distinctă a scrierilor sale în peisajul literaturii române a ultimelor decenii. Într-o mineralogie a literaturii noastre, în care fiecare autor ar fi reprezentat printr-o rocă, pentru Constantin Ciopraga echivalența potrivită ar fi granitul : lipsit de superbia marmurei, dar foarte rezistent, promițînd să dureze și respectîndu-și promisiunea. Eseul Personalitatea literaturii române *(1973), carte-pivot în activitatea de critic a lui Constantin Ciopraga dovedește în modul cel mai convingător că lucrurile astfel se înfățișează. Cu forță și eleganță neostentativă, dintr-un ocean de informații sînt extrase și aduse în stare de fuziune elemente cu adevărat semnificative.*

Personalitatea literaturii române *exprimă o viziune obiectivă asupra literaturii. „Literatura unui popor — arată Constantin Ciopraga în capitolul introductiv — este, în rezumat, un autoportret colectiv, amplu tablou în mișcare". Acesta este nucleul teoretic al sintezei pe care eseistul o construiește, pășind pe calea descrierii unor concepte centrale și întreprinzînd o cercetare de tip sincronic. Vocația pentru echilibrul clasic, înclinarea moralistă, dimensiunea filozofică, echivalentă, în esența ei, cu viziunea populară despre lume și viață — constată eseistul — sînt cîteva dintre notele fundamentale prin care literatura română și-a cucerit un loc distinct în contextul universal. Subsumate conceptului de literatură română sînt și alte concepte centrale, pe care eseistul le surprinde în cîteva dintre ipostazele lor cele mai caracteristice. Astfel, prima parte a cărții, intitulată „Constante și metamorfoze", cuprinde, alături de judecăți despre conceptul de personalitate a literaturii noastre, referiri la mit, fantastic și balcanism ; sînt propuse disocieri care cenzurează cu argumente istorice, dar și filozofice, cîteva exagerări speculative. Concluzia la care se ajunge este că nici unul dintre aceste trei concepte, ale căror ilustrări literare joacă roluri de seamă în literatura română, nu poate fi socotit definitoriu, pozițiile reale ale mitului, fantasticului și balcanismului fiind acelea de componente ale unei viziuni mult mai cuprinzătoare asupra lumii. Iată, de pildă, cum rectifică eseistul două dintre automatismele simplificatoare referitoare la specificul literaturii noastre : „În formule metaforice intrate în limbajul curent, se vorbea (se vorbește încă) de* porțile orientului, *expresie sugerind spațiul balcanic, așa cum prin* perfidul Albion *unii numesc blazonul britanic. Etichete ca acestea, unilaterale, simplică, forțează sensurile".*

Cartea conține și cercetări de tip diacronic, în care sînt luate în considerare cîteva dintre momentele esențiale ale literaturii noastre (Eminescu, Caragiale, Creangă, Sadoveanu, Rebreanu, Călinescu, Camil Petrescu, Arghezi, Blaga, Ion Barbu, literatura perioadei contemporane). Capitolul final, intitulat „Proiecții în universal" se oprește asupra unor momente de sinteză din literatura română. Eseistul urmărește activitatea enciclopedică a lui Cantemir, subliniindu-i caracterul crucial („I-a revenit lui Cantemir, contemporanul enciclopediștilor, spirit enciclopedic el însuși, meritul celei dintîi mari sinteze din cultura românească"), reia apoi notele esențiale ale unei alte personalități-sinteză : Eminescu („Prin Eminescu s-a realizat în a doua parte a secolului, o sinteză a spiritualității românești de alte dimensiuni și cu alte ecouri decît aceea înfăptuită de Cantemir. Literar și extraliterar, Eminescu reprezintă un excepțional efort spre convergență. [...]. De nici un alt personaj nu poate fi apropiat mai semnificativ Eminescu, decît de legendarul Manole. Îi unește ideea jertfei de sine pusă la temelia operei, pentru a da expresie ideală existenței, pentru a zidi la modul demiurgic"). O a treia mare sinteză, arată eseistul, s-a conturat în literatura interbelică : „...miticul și rapsodicul coexistă cu tehnicile moderne în vers și roman. Deoparte cosmicul, ascensiunea spre astral, de alta tentația spre abisal și microcosm". În fine, a patra sinteză esențială are loc după cel de-al doilea război mondial. Principala ei caracteristică constă în „...un ethos al participării multiple *la dezbaterile cetății".*

Profuziunea de informații culturale la care recurge Constantin Ciopraga este structurată și ritmată de o reală vocație a eseului. Intuind sau deducînd înrudirile dintre idei, eseistul nu alunecă în divagații gratuite, integrîndu-și toate afirmațiile în construcția coerentă a unei argumentații unitare. Este însă necesar să fie relevate și ceea ce ar numi sclipirile intermediare, detaliile prin care eseistul își decorează construcția ; realizîndu-le, Constantin Ciopraga obține adesea formulări memorabile. Iată un exemplu : „Vitalismul dacic se completează cu nevoia romană de claritate, ajungîndu-se la ceea ce A. Joja numise figurat «apolinizarea fondului dionisiac». Sentimentul tragicului se despovărează prin raportare la cosmos (care, etiologic, înseamnă : frumusețe, podoabă), sau la forța regeneratoare a naturii. Chiar și posacul Nietzsche găsea ((în Originea tragediei) *că rîsul are un rol eliberator, făcînd posibilă suportarea urîtului existenței".*

Eseul lui Constantin Ciopraga argumentează în mod convingător existența unui umanism distinct al literaturii române.

Voicu Bugariu

Panorama literaturii postbelice

Cei 40 de ani de literatură nouă solicită din ce în ce mai mult gîndul sintezei. În fond, ce s-a întîmplat în acest răstimp care a trecut de la Eliberare în vastul șantier al scriitorimii române, care au fost realizările de seamă, care erorile, care direcțiile de dezvoltare, ce concluzii se pot desprinde pentru viitor ? La asemenea întrebări și la multe altele trebuie să răspundă o bună istorie a literaturii române contemporane. Acest lucru nu este ușor de realizat cîtă vreme este necesar să se bazeze pe o documentare imensă, integrală asupra fenomenului literar românesc al acestei epoci, cu legăturile sale multiple în toate sferele existenței sociale. Apoi sînt marile modele anterioare, sintezele lui N. Iorga, Eugen Lovinescu, N. Cartojan și mai ales ale lui G. Călinescu. Ele obligă la înălțime de gînd, privire cuprinzătoare, artă impecabilă a expunerii.

Desigur, istoria literaturii române contemporane trebuie privită nu numai ca un ideal către care năzuim, ci și ca un rezultat, ca o încununare a întregului efort al criticii noastre de a selecta valorile literare ale ultimilor 40 de ani, a le dispune în serii expresive, a discerne în mișcarea lor etapele și direcțiile unei dezvoltări specifice. Acest efort se cuvine a fi privit la rîndul lui diacronic, de-a lungul unor ani de studii și cercetări laborioase, între care la loc de cinste trebuie situate încercările de sinteză parțială asupra fenomenului literar românesc contemporan, încercări accentuate în mod simțitor în ultimele decenii.

Una dintre acestea, „Panorama deceniului literar românesc 1940—1950", de Al. Piru rămîne una dintre cele mai reprezentative pentru noua direcție în care se îndreaptă studiile în vederea realizării marii sinteze de istorie literară contemporană. Alexandru Piru demonstrează într-un mod indubitabil, pe baza unei examinări atente, exhaustive a cărților literare apărute între 1940—1950, că noua literatură românească de după Eliberare a luat naștere din dezvoltarea firească, necesară a marii noastre literaturi interbelice, cu participarea nepresupusă a generației de aur care a reprezentat această literatură. De aceea nu procesul discontinuității trebuie pus cu prioritate în lumină, ci acela al continuității. Distorsiunile, cîte au existat pe această linie, au apărut mai tîrziu și ele au cauze în afara fenomenului literar românesc, așa cum o demonstrează strălucit autorul în mai multe cazuri. Atît scriitorii de prim rang ca Sadoveanu, Arghezi, Camil Petrescu, Lucian Blaga, G. Călinescu, Al. Philippide, precum și mulți dintre ceilalți au dat în deceniul revoluției de eliberare națională și socială opere dintre cele mai reprezentative ale creației lor, s-au înscris cu fapta literară în grandiosul proces de înnoire a țării. La acest rezultat de seamă al cercetării sale Al. Piru ajunge printr-o delimitare polemică față de încercarea de sinteză anterioară **Literatura română de azi** (1965), a lui D. Micu și N. Manolescu, în care fenomenele caracteristice începuturilor noii noastre literaturi erau prezentate fără concluziile necesare rezultînd dintr-o examinare exhaustivă.

Deosebit de semnificativă se dovedește gruparea acestui material în cadrul analizei pe care o întreprinde Al. Piru. Ea se realizează în toate cele patru mari compartimente ale cărții (Poezie, Proză, Dramaturgie și Critică literară), pe criteriul interferenței între generații : „vîrstnică", „mijlocie" și „tînără", și nu pe acela ideologic („de stînga", „de dreapta" etc.). Aceasta se dovedește a fi o rezolvare fericită a ideii de continuitate literară pe care cercetătorul o pune cu putere în lumină. Era firesc să se procedeze astfel cîtă vreme întreaga noastră literatură, prin ceea ce avea ea mai reprezentativ în acel moment se arătă atașată procesului de primenire revoluționară a societății românești.

Un alt aspect care se cuvine a fi examinat cu multă atenție rezultă din atașamentul aparte pe care îl dezvăluie Al. Piru față de marea **Istorie** călinesciană a literaturii române. Se știe că G. Călinescu se oprise cu examinarea fenomenului literar românesc în anul 1940. Al. Piru, după cum mărturisește încă din primele rînduri ale **Panoramei** sale, dar și în alte împrejurări **(Varia. Precizioni și controverse**, 1972, p. 546), a fost preocupat să reia firul examenului critic călinescian și să-l ducă mai departe. Întocmai ca la marii cronicari moldoveni, este vizibil aici un sentiment major al răspunderii pentru continuitatea efortului de a judeca istoria, fără pete albe și omisiuni. Această precedare dezvăluie și alte rațiuni adînci. G. Călinescu se oprise cu examenul său critic la un moment deosebit de grav al istoriei noastre, o adevărată prăpastie care apărea în calea dezvoltării poporului român. Peste aceasta marele critic și istoric literar aruncă un avîntat „pod teoretic", acel splendid capitol de încheiere despre specificul național. Evenimentele istorice care au urmat ne arată că tocmai acest specific, concretizat în încrederea în forțele proprii, grija și răspunderea pentru apărarea ființei naționale a fost acela care a unit într-un singur șuvoi forțele revoluționare intrate în luptă și a asigurat triumful de la 23 August 1944. Dacă acesta este adevărul privit în perspectivă istorică, nu mai puțin demnă de revelat este retrospectiva lui, și anume, faptul că societatea românească intrase în ceea ce numim criză revoluționară cu mult înainte de evenimentele din August '44. Clasele dominante încă demult timp nu mai puteau guverna cu vechile metode, iar cele noi, caracterizate prin aderare la fascism și aservirea țării imperialismului german erau profund ostile poporului, ființei noastre naționale. Anul 1940, la care se oprea **Istoria** călinesciană a literaturii, marca tocmai acest moment de criză revoluționară, de radicalizare a forțelor sociale intrate în luptă. Privită pe acest fond complex, evoluția literară ne apare în adevărata ei lumină, axată în special pe ideea apărării valorilor naționale de pericolul în care se aflau. Atît **Istoria** călinesciană, cît și cea de-a treia parte a trilogiei sadoveniene a **Fraților Jderi**, apărută acum, sau volumul **Una sută de poeme** al lui Tudor Arghezi confirmă asimilarea estetică deplină a acestei noi perspective a luptei naționale și sociale a poporului nostru în deceniul al V-lea al acestui secol. **Panorama...** lui Al. Piru pune nu întîmplător toate aceste opere la loc de frunte în cadrul evaluărilor de perspectivă asupra deceniului de tranziție către noua literatură.

Continuitatea călinesciană mai are în **Panorama...** lui Al. Piru și un alt sens, și anume acela al obligației morale de a fi la înălțimea modelului de la care se pornea în elaborarea noii istorii literare. Cercetătorul însuși dă aici o probă evidentă de virtuozitate în mînuirea mijloacelor sale de analiză. Acea tendință deja remarcată de implicare a interpretării în chiar structura materialului prezentat se află aici într-o deplină manifestare. Interpretul lucrează pe o claviatură vastă, în registre diverse.

Fără să fie o istorie literară propriu-zisă, cum mărturisește cu vădită modestie însuși autorul, **Panorama deceniului literar românesc 1940—1950** se dovedește în perspectiva timpului, atît prin soliditatea punctelor de vedere exprimate, cît și prin bogăția materialului analizat prin diversitatea metodelor de investigare și excelența lor, o piatră de temelie pentru înălțarea edificiului marii sinteze de istorie literară către care năzuim.

Dumitru Bălăeț

De la „balcanitate" la „balcanism"

Între **Occident** și **Orient**, literatura comparată românească a ales îndeobște referința la primul, lucru explicat pe de o parte de bogăția documentelor, a surselor de informare și interpretare, pe de alta de reflexul cultural de a ne simți, prin relațiile atît de însemnate și ușor relevabile cu Occidentul, mai **europeni**. Nu este însă mai puțin adevărat că raporturile istorice, culturale, literare cu Orientul sînt și ele foarte importante pentru ceea ce ne definește, chiar dacă cercetarea lor implică eforturi mult mai mari de documentație și interpretare. Un demers integrator trebuie să aibă, fără îndoială, în vedere ambele perspective, cea occidentală, ca și aceea orientală, linii de forță care ne exprimă statutul de [illegible] la **marea răscruce a lumilor**. Într-un fel, această perspectivă integratoare e mereu prezentă atunci cînd vorbim despre **cultura română în contextul sud-est european**, adică atunci cînd abordăm existența noastră într-un context ce face imposibilă eludarea componentei orientale. Lucrărilor remarcabile în domeniu, semnate de Mihai Berza, Virgil Cândea, Alexandru Duțu, Mircea Anghelescu li s-a adăugat, în ultimul deceniu, o carte pe cît de incitantă, pe atît de însemnată sub aspectul rigorii cercetării și al intuițiilor avansate : **„Literatura română și spiritul sud-est european"** de Mircea Muthu (Editura Minerva, 1976).

Tînărul universitar clujean pornește de la [illegible] în proces a conceptului de **spirit sud-est european**. Căci existența strict geografică a unei zone cuprinzînd regiuni atît de diferite — Peninsula balcanică pînă la Dunăre și teritoriul din nordul fluviului, inclusiv Transilvania, legată de Moldova și Valahia prin intermediul arcului carpatic — nu i se pare de [illegible] ca spațiu unitar al sud-estului european. Dacă mai adăugăm și compoziția etnică a acestei zone — se înglobează neogreci, albanezi, sîrbocroați, bulgari și români — popoare cu fizionomii atît de diferite, ireductibile, în ciuda anumitor circumstanțe istorice comune și a coexistenței în același spațiu fizic, vom înțelege justificata nedumerire a lui Mircea Muthu față de existența unui **spirit sud-est european**, similar. Ar fi, prin urmare, de preferat termenul de **balcanism** ? Mircea Muthu constată că acesta nu are, pînă în prezent, o definiție clară, neatribuindu-i-se nici aria exactă de extensie, nici conținutul specific, nici statutul categorial. Ar trebui, observă Mircea Muthu, pusă în evidență **serii estetice** specifice pentru studiile unei etnii, deosebitoare și în relație directă cu întregul curent de idei, de atitudini culturale din sud-estul european. **Balcanismul** nu ar fi, astfel, doar o sumă de circumstanțe istorice pe care le împărțim cu toate etniile din zonă, ci tocmai rezultatul **detașării** deliberate de aceste circumstanțe.

Ceea ce în genere se înțelege prin **spirit sud-est european** — cu precizarea că este vorba de un concept definit de unitate în diversitate, rezultatul impactului puterii otomane asupra colectivităților sud-estului european, realitate spirituală plasată sub semnul eroismului — e numit de Mircea Muthu **balcanitate**. Accepției etnice i se adaugă alte elemente etice și axiologice, căci **balcanitatea** ar cuprinde, în rezumat, **datele unei axiologii comune populațiilor peninsulare în secolele XV—XVIII, atitudinea antiotomană, avîntul literaturii parenetice de îndepărtată tradiție bizantină, moralismul și elocința emfatică populară, concurența între elementele gîndirii și mentalității creștine ortodoxe și cele laice, raportul între nivelul aulic și cel popular de sensibilitate artistică a epocii.** Este de înțeles, de aici, că Mircea Muthu oferă prin **balcanitate** doar un **gen proxim**, diferența specifică pentru creația estetică propriu-zisă măsurîndu-se tocmai prin depășirea balcanității, prin **balcanism**.

Astfel, trecînd în planul ilustrativ al lucrării, Mircea Muthu distinge două momente bine determinate : **epoca** lui Neagoe Basarab, definită prin **balcanitatea tragică** (idealul politic comun tuturor popoarelor peninsulare, viziunea lucidă a intelectualului care își disimulează abil aspirațiile patriotice, minarea treptată a ortodoxiei prin teoria îndoitului adevăr) și **momentul Cantemir** (prelungirea dualismului în ideologia bipolară a istoriei, trecerea către ficțiunea romanescă ce acordă importanță superioară valorii **estetice** în raport cu argumentația istorică) care depășește condiția balcanității tragice și, prin sinteza estetică, deschide zorii **balcanismului literar-artistic**. E interesant că, abordînd conceptul de **balcanism**, Mircea Muthu îl consideră, de fapt, o **categorie tipologică** și nu un **curent literar**. Adică, nu o mișcare omogenă, cu statut estetic precis, ci o **tendință**, șansa spațiului cultural nord-dunărean de a se [illegible], de a se **obiectiva** față de **spectacolul** oferit de lumea balcanității etc. Ceea ce îl împinge pe autor la un studiu riguros, amănunțit al **mentalității colective** din Principate la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

Odată cu dezvoltarea vieții citadine, cu apariția cosmopolitismului, cu avîntul spiritului patriotic, **balcanitatea** ajunge să reprezinte doar un element de virtualitate, aspirația ideală spre cooperarea interbalcanică. Dar aceasta se petrece deja într-o epocă dominată de tendințele sincronizării cu Occidentul. Sensul peiorativ [illegible], pe de o parte, tocmai din încercarea de a oferi aspirației moderne schița unei lumi anacronice. E încă un amestec aici, căci o poziție cu adevărat **obiectivă** față de lumea balcanică nu se putea cristaliza decît în secolul nostru. Ceea ce Mircea Muthu numește „răscumpărarea istorică" — în fapt, esența balcanismului literar-artistic — era imposibil să apară la numai cîteva decenii distanță. Locul este relevabil la diferite paliere și studiul lui Mircea Muthu oferă rațiuni convingătoare și în acest sens. Să luăm un singur exemplu : **pitorescul**. Începuturile (Anton Pann, N. Filimon) sînt plasate sub autoritatea unui **pitoresc ontologic**, de substanță propriu-zisă ; abia mult mai tîrziu (Mateiu I.

Caragiale, Ion Barbu) el va deveni efect estetic, rezultat al unei distanțări. Într-o primă etapă, pitorescul se exprimă ca necesitate a tendinței de a **reconstitui** o lume compusă din elemente disparate, adesea contradictorii, opozante. Tot acest amalgam, acest univers pestriț care devine mai tîrziu obiectul unei arte subtile, cu nuanțe de exotism, **trăiește** pentru moment, încă, e viu, **existent**. Astfel că Pann — **tipul auditiv**, ca și Filimon — **tipul vizual**, nu fac altceva decît să evoce o lume existentă, chiar dacă în țăndări, în vreme ce Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu, Emanoil Bucuța sau, și mai tîrziu, Eugen Barbu, lipsiți de suportul viu al acelei lumi, împlinesc o operă pur estetică.

Studiul lui Mircea Muthu nu-și propune să epuizeze o problemă ; dimpotrivă, el deschide perspective largi unei **problematici**, pe cît de pasionantă, pe atît de însemnată în cîmpul culturii românești. După încercarea de a da statut teoretic precis unui fenomen atît de complex ca **balcanismul literar**, va urma relevarea detaliată a **seriilor estetice specific românești**, la care autorul face în atîtea rînduri referință. Reținem, pentru moment, însemnătatea distincției între **balcanitate** și **balcanism**, deosebire ce nu privește doar două cuvinte, ci, așa cum s-a văzut, două concepte cu statut bine determinat.

E limpede că, atunci cînd vorbim despre o lucrare ca aceasta, a încheia spunînd că așteptăm cu mare interes continuarea cercetărilor autorului nu reprezintă o formulă de circumstanță, ci îndreptățita recunoaștere a valorii unui demers intelectual. Acesta este, în mod indubitabil, și cazul cărții lui Mircea Muthu.

Dumitru Radu Popa

Originile romantismului românesc

Originile romantismului românesc (1972) este o apariție ce continuă preocupările cercetătorului, volum fertil în sugestii, rod al unui temeinic studiu. Pentru Paul Cornea, care este un „sociolog al literaturii" literatura unei epoci trimite la starea de spirit și, de aici, la contextul istoric descifrînd provocările istoriei. Cei ce se iluzionează că în geneza romantismului ar sta doar cauza de natură literară, factori intrinseci focalizați în sensibilitatea romantică, trec nepermis peste o izbitoare constatare : și literatura este expresia mediatizată prin starea de spirit a metamorfozelor sociale. Încît, consecvent sieși, Paul Cornea reține în investigația sa trei niveluri : literatura, mentalitatea și realitatea istorică, inserîndu-le în fluxul epocii, creionînd contextul în care se varsă.

Prima dificultate este, negreșit, chiar definirea romantismului. Paul Cornea avertizează că fenomenul pletoric al romantismului, cu marja sa de indeterminare intră în categoria uneltelor lingvistice de statut semantic incert (p. 9), încît nu se pune problema unei definiții de tip matematic (p. 10), passe-partout (p. 12), ci a unei definiții ipotetice, în mulțimea celor descriptive și quasi-sinonimul care gravitează în jurul conceptului. E vorba aici, desigur, de romantismul istoricește circumscris (la începutul veacului al XIX-lea), nu romantismul în sens tipologic, întîlnit în toate culturile lumii și pe orice treaptă a dezvoltării societății. Proteismul „obiectului" antrenează însă o pluralitate de romantisme, variante atipice încît noțiunea riscă să devină — după unii — pur verbală. Există însă un același substrat (Paul Van Tieghem), un fond comun indiferent că vizăm romantismul ca epocă, curent literar sau concept tipologic. Interesată de originile romantismului românesc în dubla ipostază de **mentalitate și curent**, lucrarea lui Paul Cornea convoacă realul istoric, nu logica speculativă. Criticul evidențiază ce a fost romantismul efectiv la noi în chenarul epocii sale, punctînd deosebirile față de Europa Apuseană și legăturile cu romantismul răsăritean. Cum literatura romantică era literatura victorioasă a momentului, primul val romantic la noi s-ar fi făcut ecoul străinătății. Paul Cornea demontează acest mecanism explicativ ce a produs opinii deviante de la adevăr (devenite, prin preluare necritică, clișee greu de îndepărtat, adevărate tipuri ale criticii noastre) și le înlătură : istoricul literar e categoric : originile romantismului nu stau în influențe ci în contextul social-istoric și de mentalitate care le face posibile. Dacă ipoteza romantismului românesc ca fenomen de import ideologic pur e respinsă, incitația provocată de emitent (modelul) trebuie să găsească **un receptor disponibil**, omologii difuze, în sensul pe care Al. Dima îl dezvolta în **Principii de literatură comparată** (1969) evidențiind rolul factorilor interni în desfășurarea oricărui proces de influențare. Trecerea de la alogen la autohton presupune activismul celulei germinative proprii, îmbrățișînd un repertoriu tematic consonant orizontului de așteptare. Influențele nu sînt însă transmitere, ci **absorbție** ; lucrează catalitic, și, cum am văzut, sînt posibile prin proexistența unor afinități **(Valori congenuine)**. Evantaiul incitațiilor posibile asigură fermentația latențelor. Aici, prin acreditarea **Fenomenului de poligeneză**, Paul Cornea este aproape de ipoteza protocronismului lansată de Edgar Papu (pe care însă o contestă) și a tezei policentrismului cultural, convergente de fapt prin ultimele lor consecințe.

În fine, concluzia importantă e **amendarea occidentolatrismului**. Multă vreme, estul european părea condamnat, fără centre de erupție ideatică, chiar cărturarii din acest spațiu odihnindu-se la umbra ideii. Mitologia în care a fost îngropată chestiunea prin perpetuarea unor greșeli descalificante, primește acum o replică polemică. Vechiul clișeu al occidentalizării culturii sud-est europene trebuie eliminat printr-o imagine mai aderentă la realitate, scrie de pildă Al. Duțu în ultima sa carte, anterior amintită. Începută în secolul XVII, modernizarea a ieșit la suprafață în secolul XIX, observa același (p. 227), încît clișeul stagnării culturale din vremea „turcocrației" și a occidentalizării tîrzii, aplicat vinovat blocului literar al sud-estului european indică o mentalitate complexată. El privește și literatura noastră, articulată ritmului sud-estului Europei.

Paul Cornea dezbate în cartea sa consacrată originilor romantismului românesc și **spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780—1840**, stăruind în final asupra emergenței romantismului (1830—1840), eforturilor de conceptualizare și a căilor spre un concept de romantism național. **În centrul anchetei sale stă însă literatura.** Este o carte dedicată metamorfozelor spiritului românesc pe traseul a șase decenii, în care acesta, pliat eforturilor sincronizante și aflîndu-și în romantism o ipostază fertilă și organică produce rezultate ce exclud ipoteza adaptării mimetice. Sub mantaua romantismului se încorporează această evoluție, știut fiind că după 1840 începe marele său recital. Epoca postrevoluționară — scrie altundeva Paul Cornea — este dominată de romantism în literatură. Începuturile se leagă însă de **statutul literaturii**, cei care trudesc în această fază din aurora literaturii moderne netotalizîndu-se într-o mișcare. Lipsa de instituționalizare a scrisului, preocupările de disciplinare a materiei limbii, în fine aspirațiile spre un „statut beletristic" frămîntă o epocă cu frontiere culturale permeabile, impactul zonei „culte" asupra celei populare fiind în creștere, antrenînd un transfer „explicit" de modele, iar codurile utilizate neindicînd o gravă eterogenie a structurilor mentale. Căutînd rădăcinile luministe ale pașoptismului, Paul Cornea observa **(De la Alecsandrescu la Eminescu**, E.P.L., 1966) particularitățile trecerii de la luminism la romantism în Europa occidentală și în Țările Române, punctînd deosebirile. Chestiunea similitudinilor din spațiul răsăritean, întrevăzute de K. Dietrich (1911) cîștigă acum teren.

De regulă, trecerea de la o epocă la alta e privită antagonic, ca o pendulare ce se desolidarizează de tradiția imediat anterioară, construindu-și însă o genealogie pentru a se legitima. La noi, literatura pașoptistă nu ne evocă tabloul copiilor ce se rup de părinți. Pașoptiștii nu sînt o generație orfelină pe scena literaturii, încît, îndreptățit, Paul Cornea a putut scrie că cele două secole care se despart nu marchează o ruptură : **perioada luminilor nu e negată de perioada romantică (p. 10)**. Ingratitudinea nu înconjoară pe primii apostoli ai luminilor și, în pofida deosebirilor, răsfrîngerile în conștiința posterității vorbesc de o continuitate în curgerea fenomenului cultural românesc. Pur literar vorbind, inexistența unui clasicism puternic face ca romantismul, tolerant el însuși, să n-aibă cu cine lupta (p. 13). Pașoptismul, ca orientare, perspectivă, finalitate nu contravine sensului mișcării parcurse pînă atunci și înnoirile propuse se înscriu în matca continuității. Apoi, examinînd specificitatea romantismului românesc în peisaj istoric, e de observat că atît luminismul, cît și romantismul sînt anterioare revoluției burgheze. În Occident revoluția le separă ; la noi perioadele se încalecă (p. 11). Cum el coincide cu deșteptarea conștiinței naționale și erupția în familia națiunilor civilizate, romantismul românesc manifestă robustețe și militantism, deosebindu-se — din nou — de Apus, unde protagoniștii luminilor cultivau, majoritar, un indiferentism național. Or, la ordinea zilei pentru noi era idealul emancipării naționale ; acesta a zdruncinat somnolența istorică, adunînd într-o albie largă toți afluenții și generînd energie estetică pentru o cultură națională proprie. Ca sociolog și istoric literar, Paul Cornea examinează minuțios contextul și observațiile sale sînt mereu incitante, descifrînd complexul de cauze socio-istorice. Novatorii de la 1840, conchide Paul Cornea, ar fi fost **prima generație românească la care decalajul față de Apus nu se mai simte (Originile romantismului românesc**, p. 574) ; recomandînd o asimilare selectivă, dezvoltînd o perspectivă (motivată obiectiv) care să-i anime căutările, generația lui Kogălniceanu are meritul de a fi făcut romantismul plauzibil conștiinței românești. Moda lucra în același sens cu afinitățile (p. 529).

Personal, nu credem că epoca poate fi pusă sub semnul unei personalități strivitoare, la umbra căreia ar viețui actorii ei ; și nici că personalizarea unei epoci ar anula conceptul ori diversitatea fenomenului de creație, făcînd imposibilă vecinătatea unor zone stilistice diferite. Epoca în discuție nu stă sub zodia marilor solitari ; ea este o epocă „plină".

Dar, comparatismul vulgar, diletant, obsedat de inventarul izvoarelor mai crede că romantismul românesc înainte de Eminescu ar fi inautentic, o grefă apuseană deci ; în consecință, preocupările de ereditate literară stabilind genealogii ideologice și estetice continuă să subestimeze — în prelungirea unei tradiții maioresciene — lirica pașoptistă (oprită, convențional, de Paul Cornea la 1870, cînd apare un Eminescu cristalizat). Imaginea ansamblului lipsește însă — nota tot Paul Cornea (v. **De la Alecsandrescu la Eminescu**, p. 288). Mai rămîne de clarificat în ce măsură **ideea națională** — apărută la noi în epoca luminilor — ar fi cauza romantismului ; e adevărat, romantismul contribuie la geneza ideii, iar conștiința personalității naționale deschide drum larg romantismului **(Originile romantismului românesc**, p. 510), îi colorează întreaga activitate după 1830 (p. 511), schimbînd noțiunile directoare ale literaturii într-un context în care procesul de individualizare națională intră într-o rapidă maturație. Paul Cornea e din nou neted : **ideea națională și romantismul sînt fenomene interferente** și nu se pune problema unei ordini de prioritate. Mai mult, programul **Daciei literare** cu a sa celebră **Introducție** ca moment nodal în devenirea noastră culturală este o opțiune romantică ; prin intuirea oportunităților, propunînd directiva națională și populară în literatură, devine limpede că „traducțiile nu fac o literatură". Kogălniceanu critica însă abuzurile, nu principiul însăși, încît — fără a fi numită ca atare — calea de urmat era cea a unui **romantism național-temperat**.

Să notăm în concluzie că acest volum — sforțare sintetică a unor reluări și aprofundări „storcînd" epoca — impune prin claritatea demonstrației, deschidere personală și hărnicie ; criticul angajează o imensă bibliografie (funcțională, nu protocolară), dezvoltă o perspectivă consecvent contextuală (retașînd „feliile" de cercetare a întregului) și oferă o lucrare, cum spuneam, de referință, cu neputință de ocolit.

Adrian Dinu Rachieru

Capcana albă

alex. rudeanu

Au pornit la zece fix.

Om după om alcătuind grupele, și grupă după grupă alcătuind plutoanele, și pluton după pluton alcătuind companiile — întîi, a doua, a treia... pe toată lungimea drumeagului pietruit de munte, pînă au acoperit, cu trupurile și echipamentul lor, distanța pînă la poalele abruptului, unde drumeagul se pierdea și începea, sinuoasă, povîrnită, păcătoasă și dată dracului — mai ales iarna, cînd n-o vedeai sub zăpadă ! —, cărarea aceea tocită de vremuri și de copite și de încălțări omenești, căreia localnicii îi spuneau Drumul Cîrlanilor. Cu cercetașii și transmisioniștii și artileriștii și bucătarii și sanitarii și trăgătorii de elită și „tabacherele" din coada grupelor, de la soldat și caporal și sergent și sergent-major și plutonier și plutonier-major pînă la mofturoșii de locotenenți, cu apucăturile lor de civili, din convocarea din luna aceea, pînă la locotenenții-majori și căpitanii și maiorii și locotenent-coloneii și coloneii înșiși, la anumite distanțe marcați de căluții huțuli cu samarele încărcate, în ordinea bine știută și bine băgată la cap în care mai făcuseră drumul ăsta și alte drumuri pe vreme de primăvară sau vară și-n timp de toamnă sau iarnă, pe arșiță, pe vîntoase și ploi și prin lapoviță și prin măzăriche, pe ger, ziua și noaptea, la orice oră, gîrboviți sub greutatea muniției sau coborînd cu mîinile goale, după ce o trăseseră toată în „inamic", haihui, fluierînd, cum merge omul spre casă, ehe, dacă ar fi fost casa adevărată, cu nevasta în prag și mîncarea fierbinte pe masă !

Cine a fost vînător de munte — sau chiar militar — știe ordinea foarte precisă în care mergeau ei acum ; cine nu a fost, degeaba te-ai strădui să-i explici, că tot n-ar înțelege ; nu ordinea în sine, asta poate că ar pricepe-o orice nepriceput ; dar nu ar înțelege regulile după care se joacă piesa asta cu sute și sute de personaje, regia secretă și mișcarea, uneori parcă inutilă, mișcarea scenică ; partitura n-ar ști să o descifreze, în care e înscrisă orchestrația întreagă, și pe care orchestra o execută desăvîrșit, fără nici o stridență, neavînd nevoie nici de regizor, nici de dirijor, pentru simplul motiv că, atîția cîți urcau acum muntele, erau cu toții și regizorii și interpreții piesei, și dirijorii și instrumentiștii acestei imense orchestre, care făcea să trepideze sub atîtea perechi de bocanci spinarea aspră a muntelui, înfiorînd și pădurea, făcînd-o să-și foșnească hainele verzi...

După o oră de urcuș pe Drumul Cîrlanilor, părul scurt al cailor a-nceput să lucească umed, iar subsuorile oamenilor s-au umezit și ele. Soarele frigea, risipind din umbra pădurii orice urmă de umezeală. Începeau să simtă prin talpa bocancilor, pietrele încinse ca-ntr-un cuptor de pîine. Țevile armelor, baionetele de la șold, căștile sau aparatele din spinarea transmisioniștilor se înfierbîntau din minut în minut. Nu puteai ține mîna pe nici un obiect de metal mai mult de cîteva clipe. Asta — pe partea însorită a drumului. Cînd ajungeau în umbră, din instinct, om și animal își încetineau pasul, încercînd să se răcorească ; dar serpentinele erau scurte, strînse, și-i aruncau iarăși în arșița descoperită.

Nu le ardea să privească în vale pe părțile însorite ale cărării ; căutau să se uite în sus — cît mai rămînea de urcat ? Ajungînd în umbră, mai priveau și în jos — Montana se zărea ca o grămadă de jucării, șoseaua arăta ca un fir de ață, și, dincolo de șosea, sclipea fuiorul argintiu al Izvorului Doamnei. Apă ! Nu aveau nici un firicel de apă pe-aici, nici un izvor, nici o cădere, nici un pîrîu. După încă un ceas, nemaiașteptînd aprobarea sau ordinul comandantului, unii băură cîte o dușcă din bidoanele de la brîu — era bună să pui oul la fiert în ea, dar tot mai bună decît nimica. Să fi avut în drum vreun izvor : cît de subțire, numai să fi fost răcoros ! Li se părea că aud pietrele trosnind de căldură, și chiar așa se vedeau bolovanii uriași de pe fundul albiei sterpe al Văii Reci — crăpați, plesniți ca de flacără...

Era iulie... — și ei plecau într-o „alarmă" (o misiune obișnuită de pregătire de luptă în munți, pe vreme de pace, în plină pace), declanșată în zorii acelei zile, nebănuind spre ce capcană se îndreaptă. Văzuți de jos, din Montana, localnicilor li se va părea că privesc o armată întreagă, și Mama Furnicuța, care avea în familie doi foști vînători de munte, ca totdeauna, va murmura — „iar pleacă, bieții de ei, ca la război !", fără să-și închipuie cît greșește. Pentru că, în război, cunoscîndu-ți dușmanul, știi la ce să te aștepți de la el.

„Dușmanul" spre care porneau ei de data asta nu va fi însă unul obișnuit, dintr-un închipuit război ; cu atît mai mult, cu cît le va întinde capcana aceea albă absolut prin surprindere, în cea mai senină și pașnică zi de vară...

Viscolul neașteptat de iulie îi surprinsese la căderea nopții, abia ajunseseră pe aliniamentul stabilit și se instalaseră în bivuac — fără s-aprindă focuri, din pricina vîntului foarte puternic —, cînd începuseră să simtă răceala hainelor, umezeala bocancilor, frigul. Locțiitorul comandantului pentru servicii, colonelul Costică Timofte, ordonase să se trimită bocancii la uscat, peste noapte, în refugiul bine încălzit al „Salvamontului" — undeva, aproape, sub Cota 2 010. Ostașii se culcaseră, și numai din ultimul cort, la extremitatea flancului stîng, răzbătea o geană de lumină ; atenți să nu dea cu capul în zecile de alți bocanci atîrnați pe-o coardă întinsă cu funia de uscat rufele, bucătarii trebăluiau de zor în jurul cazanului, pregătind mîncarea de mîine. Bocancii se izbeau unii de alții în ritmul rafalelor vîntului, într-un fel de ciudată „bătută". Bucătarii știau că au la dispoziție toată noaptea și făceau treaba pe-ndelete, se-ntreceau în virtuozitate ; iar dansul bocancilor le sugera subtil utilitatea meseriei lor — ca și cum proprietarii înșiși ai încălțărilor ar fi tropăit nerăbdători, cu gamelele-n mînă, așteptîndu-și, flămînzi, porția din cazan...

II

„O singură unitate, acolo, și cîtă bătaie de cap îți dă ! — își zicea locotenentul în rezervă Hariton Candrea, aflat în convocare, hrănind cu dichis gura sobei din refugiul „Salvamont", în jurul căreia, ca la un sfat, stăteau cu limbile scoase bocancii aduși la uscat. O picătură de apă, acolo, dacă stai să te gîndești la generațiile trecute de vînători — și cîți or fi fost cu toții ? Vreo cincizeci de mii de vînători de munte români, purtați de vîntul ultimului război, mai rece probabil decît ăsta de-acum, făcuseră gloria acestei arme de elită, din Apuseni pînă-n Javorina și Nitra și Carpații Albi din Cehoslovacia, înroșind cu sîngele lor apele Crișurilor, și, mai departe, ale Moravei, ale atîtor pîraie de munte, în urmărirea de zi și noapte a invadatorilor, pînă la nimicirea lor ! Oare cum își uscau bocancii pe front ? Pesemne că nu-i uscau — își mai zise, mutînd bocancii din prima „linie" mai în spate și înlocuindu-i cu alții, mai uzi. Pesemne că n-aveau timp nici să-i dea jos din picioare, asemenea înaintașilor lor — cei din iernile de urgie ale primului război, pe atîtea aliniamente și fronturi și sectoare și poziții apărate sau cucerite sau pierdute vremelnic și iarăși recucerite, prin Ardealul frămîntat de picioarele lor înghețate și prin Moldova încolțită în cleștii dușmanului, pe crestele munților și pe spinarea dealurilor, în luncile din care și păsările dispăruseră, alungate de bombardamente, vînătorii din atîtea nemaiștiute azi batalioane și regimente, memoria cărora o cinstesc monumentele ridicate și cîteva cărți... Cărți vii" — își spuse, amintindu-și cărțile „de război" ale unor eroi, care ar merita din plin să stea pe același raft cu literatura cea mai bună a lumii...

— La ce te gîndești ? îl întrebă meteorologul

— La iarna asta de iulie — minți Hariton.

Avea subiecte despre care nu vorbea niciodată cu nimeni, din teama de a nu le devaloriza rostind cuvinte pe care le socotea prea tocite, uneori, de excesivă folosință. Se gîndea de fapt la „Fata moartă" a lui Ioan Missir — palpitantul și neegalatul „jurnal de front", cu o recomandare către cititori semnată de însuși Nicolae Iorga, al fostului comandant de companie din primul război, care respinsese, zile și nopți de-a rîndul, pe înălțimea din Carpați ce împrumutase și numele cărții, faimoasele unități de asalt ale vînătorilor de munte germani — Edelweiss. Era acolo ceva, tragic și zguduitor, despre bocancii ostașilor, își amintea Hariton, dar ce anume ?

Cu toată ora tîrzie, trecuse de miezul nopții, în cortul cercetașilor lui Ion Sorescu era gălăgie, și prin gura de aerisire răzbatea un șuvoi de fum de țigară. Hariton trase cu urechea, sergentul tocmai restabilise liniștea, și vocea cuiva începu (sau continuă) „recenzia vorbită" a unei cărți. Hariton pricepu că se discută des-

Rodica Pandele : „Joc de copii"

pre memoriile generalului-locotenent Leonard Mociulschi, eroul legendar al vînătorilor de munte, cărțile căruia le citise și el, încă din primele zile de convocare, acel neînfricat luptător și strălucit strateg de pe toate fronturile, care, ridicîndu-se cît era de înalt din tranșee în vijelia gloanțelor inamice, la cuvintele ostașilor („Adăpostiți-vă, domnule general !"), le răspundea surîzînd : „Încă nu s-a născut acela care să fabrice glonțul pentru pieptul meu !" — și sfida moartea țiuind prin văzduh în jurul său, făcîndu-i astfel și pe vînători să iasă din adăpost, într-un iureș ca o urgie în întîmpinarea dușmanului ! Curajul lui proverbial, sau credința nestrămutată în cauza dreaptă ce-o apăra, sau, poate, steaua lui norocoasă — ori, la un loc, toate astea — l-au ferit, pînă-n ultima zi a războiului, de glonțul acela „nefabricat"... Dar se întîmpla în cort ceva mai mult decît o prezentare ; după accentul vorbitorilor, Hariton deduse că majoritatea sînt bihoreni ; ei reconstituiau pur și simplu cadrul luptelor din ultimul război, acolo, pe meleagurile lor de baștină ! Mai exact, căutau să identifice așezările bihorene descrise într-una din cărțile generalului, comparînd numele actuale ale satelor și înfățișarea acestora, așa cum o cunoșteau ei, cu cele despre care citiseră. Discuția se încinse iar, ceva nu se potrivea cu ceva, și Hariton își continuă drumul prin zăpadă spre proprietarii bocancilor, ale căror șireturi începeau să-i cam „taie" claviculele...

„Asta ar fi într-adevăr un subiect de nuvelă ! — își spuse, surprins de descoperirea întîmplătoare. Un subiect generos, pe măsura unui mare scriitor — își mai zise, perfect conștient că nu era el scriitorul. Cum stau ei înghesuiți în cortul întunecos, vorbind despre combatanții de altădată, încercînd să le însuflețească chipurile prefăcute demult în „oale și ulcele", în adîncul acestui pămînt, același pămînt pentru apărarea căruia își dăduseră veteranii viața ; cum plămădesc în închipuire înfățișarea satelor de odinioară, fața rîurilor și pădurilor pe care le cunosc așa cum arată astăzi din copilăria lor trăită atît de recent în vremuri de pace, tablouri vechi, imposibil de imaginat, ca replica aceluia — „zice că scoteau țiglele din acoperiș și de acolo trăgeau cu automatele în români, dar casele de pe la noi au numai acoperișuri de tablă !" și, imediat, rîsul celuilalt — „da' prost mai ești, tabla aia s-a pus după război, nici atîta nu înțelegi, măi frate ?!" ; într-o manieră ușor fantastică, poate, **ieșirea asta din timp** ; și cum, reîntorși acasă, vor povesti celor dragi discuțiile din noaptea asta, cu sentimentul că au „luptat" și ei, pe creste, în gerul de iulie, și privind apoi cu alți ochi locurile natale și **începînd să înțeleagă** că, acolo, în satul lor, în pădurea și pe imașul lor, curesese cîndva sînge adevărat din trupul vînătorilor de munte... O nuvelă adevărată — își mai zise — în care fiecare cuvînt să fie cu totul adevărat !".

Știa că nu va reuși niciodată, el, biet ziarist de provincie în viața civilă, să scrie o nuvelă ca asta.

Ajuns la refugiu, își scoase carnetul de însemnări din buzunarul rucsacului și începu să-l frunzărească la lumina pîlpîitoare a flăcărilor ; pe măsură ce buștenii se lăsau îmbrăcați în limbi de foc tot mai lungi și mai albe, descifră o însemnare :

„Șiruri nesfîrșite de cai de munte se vedeau pe poteci. Caii erau mici ca niște ponei, grași, bine legați, cu părul mare ce le acoperea și ochii. Pe ei erau așezate samarele. Pe samare se echilibrau marmitele cu mîncare și lăzile cu muniție, în special muniție de aruncătoare. Mă uitam cu duioșie la acești căluți. Și ei erau «eroi»... În fiecare seară, indiferent că ploua sau ningea, că lupta era în toi, ei porneau pe cărările de munte, unde luptau vînătorii, aducîndu-le cele necesare. Și chiar dacă se întîmpla să cadă soldatul însoțitor, lovit de vreun glonț rătăcit sau schijă de obuz, căluțul, acest prieten apropiat al ostașului, se prezenta singur în linia întîi cu samarele încărcate cu cele necesare luptătorilor".

În noaptea aceea (16 decembrie 1944 — completase Hariton) **totul era destinat pregătirilor saltului peste ultima creastă a Munților Bükk".**

Copiase din memoriile de război ale fostului comandant al Diviziei 3 munte din acea perioadă, în care găsise numele multor eroi din ultimul război ; la rîndul lor, acei dintre ei care își scriseseră amintirile de pe front, menționau cu adîncă dragoste numele comandantului din fruntea diviziei de odinioară. Pe Hariton, chitibușar într-ale scrisului, îl frapase plasticitatea și acuratețea acestor cărți ; era emoționant — își zicea — după ce că trecuseră zi de zi la un pas de moarte, după ce vuietul războiului le lăsase unora coșmare de care nu mai scăpau mulți ani după aceea, să întîlnești caractere atît de puternice, capabile să ordoneze, în cea mai frumoasă limbă, impresiile, senzațiile, gîndurile luptătorilor de atunci !

Transcrisese pasajul despre căluți pentru că aveau și ei unul acasă, dar nu numai pentru asta ; după descriere, căluții erau cu siguranță huțuli, din Bucovina lui, și se gîndise că va folosi vreodată pasajul, în cine știe ce reportaj despre crescătorii de cai din județul lui...

III

Erau, aici, din pricina viscolului care-l rupsese de lume, aproape ca în război.

— Tova' maior ! rostise deodată sergentul Teiușan, căscînd ochii de mirare. Și dacă am fi într-o situație reală ? Uitați, avem armele acolo, în colț. Dacă ar veni peste noi inamicul, cu armele-n mînă și cu degetul pe trăgaci, înghețat și el ca vai de capul lui, că doar tot din viscol ar veni, ce-am face cu el ? Dacă ne-ar dezarma ? Am sta, așa, ca acum, să bem ceai împreună cu el ?!

Maiorul Tudor îl privise foarte serios și mai sorbise o gură de ceai. De pe priciul de jos auzi vocea sanitarului Zaharia ; stătea pe-ntuneric, să economisească petrolul salvamontiștilor :

— La noi în sat a fost unul pe front, în Apuseni. Zicea că, undeva, pe Arieș, de-o parte erau ai noștri, de partea ailaltă — nemții. Noaptea, zicea că veneau să ia apă cînd unii, cînd alții, și nimeni nu trăgea în ei. Poate fi adevărat, tova' maior ?

Parcă pentru a-l auzi mai bine, Hariton aprinse deodată una din lămpile cu sticlele afumate.

— În principiu, cam așa ar trebui să se întîmple, răspunse pe gînduri maiorul. Pe Arieș s-au dat într-adevăr lupte grele.

Cu ochii întredeschiși, culcat pe spate, maiorul Tudor urmărea conversația fără să mai intervină. Oboseala îi circula prin tot corpul ca o băutură fierbinte, îndemnîndu-l la somn, dar emoțiile de peste zi nu-l lăsau să adoarmă ; revedea drumul parcurs și chipurile încordate ale ostașilor, războindu-se cu nămeții ; ieșiseră și de data asta învingători ; după înflăcărarea cu care cîntă, afară, în jurul focului, ai putea zice că nici nu le pasă...

Văzu deodată o picătură mare și străvezie licărind în lumina lanternelor, formîndu-se și crescînd pe pînza cortului, gata să se desprindă. Deschise ochii mari, căutînd locul unde urma să cadă ; undeva, chiar pe pieptul său — socoti. Așa se și întîmplă. Umflată, picătura se desprinse, căzu stins și nimeri drept pe un nasture al vestonului, al doilea de sus, pulverizîndu-se în stropi invizibili, pe care-i simți totuși atingîndu-i buzele, nasul, bărbia... Durase o fracțiune de secundă, deșteptîndu-i o amintire, și amintirea aceasta aducîndu-i în fața ochilor, deosebit de vie, altă amintire de preț. Cîndva, urmărise la o emisiune de știință niște procese fizice inobservabile cu ochiul liber, filmate cu zeci sau sute de mii de cadre pe secundă ; impactul glonțului cu un geam de sticlă și, tot atunci, impactul picăturii cu suprafața apei. Al doilea proces fusese o adevărată feerie ; se gîndise mult timp la tabloul acelei fîntîni arteziene, la complicatele trîmbe și la toate înfățișările apei, succedîndu-se în lumea secretă, aproape cu viteza luminii, inaccesibilă ochiului omenesc... Cîte se întîmplaseră în punctul acela, într-o unitate de timp infinitezimală, fără ca cineva obișnuit, din afară, să observe ceva ! La scurtă vreme, participase la o aplicație tactică de anvergură în munți. Printre misiunile de luptă ale vînătorilor de munte, fusese și coborîrea unei grupe în rapelul mare pe un perete abrupt, cu scopul de a „cădea" în spatele „inamicului", neutralizîndu-i cîteva cuiburi de foc deosebit de active. Maiorul Tudor își alesese pentru coborîre cei mai buni alpiniști din companie, exprimîndu-și în fața comandantului dorința de a-i conduce personal. La momentul fixat începuseră coborîrea ; totul se petrecea perfect, ostașii pluteau cu măiestrie în coardă, apropiindu-se, salt după salt, de baza abruptului ; revedea chipurile concentrate, mîinile acționînd sigure și paralel cu mîinile lui, corzile ținute ca la carte... Doi militari în stînga, doi în dreapta, și el la mijloc, se rostogoleau spre „inamic" în viteză, ca trăsnetul din cer, pregătindu-i surpriza nimicirii. Atunci, deodată, exact ca în filmul televizat despre impactul picăturii cu suprafața apei, într-o fracțiune de secundă trăise o complexitate de sentimente și stări. Se aflau cam la mijlocul coborîrii, cînd îl fulgerase gîndul că, de la punctul de comandă de unde se dirija întreaga aplicație, sînt observați prin binocluri și ei, chiar în clipa aceea ! Iar unul dintre puternicele binocluri de cîmp se afla în mîinile Comandantului suprem ! Ideea îl înghețase, dîndu-i un fior pe șira spinării ; dacă greșeau acțiunea ? Dacă nu executau coborîrea corect ?

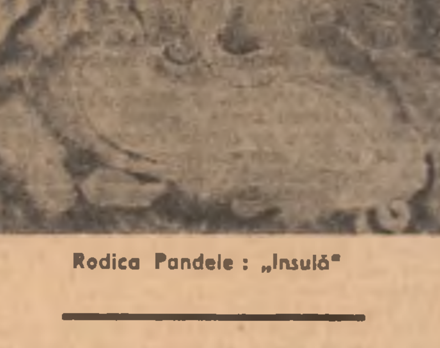

Rodica Pandele : „Insulă"

Dacă se întîmpla ceva ? Sute de întrebări îi traversară mintea, stîrnindu-i cele mai adînci și sensibile straturi ale ființei. Nu era teamă în toate acestea atîta timp cît erau oameni, și greșeala e omenească, nu se temea de o greșeală în sine ; era ceva mult mai profund — răspunderea pentru situația excepțională de luptă în care se aflau ei ! Nu aveau voie să nu reușească, să facă de rîs, chiar acum, renumele vînătorilor de munte ! Îi trecuse prin minte și posibilitatea de a greși și din cauza emoției, știind **cine** — și cu cîtă încredere părintească — îi privește în clipa aceea prin ocularul binoclului ; dar nici emoția nu putea fi o scuză ! Toate aceste frămîntări i se-nvălmășiră într-un iureș interior greu de descris față de intensitatea clipei, iar clipa se dilatase, oprindu-se parcă în loc. Cu coada ochiului căutase privirile militarilor pentru a descoperi și la ei, poate, vreo urmă de trac, de emoție ; văzîndu-le însă figurile calme, concentrate, se liniștise imediat și-și continuase rapelul fără nici o eroare pînă la baza abruptului ; poate că nici nu-și încetinise coborîrea, poate că nici nu ezitase ; dar această dilatare a clipei nu o putea uita...

— Ați adormit, tova'maior ?

— Nici vorbă. Îmi odihneam ochii.

Fragmente din romanul CAPCANA ALBĂ, sub tipar la Editura Militară.

viorel sâmpetrean

Elegii pentru eroii necunoscuți

motto : „Ei stau înfășurați de pace-n
verzi mlădițe
Ca niște prunci nedeșteptați
de-mbrățișarea mumii"
(din „Ardealul")

I.

Pe dealul limpede
Din care piatra stă să crească
Ca o ghirlandă crudă în amiază,

Întipăriți, în nemișcare,
În blînda lumii resemnare
Ei par ca niște zei pe care harul

Îi ține —

De-i înconjori doar cu privirea
Îndată-i simți cum lin respiră
Prin mii și mii de voci neclătinate
Acolo, în steaua dealului,
Din care piatra stă să crească
Ca o ghirlandă crudă în amiază.

II.

— „Sînt niște zei",
Ai spune-n șoaptă
cutremurat de orologiul
Ce le măsoară-n venele de piatră, visul —
Și numai vis de-ar fi
Si doar părerea că n-ar fi acolo
Împădurind ținutul cu prezența aspră
S-ar preschimba-n cumplită nostalgie
La gîndul că și ei aveau o vîrstă,
Și din tăria ei
Acum puteau și ei
să ne contemple
Drept, fără de sfială, cu-nțelepciune
și îngîndurare.

III.

Sălbăticit nu poate fi izvorul
Ce urcă făr' opriliști
Din miezul crud al rugului de piatră.

Căci fibra pietrei ține jarul
Și-i ințețește astfel zborul,

Iar zborul nu-i decît
Desprinderea trufașă-a sevei
Cînd vocea tragedă tînjește harul
Spre-a descifra, cu-o taină, mersul lumii.

IV.

Ei nu sînt altceva decît împădurite dealuri
Din care cresc din loc în loc statui ;
Nespus de teafăr
Este atunci doar gîndul
Ce le-odumbrește visul cu-o ghirlandă ;

Ei trec astfel cu noi
Spre-o altă vindecare
Și ne urmează fapta
Cu înțelepciune și seninătate.

În rest, ei sînt împădurite dealuri
— Vindecătoare aripe de pace
Ce cresc prin mii de voci neclătinate —
Prezență necesară a rugului de piatră.

V.

Pe seară-mi pare că nu raza
Coboară-n stingerea bogată,
Ci însuși murmurul
Prin care aevea se regăseau în pază ;

Ce liberi sînt și cît de-adînci !
Sunete — line acum —
și amintind tăria
Armiilor neînchipuite-n încleștare.
O, somnul lor sub valuri reci, de piatră !

VI.

Neînduplecați
Ei sînt cum stelele
Ce mărginesc hotarul, pînă-n larguri.

Cum să-i desprinzi din somn
Și cum să-i chemi pe rînd
Cînd numele lor trăiește-n fiecare ?

VII.

Aș fi-ncercat să le trimit un semn
Și acesta fie de îmbărbătare,
Poate, aceste vorbe
Care să-i țină pururi în picioare...

Dar știu :
Neprihăniți sînt și fără măsură
De aproape, de noi,
Cu aura lor împietrită pe gură
Numindu-se simplu, eroi.

teatru

t

Romanță tîrzie pe lîngă „Rinoceri"...

Consecințele dramatice ale „ciumei verzi" asupra conștiinței umane s-au răsfrînt, în raza dramaturgiei contemporane, într-o producție de serie, în jurul cîtorva titluri de referință. Piesa austriacului Peter Turrini preia „soluția ultimului om", pendulînd între jocul dus „jusqu'au bout" al lui Ionescu și „jouons ça comme ça" al lui Beckett. Marile modele îi atenuează strădania originalității, cu toate recomandările traducătorilor (din programul de sală), cu toate citatele de presă austriacă sau germană, care vor fi ocolit sau ignorat, cu bună știință, trimiterea la surse...

Izolați în celula unui magazin, ca-ntr-o insulă de indiferență a lumii — sugestie a vieții lor iluzorii, desprinse de adevăr — Maria (Tatiana Iekel) și Josef (Nicolae Dinică) își răscolesc și își interferează surpările sufletești aidoma „Emigranților" lui Mrozek. Într-un simbolic sfîrșit de an (ilustrația muzicală a Ilenei Popovici în contrapunct dramatic cu starea personajelor), cînd universul petrece, o femeie și un bărbat își deschid rănile. Efortul fiecăruia de a reconsidera, din resturi de iluzie, imaginea eului umilit, capătă prin extrapolare de sensuri, amploarea unui cataclism interior, configurînd destinul lor tragic-grotesc. Bărbat și femeie — cînd copii, cînd bătrîni, de jena vîrstei moralului lor — dansează sau se strîng în brațe cu stîngăcie, cu teamă, se-alintă cu visul, se scutură de iluzie cu dușul rece al dorinței de claritate, se zbat între nebunie și luciditate, pentru ca, în cele din urmă, jocul să reintre în cursa implacabilei inutilități. În imperiul nimicului, Maria și Josef — „două jucării stricate" de care nu mai are nimeni nevoie, rămîn de o parte și alta a unui zid. Ca la Ionescu, dragostea — amănunt neesențial — nu poate stăvili nici moartea, nici rătăcirea. Reluarea de către Josef, în final, a scrisorii dramatice către soția imaginară, relevă punctul mort în care autorul își situează personajele.

Viziunea regizorală a lui Cristian Hadjiculea a reținut și redimensionat, în acest scop, forța de expresie a prezenței scenice a celor doi actori, modulațiile unei interpretări posesive, anihilante, sub influența cărora, dicția, neimportantă, se dezarticulează, ființa se sufocă, se pierde, se îneacă în murmur inteligibil, în strigăte gîtuite sau disperate, în cascade de rîs isteric, dezumanizant, amplificînd magma vîscoasei necomunicări, a zbaterii lor dramatice. Impedimentul „deja-vu"-ului e depășit de spectacolul Teatrului Foarte Mic datorită exaltării actorilor care îmbogățesc fondul sufletesc al personajelor cu incandescența trăirii, a temperamentului lor latin. Tatiana Iekel și Nicolae Dinică se întrec în măiestrie, susținînd în fața noastră tragicul ceremonial al derizoriului, într-un recital „fierbinte", în tonalitățile grave a două agonii diferite... arzînd aici cît pentru o sală cu mii de ochi...

În arena conștiinței cu venele deschise, cei doi susținători ai turnirului psihologic duelează patetic sau înduioșați, tandri sau glaciali, absenți sau înaripați, făcînd perceptibil întreg cortegiul de tresăriri, de gesturi mici, de priviri șterse sau strălucitoare, de atingeri imprevizibile cu efect de miracol...

Sugestia plastică a ochiului ce trimite, către sfîrșit, o undă de lumină asupra personajelor, lasă să se întrevadă o șansă a reînvierii umane dinspre interiorul ființei.

În ansamblul dramaturgiei „ultimului om" — punct culminant al teatrului modern contemporan — piesa lui Turrini va intra în anonimatul duplicatelor. Spectacolul de azi, memorizînd un consum mult prea mistuitor al combustiei actoricești, pentru nivelul consistenței dramaturgice ; memorizînd o potențialitate intelectuală a creatorilor scenei românești, uzată haotic în absența unui text original, de profunzime și vibrație autentică...

Nicoleta Gherghel

plastică

p

Agorele artei

Una dintre cele mai tonice priveliști ale orizontului nostru cultural din ultimii ani este spectacolul viu al creației plastice lăsată să se manifeste slobod dincolo de sihăstriile atelierelor artiștilor și chiar dincolo de impozanța galeriilor și muzeelor de artă. Forma concretă a acestor inițiative ne este azi familiară — **taberele de creație.** La noi, experiența taberei de sculptură de la Măgura Buzăului, ajunsă în pragul celei de a XVI-a ediții, a căpătat o extensie extraordinară, asemenea **agore ale artelor** ființînd astăzi în foarte multe zone ale țării. Zestrea de valori a așezărilor noastre, fie ele sate ori orașe, se îmbogățește cu opere semnificative, iar prezența, pentru o perioadă de vreme anume, a grupurilor de artiști constituie pentru comunitățile ce-i găzduiesc prilejuri de efervescență culturală și spirituală întrutotul benefică. La această dată, locuri ce nu depășeau sfera interesului ori a pitorescului geografic, istoric sau etnografic regional, de talia Medgidiei, Arcușului, Săliștei, Butenilor Aradului (unde se încheagă o monumentală operă a sculptorului Mihai Buculei), Lăzarei, Paltinului, au devenit prin aportul conjugat al creatorilor din toată țara și al forurilor politice și culturale locale, centre rezonante pe o hartă sui-generis a artelor plastice contemporane românești.

Recent, acestor inițiative li s-a alăturat și Lugojul — centru de tradiție în viața culturală a țării în domeniile teatrului și muzicii corale, mai cu seamă. Receptivă la deschiderea manifestă a lugojenilor către artele vizuale, primăria orașului a împlinit, împreună cu Consiliul municipal al culturii și educației socialiste și cu filiala locală a Uniunii artiștilor plastici, această cerință a iubitorilor de artă, printr-o serie de acțiuni de durată și foarte consistente, ce au drept scop organizarea și dezvoltarea în cadrul muzeului municipal — mutat nu de mult într-o reprezentativă clădire a urbei — a unei secții de artă (concepută ca o expoziție deschisă primenirilor continue, mereu actualizate), a unor spații destinate atelierelor de creație și a unei tabere de creație pentru pictură și grafică, a cărei primă ediție s-a consumat în cursul lunii iunie. Invitați ai acestei ediții au fost cîțiva prestigioși mînuitori ai penelului : Viorel Mărginean, Ion Sălișteanu, Ștefan Câltia, Sorin Dumitrescu, Ion Dumitriu alături de artiștii timișoreni și lugojeni — Silviu Crețu-Oravițan (președinte al Filialei U.A.P. Lugoj și animatorul taberei), Coriolan Babeți (inițiator al unor pasionante colocvii și dezbateri teoretice), Călin Beloescu, Vladimir Streleț, Constantin Răducan. În afara orelor de studiu și lucru individual, organizatorii au facilitat o serie de contacte ale grupului de artiști cu oameni ai muncii de la Întreprinderea textilă Lugoj, Fabrica de sticlărie Tomești, ca și vizitarea unora dintre numeroasele vestigii istorice și culturale ale Lugojului și așezărilor limitrofe. Activitățile taberei au culminat cu o expoziție închinată apropiatei noastre sărbători naționale, expoziție ce a inclus o parte a lucrărilor realizate de artiștii participanți, contribuții artistice ce intră pe această cale în patrimoniul de valori al orașului. Totodată, membrii taberei împreună cu cîțiva redactori ai hebdomadarului „Orizont" din Timișoara au susținut un incitant dialog cu amatorii de artă din Lugoj, purtat în jurul temei : „Identitate și universalitate în arta plastică românească".

Indiferent de locul unde se manifestă, creația artistică dizolvă limitele perifericului, atîta timp cît ea este iluminată de conștiința împlinirii nobilei sale chemări de a cultiva în spiritul oamenilor și al timpului simbolurile înțelepciunii și ale armoniei, ale prețuirii muncii și a valorilor adevărate și perene. Asemenea gînd ne-a îndemnat să consemnăm ca pe un fapt remarcabil această inspirată clipă din viața culturală a unui fermecător oraș de provincie.

Corneliu Antim

VALORI NUVELISTICE ACTUALE

II. MARII „INTERBELICI" (1)

Înainte de toate, dovada organicei continuități a tradiției, sub a cărei tutelă evoluînd, „proza scurtă", actuală își afirmă originalitatea specifică, o constituie fără îndoială împrejurarea că chiar cîțiva dintre marii prozatori interbelici dau la iveală, acum, opere nuvelistice de certă valoare. Este cazul marilor prozatori Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, și G. Călinescu, la care se adaugă poetul Vasile Voiculescu, uimitor prin extraordinara sa operă de nuvelist. Ne aflăm, prin urmare, in prezența unui autentic fenomen de istorie literară avind o structură **revelator tranzitorie**, comparabil, ca anvergură și semnificație, cu cele similare, identificabile in cimpul poeziei și al romanului, cu deosebire, dar și al criticii literare, intr-o anumită măsură. Este deci o intimplare absolut fericită că asemenea mari scriitori își canalizează forța creatoare și in această direcție ; ceea ce face ca opera lor nuvelistică actuală să se impună ca un capitol distinct, cu de la sine putere fixat pe axa evolutivă a genului. Evident, atit cantitativ cit și calitativ, diferențele dintre contribuția unuia sau altuia din prozatorii luați in discuție la propășirea „prozei scurte" actuale sint din primul moment sesizabile. Însă, ceea ce ni se pare mai important sint diferențierile marcate de pecetea inconfundabilă a viziunilor stilistico-problematice. Din acest unghi privită, nuvelistică postbelică a acestor adevărați clasici moderni ai prozei românești atestă faptul că chiar in imprejurări istorico-literare atit de nefavorabile precum cele din a doua jumătate a deceniului al cincilea și din deceniul următor, invocata **lecție a tradiției** își exercită prerogativele cu reală eficacitate. E semn indubital că tendințelor centrifugal-disolute, cu dezarmantă tenacitate stimulate de flagelul proletcultisto-sociologizant, li se opune, cu o vigoare nebănuită, spiritul creator național, ai cărui exponenți autorizați sint, in primul rind, marii „interbelici". Oricite rezerve am exprima in legătură cu eventualele contaminări schematiste și sociologizante suferite chiar de scrisul lor, lui Sadoveanu, Camil Petrescu, Ion Agârbiceanu și G. Călinescu (Eliade și Voiculescu aparținind altor contexte), se cuvine a li se recunoaște neprețuitul merit de a fi apărat și conservat prin exemplul faptei lor creatoare statutul estetic al genului epic. Ceea ce-i important din punctul de vedere al prezentului demers critic rezidă deci in constatarea că pe lingă memorabilele lor performanțe românești (**Nicoară Potcoavă** de Mihail Sadoveanu, **Un om intre oameni** de Camil Petrescu, **Bietul Ioanide** și **Scrinul negru** de G. Călinescu, la care se adaugă scrierile de aceeași factură ale lui Ion Agârbiceanu nepublicate încă), fiecare dintre ei se ilustrează și ca valoroși nuveliști. Luată in parte, cariera lor nuvelistică relevă particularități demne de reținut.

La Sadoveanu și Agârbiceanu este puternic sesizabilă fidelitatea arătată modurilor și viziunilor narative impuse de marea lor operă nuvelistică anterioară, paralel, insă, cu decisa tendință de adaptare la solicitările noului, in ordine tematică, implicit, sub raport social-moral și politic. Stare de lucruri unanim recunoscută, „cazul" Sadoveanu apare extrem de complicat, incit și la ora de față e încă departe de a fi complet elucidat. Opinia noastră — ce-i drept, mai puțin spectaculoasă, dar, sintem convinși, singura eficientă și onestă — este aceea că soluția pe deplin adecvată nu poate fi alta decit examenul critic răbdător și obiectiv, consacrat, fără abatere, faptului literar propriu-zis. Restringindu-ne la aria „prozei scurte", se impun o seamă de disocieri intru-totul edificatoare. Două din cărțile publicate acum, **Nada Florilor** (1951) și **Aventură in Lunca Dunării** (1954) atestă in chipul cel mai direct efortul deliberat de adaptare a scrisului sadovenian la dezideratele militantist-revoluționare asumate de literatura momentului. Impresia (textual confirmată de **Nada Florilor**) este **de rescriere** a unor cărți anterioare tocmai din perspectiva unor asemenea deziderate. Bizuită pe un fond rememorativ ușor disimulat in plan autobiografic, suita momentelor nuvelistice din „romanul" **Nada Florilor** valorifică elemente narativ-descriptive din **Împărăția apelor** (1928) racordate cu fățișă intenție demonstrativă la datele inscrise in istoria de început a mișcării socialiste românești, de a cărei atmosferă generos-umanitaristă, cum bine se știe, adolescentul Mihail Sadoveanu nu a fost străin. Sesizăm, astfel, un interesant proces de bifurcare a ideei tematice inculcate subtextului ; foarte tinărul erou povestitor este angajat, deopotrivă, in actul de cunoaștere a tainelor naturii, odată cu inițierea sa in plăcuta indeletnicire de vinător și pescar, dar și in actul de edificare a conștiinței moral-sociale, prin implicarea in evenimentele politice cu ai căror protagoniști se intovărășește. Artisticește (in ciuda forțării la care este supusă pe alocuri teza inițierii politice a eroului), suita de secvențe nuvelistice din **Nada Florilor** se impune grație fericitei contopiri dintre harul descriptiv al prozatorului și apetitul său pentru invenția epică trepidantă, uneori, de-a dreptul cinematografică.

Aventură in Lunca Dunării reface itinerarul cinegetic din **Privelisti dobrogene**, scriere apărută cu exact patru decenii in urmă (1914). Autonomia epico-reportericească a capitolelor, de data aceasta, este mult mai accentuată, cartea amintind situația oferită de volume precum **Crișma lui moș Precu**, **Cocostîrcul albastru** și altele. Împrumutind identitatea profesorului Eudoxiu Bărbat, pasionat vinător și pescar, povestitorul face figură de reporter iscoditor, preocupat de a surprinde in imagini revelatoare vizind noile dimensiuni ale conviețuirii dintre miraculul peisaj al luncii dunărene și oamenii destoinici de aici, prinși in aprigul efort constructiv al epocii contemporane. Simbolistica idealizată, din păcate, nu o dată accentuat idilizantă chiar, a demersului reportericesc este lesne sesizabilă. Leit-motivul genezei este urmărit și decantat in dubla sa ipostază : de fenomen inscris pe traiectul continuelor miracole in virtutea cărora materia cosmică „trăiește" și de fenomen, așa-zicind, similar, identificat in existența oamenilor, circumscrisă, aceasta, in cimpul gravitațional aparținind timpului social-istoric. In tocul, **Aventură in Lunca Dunării** e o scriere delimitabilă ca valoare in raport cu frapantele momente de disjuncție ce se ivesc intre **sadovenismul** inconfundabil al viziunii descriptiv-narative și „sadovenizarea" ușor artificioasă, convenționalizantă, a acesteia. Cititorului bun cunoscător al operei marelui prozator ii este relativ ușor să ia pe cont propriu o atare operație.

Se află insă in nuvelistica postbelică a scriitorului cel puțin o piesă unde operația in cauză nu se îndreptățește prin absolut nimic. Este vorba de excepționala nuvelă **Roxelana**, inclusă in volumul **Fantazii răsăritene** (1946). Într-un fel, s-ar putea spune că și acum avem de-a face cu refacerea unui itinerar epic depistabil într-o scriere sadoveniană anterioară. Prozatorul însuși, in perioada cind se documenta pentru romanul **Zodia Cancerului**, face o călătorie la Constantinopole. E o călătorie care, datorită tulburătoarelor imagini descriptive din primele capitole ale nuvelei, cheamă in memorie itinerariul căruia i se conformase Chesarion Breb in **Creanga de aur**. Din acest unghi privită, nuvela **Roxelana** reconstituie „dubletul" acelorași locuri, incit am putea fi inclinați să credem că avem de-a face cu o **istorie suprapusă** (adică, varianta musulman-modernă) a Bizanțului păgîno-creștin din **Creanga de aur**. Dar, in cele din urmă, ne dăm seama că, de fapt, intiile capitole ale nuvelei au doar o funcție introductivă. Ele se pun in slujba acelui fascinant ceremonial introductiv specific modului narativ sadovenian. Adevăratul „dublet" — in ordinea itinerariului epico-istoric —, in raport cu cel din **Creanga de aur**, il constituie spectaculoasa și totuși atit de deșarta aventură pe culmile măreției și ale puterii trăită de Roxelana, marea favorită a sultanului Soliman Magnificul care a ocupat tronul imperiului otoman intre anii 1520—1566.

Nicolae Ciobanu

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

Văzută de Ion Cucu

In ziua de 6 iulie 1984 la Uniunea Scriitorilor a avut loc decernarea Marelui Premiu al Uniunii Scriitorilor, pe anul 1983, poetului Virgil Teodorescu. Premiile speciale ale Uniunii Scriitorilor pe anul 1983, pentru intreaga activitate literară, au fost acordate scriitorilor : Emil Giurgiuca, Alexandru Rosetti, Constantin Țoiu precum și Károly Endre

1944 — Anul marilor opțiuni

Urmare din pag. a 1-a

in toate marile momente ale istoriei ei au rămas expnenții credincioși ai idealurilor de dreptate socială și independență națională.

In numele generației ce-și confruntase începuturile literare cu tragicile zile ale pregătirii și declanșării celui de al doilea război mondial Eugen Jebeleanu lansa apelul către breasla scriitorilor de a se inrola responsabil in lupta dusă de popor, sub conducerea P.C.R., in noua etapă revoluționară : **„Aderarea la platforma Partidului Comunist nu trebuie să insemne numai aderarea la program, ci aderarea la o luptă. Din această luptă, pot fi siguri scriitorii, se va naște nu numai o literatură care va putea năzui spre universalitate, ci și o lume nouă"** (**România liberă**, 5 octombrie 1944). M. R. Paraschivescu, scriitorul angajat plenar in frămîntul epocii in care a trăit și a scris, in coloanele ziarului **Ecoul** (4 septembrie 1944) sublinia : **„A fi patriot inseamnă astăzi un singur lucru : a vorbi și activa in numele realităților fundamentale ale nației, in numele muncii și luptei și nădejdiilor ei, a proclama aceste realități ale pămîntului și poporului muncitor din fabrici, de pe ogoare, din școli și biblioteci drept crez de viață și normă de conduită artistică"**. Și Mihai Beniuc, cel ce publicase pînă atunci **Cîntece de pierzanie, Cîntece noi, Poezii, Orașul pierdut**, insista asupra responsabilității sociale a scriitorului in tumultuosul context politic : **„Nu cerem altceva scriitorului decit să-și indeplinească funcțiunea socială. La 23 August s-a dat o lovitură de moarte epocii de confuzionism general in care ne-am zbătut. In această perioadă rolul scriitorului poate deveni covirșitor dacă el iși alege misiunea. Pentru aceasta, insă, trebuie dinamitat întîi și întîi turnul de fildeș"** (**Victoria**, 30 octombrie 1944).

Reapariția **Vieții Românești**, in noiembrie 1944, (revista fusese suspendată la 6 septembrie 1940) reprezinta momentul de regrupare a celor mai prestigioase forțe scriitoricești ce își propuneau să transpună in viață fără șovăire noul și complexul program revoluționar. Însemnările lui Mihail Ralea sint, din această perspectivă, relevante ; **„Tot ce triumfă acum face parte din crezurile noastre. Ca și altădată ne alăturăm luptei duse de toți aceia care voiesc omenie, dreptate, libertate. Perspectivele deschise la 23 August trebuiesc consolidate. Ele se vor cucerite definitiv mai ales in domeniul spiritual. Le vom cere mereu in literatură, in artă, in filosofie, in modul de gindire al fiecăruia. Trebuie să creăm, in locul stupidelor dogme obscurantiste, luminarea umanitară. Va trebui să schimbăm pină in adincuri structura concepțiilor noastre imbibate de superstiții primitive și de prejudecăți retrograde"**. Reamintind contemporanilor că prestigioasa revistă a fost in permanență o publicație de atitudine ce a militat pentru democrație, dezrobirea muncitorilor, vot universal, literatură socială, pentru triumful raționalismului contra misticii reacționare și doctrinelor rasiste, Mihail Ralea respingea estetismul pur care, in toate etapele evoluției unei culturi, a reprezentat o **„impietate și o trădare"**. Reputatul lingvist și om de cultură Al. Rosetti, subliniind semnificația zilei de 23 August pentru **„vremurile de miine ale României"**, in **Revista Fundațiilor** atrăgea atenția unor ezitanți sau neincrezători : **„Pentru că am nădăjduit și ne-am agățat cu disperare de această speranță, chiar in zilele cele mai întunecoase ale anilor din urmă, in plin război, sint unii care arată acum semne de oboseală, de neincredere. Ei admiră steaua care a răsărit, dar cu reticențe. În loc să se lase duși de bucuria nestăpinită a victoriei, adastă pe margini, gata să critice. Tragică neințelegere !"**

Din paginile revistei birlădene **Lumina** au ajuns pînă la noi emoționantele mărturii ale lui Tudor Arghezi privitoare la implicarea marelui poet in fenomenul literar contemporan : **„Poetul pornește pe o cale spinoasă, e intr-o continuă căutare pentru a se realiza, insă nu-i este permis să se oprească, dar nici măcar să șovăie ; trebuie să aibă curajul să-și asume riscurile. Un poet care se oprește in drum sau șovăie nu crede in ce spune — și mai precis, n-are nimic de spus — ori in situația asta a mai scrie n-are nici un rost"**. Filosoful și eseistul D. D. Roșca referindu-se, in revista sibiană **Luceafărul**, la noile mutații sociale și politice determinate de **„extraordinarele fenomene de la 23 August"** preciza că ar fi o **„condamnabilă nepăsare"** ca o publicație să rămînă **„in afara cadrelor unei dezbateri ce va pune probleme hotăritoare nu numai in ceea ce privește viața socială și politică a poporului român, ci și decisive pentru cultura lui"**. În consens cu opiniile celor mai de seamă oameni de știință, artă și cultură D. D. Roșca adăuga : **„Luind parte la dezbaterile marilor probleme ale actualității, Luceafărul va face deci operă de interes și de folos obștesc, operă de „oportunitate". Ceea ce nu e identic cu „opera oportunistă". N-am mai fi adăugat această precizare, dacă in unele creieri nu s-ar face cu atita ușurință confuzia intre sensurile acestor doi termeni. Confuzia e răspîndită mai ales de cei ce practică oportunismul — numeroși ca nisipul mării — și care, căutind a amăgi pe alții, dar amăgindu-se uneori și pe sine, se străduiesc să reducă cuprinsul noțiunii de „oportunism" la valoarea conceptului de „oportunitate"**. G. Călinescu, inegalabilul istoric și critic literar, in comentarii civice și artistice definea cu forță de pătrundere și claritate totul și multiplele funcții ale operei de artă in noua epocă istorică, sarcinile scriitorului-cetățean, crezul său etic și estetic. **„Marea artă**, scria G. Călinescu, **e o expresie a vieții și in principiu vorbește sufletului obștesc. Un artist apatic și nevibratil la timpul lui e un estet debil. Toți marii poeți, așa de abstracți in opera lor, au fost ca oameni niște cetățeni viguroși polemici, cu pasiunea civismului. Adevărul este că marele artist visează in chip necesar in mijlocul colbului evenimentelor, dind viziunilor ieșite din efemeritate sigiliul transcendent, in vreme ce izolatul se sterilizează. Artist se cheamă individul care scoate plastic din eveniment semnificația absolut umană"**. Mergind mai departe cu observațiile G. Călinescu sublinia : **„Calitatea de cetățean contemporan a artistului implică, social vorbind, o adeziune la disciplina muncii. Artistul e un lucrător foarte calificat, indatorat să producă. Pentru fericirea colectivă n-ajunge numai piinea. Omul simte și foame intelectuală"**. Acela care **„disprețuia profund pe scriitorii fără simț național"** pentru că **„nici un mare creator (Dante, Hugo, Eminescu) nu s-a rușinat să fie patriot"** și care era conștient că **„fără o Românie independentă nu poate exista literatura română"** aborda lucid și fără ezitări problemele complexe ale creației : **„Există azi alături de sabotajul economic un sabotaj artistic, o anume „rezervă" a publiciștilor stind inactivi, ca și cind ar voi să sugereze dificultăți de lucru, de altfel obiectiv inexistente. O oarecare vină o au și acei publiciști care solicită incadrarea artei in viață, ei inșiși rămînind simpli teoreticieni, fără activitate artistică reală. A venit vremea ca toți muncitorii de specialitate să reintre in nobila uzină a fabricanților spiritului"** (**Lumea**, septembrie 1945).

La aceste profesiuni de credință ferme, responsabile, la aceste expresii limpezi ale spiritului civic și militant se pot adăuga încă multe altele. In ansamblu, ele conturează un moment de maximă importanță in evoluția literaturii și culturii noastre, un tablou amplu in care se ingemănează gindurile și pozițiile unor slujitori ai cugetului, rostirii și simțirii românești intr-una dintre cele mai importante etape din istoria României contemporane.

Proba timpului

Urmare din pag. 1

să dea certitudinea unei adevărate renașteri naționale. Sub cele mai largi aspecte și cu multiple consecințe asupra imaginii progresului și civilizației, gindirea și practica politică și socială a României cunoșteau innoiri fundamentale. Numim azi toată această vitală și necesară, indelung așteptată și inspirată innoire de fond, verticală. **Doctrina Ceaușescu.** Prin ea, prin această doctrină, socialismul, construcția socialismului pe pămîntul românesc și sensul umanist, predominant al acestei construcții părăseau sentimentul și imaginea idilică, deformatoare ale unui marș triumfalist prin istorie, prin viață și om și dobindea un caracter științific, concret, realist. Se realiza un consens de fond cu principiile independenței și suveranității și se realiza — începea, adică, prindea rădăcini, se fixa în memorie și in conștiințe — acel cel dintii larg și precumpănitor acord intre noi și propriile noastre cerințe, intre noi și propriile noastre posibilități. Umanismul construcției socialiste dobindea o fundamentare principială, teoretică și practică de cea mai mare importanță. Ideile au coborît de pe soclul lor fix de monument in eternitate și au fost, au putut fi văzute la lucru in cetate. S-a produs, dacă mi se ingăduie metafora, prima lor umanizare. Prea sus, prea departe urcaseră, impuseseră o teroare aproape sacrală. Cum dincolo, la antipod, oamenii poate că nu mai aveau mult pînă să devină o umbră sau, oricum, o copie a lor. Era răscrucea cind ca fluturii de noapte apar in lumini iluzorii fețele multiple ale tăcerii și toată caravana, intregul cortegiu de scheme și precarități pe care le provoacă nevoia de a exista. În dezechilibru, desigur, cu distanță intre extremități. Este meritul incalculabil, de aceea, al celui ce, odată ales la cirmele partidului și țării, a redat acest prim și revoluționar echilibru operei de făurire a noii societăți și a imprimat o nouă viziune asupra idealurilor, o nouă condiție progresului și civilizației, a imprimat un nou curs, o nouă viziune asupra omului. Și reprezintă istorie vie, prodigioasă, toate acestea, sint momente de viață, de relief unic și solidar al tuturor generațiilor ; sint momente de istorie in puterea și atracția cărora a stat și stă insuși evenimentul om. Din acest punct, de la această altitudine, semnificațiile marelui forum comunist de la producerea căruia numărăm anii unei noi epoci pe care o numim cu nume propriu, de destin, sporesc in inima realității insesi și probează forța idealurilor celor mai cutezătoare.

VALORI TINERE ALE POEZIEI DE AZI

Opțiunile către real

Nu mai știu din care cauză n-am scris despre Dinu Flămînd în sinteza publicată în 1975. El debutează cu **Apeiron** (1971) și apoi continuă cu **Poezii** (1974) și **Altoiuri** (1976). Trec efectiv șapte ani de gestație pînă cînd va reveni cu **Stare de asediu** (1983). Ce s-a întîmplat sau în ce fel se explică schimbarea definitivă intervenită în discursul poetului ? Un expresionism ponderat de irigări, mai ales culturale, decanta prima etapă, fără să propună însă un timbru foarte personal. Se are în vedere o ramă precisă a poemului în care intră numai elementele trebuincioase, fără nimic în pierdere, fără nimic în cîștig ; nici un frison, nici o neliniște mai „abisală" nu zdruncină încheieturile clar construite ale versului. Dispunînd de o disciplină dedusă dintr-o investigare matematică a materialului poeziei, ni se oferă eșantioane ireproșabile în sine, dar „apeironul" rămîne un deziderat. Iată o probă : „Frumoase animale, forme în ger. / blînd și supus, un animal-disperare / vine și-ți bea din palmă. Apoi te mușcă. / animal amfibiu, ca așteptarea. / / Și animalul întunecimii în zile scurte / bezna o trage peste cîmpuri de iarnă. / arde în coama lui o sămînță / din primăvara care a fost. / / Iată, scot mîna mea telescopică / — pașii degetelor pe fața ta — / iată, îți mîngîi locul umflat, / mușuroiul acestei dureri. / / Animale frumoase. Lîngă inima ta / un cal cu bot alb roade încet ovăz". După cum se observă, simularea perfectă a actului poetic dă chiar acea stare securizantă, tipică pentru poemul experimental ce se practică simultan în alte părți, dar lipsește tensiunea adevărată, nu se simt încă acele traume interne ale discursului, dincolo de savantele clivaje lingvistice. Aleatorismul constituirii discursului („Cu o tristețe mediocră și adevărată / oprești un gînd care te detestă. / în timp ce urlă confuz și absent / copacul frazelor sub un vînt") a fost perceput la timp de antenele autocenzurii poetului, ceea ce l-a determinat, probabil, să facă o pauză atît de lungă și să treacă la alt registru, la o altă atitudine față de poem și la altă situare în contextul promoției sale. Prin **Stare de asediu** (1983), Dinu Flămînd părăsește o zonă sterilă, un spațiu poetic puțin favorabil și se aliniază în altă serie ; **opțiunile către real** se înscriu în preocupările celei mai recente promoții. Priza ironică implică desigur o adeziune la **programul defetisizant** prin care se abandonează cu violență tabu-urile goale ale poeticilor anterioare. „Spertul metafizic" este negat de „refracția realului", ce devine noul crez al poetului emancipat acum de evazionisme culturale aleatorii. Radiografia poemului, la fel de atent desenată, propune însă altă figurare : „Om ieșind din somn în refracția realului / în ziua din nou agresivă ; / — m-ați chemat voi, agenți ai bilanțului ? / iată în grădină sînge și pene smulse / pe albul zăpezii, iată zborul de plumb al vulturului / care-și face digestia-n aer. / iată cursa de șoareci și spaima rîncedă / Vînătoarea continuă... / Om ieșind dintr-o fantă de sub linia / de plutire. Ușor aplecat / unduind ca veșmintele înecaților. / abia îndrăznind să-și atingă obrazul cu mîna. / / — Am fost, oare eu am fost adineaori cel / îmbrăcat în purpură ? / Dădeau după mine cu pietre / și strigau a batjocură : / calicul porfirogenet... / calicul porfirogenet..." Poezia aceasta e totuși mai mult o aspirație către captarea realului, căci operația de „refracție" nu presupune un impact direct, ci tot o mediere, o filtrare, e drept concretă, adică materială, mai apropiată de consumul cotidian al actului poetic. Prozaicul, zona „joasă" (refuzată de poeticile metafizice), oralitatea limbajului sînt recuperate cu impetuos elan ca și cum poetul ar fi unicul și primul descoperitor al acestora. Dinu Flămînd a parcurs drumul de la experiența mijlocită de toposurile acreditate ale poeziei la trăirea în act a stării poetice ; starea de asediu este chiar încordarea interioară prin care realul poate fi transferat în text, poate fi retopit și recuperat în limbaj. Cu noua perspectivă, a dispărut orice transcendență a instanței enunțătoare ; registrul solemn, ritualitatea impersonală sînt substituite de sentimentul acut al implicării ce dă acel sarcasm feroce al frazării deturnate de cohorta de convenționalități. Discursul nu mai simbolizează ceva, nu mai aduce un sens oarecare la starea de metaforă, ci sfîrîie încărcat de electricitatea propriei structurări, se zguduie scurtcircuitat de noua atitudine de auto-participare a actantului poetic, făcută prezentă, denudată chiar în corpul poemului ce se scrie acum („De-ar avea puțină demnitate. / poetului ar trebui să-i fie rușine — o spun / rușinat și mințind, pe deplin sincer și prefăcut"), însumînd operații grave „de frazare" în conformitate cu o „gramatică" a existenței și nu, în primul rînd, a textului. Poemul se gîndește pe sine (și implicit se scrie) în măsura în care inserțiile realului sînt corporalizate direct, dincolo de orice intenție metaforizantă în discurs : „rămîn la extremele frazei degete lacome / și-n miezul consecutivei alianța unui ciment vulcanic. / / ...atît de trist, încît dinții îmi ies prin buze... / ...atît de muritor, încît îmi aud decalcifierea... / ...atît de fals, încît fixez în aer glucidele adevărului... / ...atît de strîmb, încît se-nduioșează de mine spirala... / ...atît de indecis, încît poemul începe să zumzăie-n pumni... / / În rest, concesivele, / în rest, concesivele și concesiile : trîmbițe, flaute, tubă, / trombon, alămuri / În rest, un strop de salivă rece / în rinichiul fagotului". Maturizarea poeziei și poeticii lui Dinu Flămînd s-a petrecut numai prin deplasarea poetului în altă promoție, **deplasare semnificativă** pentru căutările, nu mai puțin dramatice, ale componenților promoției manieriste. Dacă Ion Mircea este tentat, după cum am văzut, de aceeași opțiune nu înseamnă (în cazul său) că trebuie să-și renege „istmul" originar. Numai poeții nematurizați pe deplin la debut, oscilează în căutarea unor oaze mai faste ; cazul ultim îl reprezintă Dinu Flămînd.

Marin Mincu

Poezie și reflectare

Urmare din pag. 1

structură delimitabilă, autoreflectarea este o constantă barocă a artei. Nu întîmplător figuri circumscrise acestei structuri sînt frecvente în poezia europeană a secolului al XVII-lea și la sfîrșitul veacului trecut, cînd estetismul „fin de siecle" cultivă specularitatea și autospecularitatea deopotrivă ca experiență de conținut și de limbaj.

O latură a liricii contemporane, ce s-ar înscrie firește în același cadru al poeziei „pure", ce meditație axiologică, presupune într-o manieră originală tipologia reflectării. Originalitatea reiese din faptul că luînd act, identificîndu-se cu imaginea din „oglindă" (oglindă mentală, adesea), subiectul liric reformulează raportul dintre ființa umană și univers — și în paralel dintre poet și poezie. Reflectarea indică finalmente un narcisism (în accepția originară) învins : eul nu mai este devorat de iubirea de sine. Singurătatea lui este o detașare „superioară": **însingurarea în cosmos** alături de, structură derivată, **însingurarea cosmică în limbaj**. Excesele nu lasă însă senzația dezechilibrului. Exploziv pînă la devastarea propriei identități, egotismul vizibil în cărțile lui Ioanid Romanescu își are originea în relația stabilită între **poet** și **poezie**; ea contextualizează printr-un excedent de sinceritate (stilul acestei lirici) figura reversibilității universale. Poetul este născut de poezia sa. El există ca o favoare și în egală măsură consecință a acesteia. „Eu m-am născut ca o anticipație / a poeziei mele / eu sînt primul om al poeziei mele / iar actul de a scrie nu e decît / ultima formă / a luptei pentru existență". Ciudat în aparență, faptul aparține conștiinței speculare. Figura reversibilității este structural consecutivă reflectării. Urmîndu-l pe Gasquet, Bachelard a numit imaginile spectaculoase ale „peisajului" reflectat în oglinda apei **narcisism cosmic.** Ele justifică ideea de **univers reversibil.** De la reversibilitatea „picturală", atît de exploatată în secolul XVII, poeții moderni trec la una „teoretică", prin care se pot subînțelege reacții dintre cele mai stranii. Pămîntul curge „în sus" în poezia lui Ioanid Romanescu, pare că se scurge în univers odată cu figura înălțării sufletului la cer. Există aproape întotdeauna un „prag de sus" pînă la care se merge cu pieptul gol, enorm în singurătate și atît de adîncit în disperare, încît ea e resimțită drept cea mai normală înfăptuire sentimentală a ființei. Mișcarea colosală, sugerată colțuros, fără plasticitate, are dublu sens. Spațiul de sus este enorm prin proiecția abisului răsturnat și invers, golul de jos devine imens prin răsturnarea bolții infinite. Există, așadar, „o succesiune de gol în univers" și mai ales o veșnică reluare, repetiție, reversibilitate. Poetul este un uriaș a cărui singurătate face legătura între abis și cer. Solitudinea lui e forma perfectă prin care întregul univers îi pătrunde, fascinant și furtunos, în suflet.

Dar acest tip de singurătate cosmică, reflex al trufiei amestecate indicibil cu umilința, cuprinde fiorul genetic: poezia lui Sorin Mărculescu este o reușită tentativă de a da expresiei fiorul genezei la nivel cosmic. Expresia poetică impune tema genezei universului și în același timp suprapune un motiv adiacent: geneza limbajului, considerat ca unitate sacră, ca logos. Vorbind de geneză, poezia cultivă un limbaj care, simultan, se creează pe sine. Tensiunea reflexivă este un veritabil „grad zero", punct de pornire, afectarea ingenuității unui Demiurg „zăvorît" într-un ermetism de principiu, în tensiunea autoreflectării. Căci pentru a crea universul, el trebuie să creeze simultan și reflexia acestuia, limbajul care să îl exprime. Practic, marca stilistică a subiectivității (a eului) este eludată. Însingurarea în limbaj aneantizează reflectarea de sine. Cuvînt, adică duh divin, și materie căreia i se dă formă, haos structurat, coexistă — și poemul, în forma lui obligatoriu imnică, este expresia cea mai înaltă a completitudinii acestor simultane geneze.

Dacă la Sorin Mărculescu materia care se generează pe sine printr-o eternă reversibilitate evidențiază starea plasmatică a imaginației însăși, la Ioan Alexandru, în **Vămile Pustiei** (1969) starea de „existență universală" reflectă permanent „raportul unic și grandios între cosmos și el însuși" (Marian Popa). De factură metafizică, suferința e totuși a unui neam întreg, ce urcă din străfundul lumii. Teluricul s-a preschimbat în cosmic, orizontul campestru este „Pustia" — cîmpia cosmică. Universul se reflectă în el însuși așa cum între creator și divinitate nu mai există nici un prag de trecut. **Ego sum via,** va anunța profetic poetul căzut în transa metafizică supremă, cînd are viziunea veșnicei prigoane („Mereu Vox clamando in deserto / e Patria Poetului"). E rezultatul egalității grandioase — al echilibrului dobîndit ascetic. Conștiința nu se reflectă, ea **este reflectată** în marele, unicul sistem de referință, căci a devenit un dat obiectiv: „Cineva mă privește cu nesfîrșită milă și răbdare / De cînd m-am născut. Și iată că astăzi / I-am întîlnit ochii ridicați pe cupolă. / Stăm față-n față uimiți și nimic / Nu poate să ne mai despartă. Prea-i tîrziu / Ca să nu-ngheț de cum m-aș desprinde / De flăcările lor. Picioarele groparilor / Întorși tropăie la ușă. **Sînt întrebat** / **Și sînt răspuns.** Nu mai pot dosi nimic / Din avuția vîndută". **(s. n.).** Reflexivitatea este aici sacrificată; revelația — deja un loc comun.

In alt sens, sacrificarea conștiinței reflexive ne întîmpină și în poezia, tensionat-expresionistă, a lui Nicolae Ioana. Elanul introspectiv este răstălmăcit de o sensibilitate dispusă să se reverse **în exterior,** pentru a prolifera în afară. Tot ce este dramatic în linia vieții afective e „mutat" în cadrele unor priveliști-sinteză de peisaj real și himeric. Scufundat și studiat într-o lume construită din forme „înghețate", din gesturi obsesive ale unui cosmos care declină imperceptibil. **Monolog alb** (titlul unui volum, 1972), această literatură tinde spre impersonalizare, retragerea „vocii", anularea eului fiind nu idealuri, ci predispoziții. Oglinda distruge subiectul care a creat-o, împrumutîndu-i personalitatea psihică.

A (te) reflecta înseamnă a acorda șansă artistică, prioritar, gîndirii analogice. Eul este în acest sens o ficțiune obiectivată în lucruri: de la obiectele comune la cosmos, de la cuvînt la limbaj. A reflecta presupune un act tranzitiv, dublat de un fapt sintactic: obiectele din jur se articulează în structura cosmică, cuvintele în limbaj (auto)reflexiv. În poezia lui Mircea Ciobanu, unul dintre cei mai complecși scriitori contemporani, nu „oglinda", adică reflectarea (medierea), ci „revelația" ocupă suportul reflexiv. Ermetică, avînd îndepărtate înrudiri cu concepția poetică a lui St. Mallarmé, lirica aceasta este o luptă, în profunzime, cu gîndirea analogică, deci cu capacitatea de a reprezenta prin elasticitatea poetică a cuvintelor un univers indefinibil în sine, presupus și, finalmente, revelat, **existent.** Revelație și existență sînt eforturi cognitive aflate în raport consecutiv. Ele tind chiar spre o subtilă înlocuire: captarea revelației asimilează lacom existența. Îndoiala devine o condiție a existenței intelectuale. Efectul ei: închiderea spiritului în limbaj, atmosfera de **așteptare** și **amînare.** Punctul în care poetica lui Mircea Ciobanu atinge evident concepția mallarmeană este sentimentul comun al „apropierii tăcerii". Ea este deopotrivă preludiul și forma de împlinire a îndoielii. „Cuvîntul stă-n văzduhuri, nerăsfrînt": versul sugerează întreaga problematică „morală" a poeziei sale. Arta este cel mai înalt act etic, suma atitudinilor consfințite printr-un exercițiu de asceză și ardere „rece". Tăcerea este o formă de absență, o negare a reflectării: un mod de a sugera resorbția grăbită a consistenței materiale. Noțiunile însele se topesc în această plutire abstractă în tăcere, într-o ceață care va rosti în același timp **transfigurare** sub armura lucidității și a unei exagerate conștiințe de sine — și **distanță.** Oglinda devine aici o inutilitate. Inexistența ei nu e atît retorică, cît este o condiție intimă a adevăratei cunoașteri. „A tăcea despre numele zeilor", de exemplu, este egal cu a întîmpina revelația. Intranzitivitatea acțiunii eului nu trebuie înțeleasă numai în ordine gramaticală și figurativă, ci și în plan psihologic. A simți apropierea tăcerii, a o atrage cu o poftă sacră înseamnă a reda **operei** o neașteptată independență. Foarte semnificativă în acest sens rămîne parabola zidarilor din poemul **Melissos** (**Versuri**, 1982). Cei treizeci și trei de îngeri zidari adorm înainte de a termina construcția. „Casa-nvățase oricum să lucreze de sine". Așadar, odată începută, opera se zămislește în ciuda dezimplicării creatorului.

„Radicalitate" și „valoare"

Nu e prea riscantă afirmația, cred, că ne aflăm, în cazul primelor romane ale lui Ivasiuc, în fața unor opere ce-și conțin propriul criteriu exegetic ; conceptele esențiale cu care critica va opera asupra lor („creație", „construcție", „teză", „analitism", „psihologism" , „substanță epică" „intrigă" etc.) suferă în proza lui Ivasiuc o particularizare cu totul interesantă, ceea ce pune sub semnul întrebării, de la bun început, aplicabilitatea acestora, în accepția lor tradițională, în actul critic. Pe de altă parte, chiar dacă poate fi raportată la unele presupuse modele externe — cu rezervele de rigoare ca și în cazul trimiterilor la cele interne — (să amintim doar, dintre cei îndeobște citați, pe Thomas Mann, Faulkner, Virginia Woolf, Joyce, Huxley, Proust, Malraux, Camus) opera nu-și pierde singularitatea.

Atît prin nivelul sintactic al textului, cît și prin cel semantic, romanele lui Ivasiuc se dovedesc un factor centrifugal al structurilor literare în care se încadrează modificîndu-le. Mai ales prin aspectul „eseistic" (termen folosit aici într-o accepție ce nu contravine romanescului, echivalent oarecum ecloziunii problematizării și abstracțiunilor în context epic) al primelor volume, prozatorul aducea deodată în spațiul prozei contemporane un intrus ce-și aroga calități despre care alții nici măcar nu se gîndesc că ar merita vreodată interesul unui romancier. Într-adevăr, alături de Breban, Buzura, Paul Georgescu ș.a., autorul **Vestibulului** reorientează proza românească spre intelectualitate. Iată de ce debutul editorial al lui Ivasiuc reprezintă realmente „**calul troian** pe care îl introduce un necunoscut în cetatea unor oameni prea mulțumiți de sine, în cetatea unei epici care trebuie, cu orice preț supusă, pulverizată"(Virgil Ardeleanu). Este însă de domeniul evidenței (în ciuda unor contestări care nu au încetat și, probabil, vor continua) acum că, după ce a jucat rolul „calului troian", romanul ivasiucian a devenit un punct de reper — fie că ne place sau nu — în evoluția prozei românești postbelice, aspirînd spre un statut axiologic corespunzător. Însăși contestarea sa, ca valoare, la un moment dat, nu reprezintă decît un semn în plus al calității ; o primire univocă nu ar fi făcut, poate, decît să stîrnească suspiciuni tocmai asupra **valorii și radicalității** cărților respective, concepte fundamentale nu numai în critică ci, lucru cunoscut, și pentru ficțiunea sau gîndirea teoretică a autorului. Justificabile, rezervele criticii decurg chiar din psihologia actului critic : se știe, „codul fiecărui nou mesaj determină o așteptare frustrată", din moment ce „confundarea cu codul anterior trezește insatisfacția poncifului" iar „o deosebită îndepărtare de codul socializat, acumularea unei prea abundente informații, sufocă și duce temporar (în cazul fluctuațiilor care transformă avangarda unui moment în tradiție a etapelor ulterioare) sau definitiv (pentru experimentul ce nu beneficiază de o posteritate și rămîne gratuit) la aceeași lipsă de satisfacție" (Al. Sincu). Plasată deci într-un anumit „orizont de așteptare", o parte a criticii a manifestat, în grade diferite, opacitate la tipul de discurs romanesc propus de Al. Ivasiuc. Treptat însă, s-a observat că nu este vorba de un viciu artistic, ci de o viziune particulară asupra romanului, viziune chiar teoretizată de prozator. Răspunzînd acuzațiilor ce vizau o „incapacitate" de „vivificare" a eroilor săi, scriitorul mărturisea înclinația pentru un „realism al esențelor", pentru construcția textului în jurul unei Idei coagulante de maximă actualitate. „Concepția mea despre proză — declară Ivasiuc — are ca să spun așa, două componente. Una strict estetică, vizibilă în cărțile mele, care înțelege proza ca o întrebare constructivă aruncată lumii, pentru care orice modalități sînt bune dacă sînt adecvate facerii sensibile și acute a problematicii înscrise. Epic sau eseistic, cu personaje sau fără, cu atmosferă sau fără, dincolo de orice canoane, pregnanța ideii și forța ei de pătrundere sînt după mine esențiale. Cealaltă latură se referă la obsesiile mele, legate mai ales de mecanismul puterii". În repetate rînduri, autorul **Intervalului**, și-a declarat difidența față de capacitățile romanului de a „crea" figuri „vii". În eseurile sale, unde comenta avatarurile eroului în proza modernă, dispariția tipului de personaj **văzut** din exterior în favoarea celui care se **vede dinlăuntru**, Ivasiuc scrie despre Balzac, Tolstoi, Dostoievski, dar și despre personajele prozei românești, de la Ghica și Filimon la Mateiu Caragiale, a căror „carne strălucitoare" „este plină de pericole pentru marile destine". Este afirmată aici una din ideile centrale ale poeticii lui Ivasiuc : realitatea exterioară **în exces** a eroului, carnația sa „văzută" din afară, „viața" sa, „culoarea" nu pot decît să umbrească dinamica interioară a ideilor atît de prețuită de romancier, singura capabilă să definească „marile destine". Teza „antivivificaționistă" revine, de altfel, în **Interval** : „Închipuie-ți — îi spune Ilie Chindriș Olgăi — o poză, o planșă dintr-o carte de anatomie, care începe să țipe, în vreme ce cititorul întoarce **filele bine îngrijite, cerniite și lucioase** ale tratatului. Sau că toate personajele unei cărți de literatură ar începe să mișune **printre rînduri**, și femeia de pe copertă, cu pălăriuță și parasol, care s-a otrăvit în **pagini frumoase**, cu **fraze îndelung meditate**, rostite în toate tonalitățile de către ursuzul autor, ar începe să țipe. Și că toate trenurile care taie eroine ar suna din sirene. O **fugă** și o **agitație îndrăcită** printre **rîndurile ordonate**, care se **citesc întotdeauna de la stînga la dreapta, în linii orizontale**. Cei care afirmă : «Personajele autorului sînt vii» nu știu ce spun. Habar n-au ce coșmar ar fi". E izbitoare similitudinea indirectelor asertiuni ale prozatorului cu nu mai puțin „radicalele" declarații ale Nathaliei Sarraute dintr-un cunoscut eseu polemic : „Les critiques ont beau préférer, en bons pedagogues, faire semblant de ne rien remarquer, et par contre ne jamais manquer une occasion de proclamer sur le ton qui sied aux vérités premières que le roman, que je sache, est et restera toujours, avant tout, une «histoire où l'on voit agir et vivre des personnages», qu'un romancier n'est digne de ce nom que s'il est capable de «croire» à ses personnages, ce que lui permet de les rendre «vivants» et de leur donner une «épaisseur romanesque»" (**L'ère du soupçon. Essais sur le roman**, Gallimard, coll. „**Idées**", 1972, p. 69). Interesant e faptul că ambele texte pot fi considerate reacții la „opacitatea" criticii, cu atît mai mult textul lui Ivasiuc, care a fost decupat nu dintr-un eseu, ci dintr-un roman. Pasajul din **Interval** trebuie totuși nuanțat, în sensul că, pentru Ivasiuc (Chindriș fiind, și în această ipostază, un **embrayeur**), carnația eroilor, anecdotismul exterior sînt văzute, printr-o reducție la absurd, drept **obstacole ale lizibilității**, care desființează **țesătura** gravă a Ideii într-un joc ridicol, în carnavalescul melodramatic al literaturii de consum. Viața exterioară e opusă la Ivasiuc celei interioare, aflate — crede romancierul — în pericol de a fi sufocată sub acest paravan nesemnificativ pentru „marile destine". Numai că, vom obiecta imediat, enunțul de mai sus e al unui personaj alienat, pentru care **viul** practic nu există. Soluția pare a fi, deci cea a **proporției** dintre cele două orizonturi epice. Eroul **Intervalului** este incapabil de „creație" și, în consecință, teoretizează această neputință care, oricît ar părea de bizar (mai ales dacă ne gîndim că Ilie Chindriș nu poate fi decît prin negație un purtător al opiniei auctoriale, asemenea multora dintre eroii săi), este, în **Interval**, și a romancierului însuși. Textul își desconspiră astfel, involuntar, propriile limite.

În fapt, Ivasiuc acuza proza „realistă" de limitare și preluare necritică a unor prejudecăți „naturaliste", răspunzînd în același timp acuzațiilor criticii. Nu este însă mai puțin adevărat că ceea ce Al. Ivasiuc considera a reprezenta **specificul prozei contemporane** tocmai prin faptul că răspundea unui imperativ al epocii, acela de a construi **eroul problematic**, nu era încadrabil, sub raport strict formal, într-o tipologie textuală pur romanescă, deși referințele culturale și argumentele romancierului trimit la Joyce, Th. Mann sau Musil. Romanul său ar fi, dacă am accepta „determinismul" goldmannian, o reflectare literară a „individului problematic" manifestat la nivel general-social, tipologie **reală**, în plină resurecție în epocă.

Ca întrupare a unei Idei ori ca suport al unei discuții, proza lui Ivasiuc din primele cărți nu face cu totul abuzivă apropierea de cea „filozofală" a lui Voltaire, unde mișcarea epică și avatarurile eroului erau simple pretexte. Păstrînd proporțiile și luînd în considerare funcția diegetică a descrierii (în sensul de „prezentare" a unei realități psihologice apte de a fi descrise în agitația ei plasmatică), putem considera „povestirea" (cu sensul aici de **histoire** încetățenit în naratologie) ca auxiliar (semnificativ totuși în datele sale) al „descrierii", situație oarecum înrudită cu cea a ficțiunilor lui Jules Verne, cu diferența netă de la **obiect la subiect**, de la **obiectual la uman**, de la descrierea clasică la o „descriere" al cărei paradoxal prim instrument este ampla enclavă epică produsă printr-un **flash-back**. Ivasiuc vedea în personajul literar nu o entitate definibilă prin evoluția la nivel de fabulă și intrigă în primul rînd ci, în sensul camilpetrescian, o instanță ce-și asumă cu responsabilitate dramatismul trăirii unei „probleme existențiale" : „Eroii nu mai au viață relațională, prin care se dezvăluie de-a lungul unei complicate, dar strînse intrigi, ci **probleme existențiale**. Ei iau cunoștință de lume, caută să se definească prin ce sînt, dorințele lor de parvenire nu există decît la energumeni de tipul Snopes, și nici la ei. De aceea, romanul modern are o **natură problematică**. Mitul literar modern s-ar putea defini ca o proiecție a **problematicii trăite**. Trăite, pentru că depășește — ca totdeauna în artă — cunoașterea conceptuală. Problema este vie, și deci scapă expunerii calme și riguroase (iată, am spune imediat, intuirea nonlinearității semnului în literatura modernă — n.n.). De aici, și o anumită tensiune specială a romanului modern, care nu lasă să «se scurgă liniștită viața», ci o violentează, o chestionează, se miră și se minunează de ea (...). Autorul modern nu se așază la masă ca să spună ce a văzut, ce a experimentat, ce a observat cu meticulozitate, dezvăluindu-și apoi cunoașterea prin **scris** — ci cu o **problemă acută**". Sînt precizări de mare importanță pentru înțelegerea prozei ivasiuciene și care validează apropierea de Camil Petrescu făcută de Eugen Simion. Sub aspect formal însă, discursul epic al lui Ivasiuc se depărtează sensibil de cel al romanelor camilpetresciene, cel puțin în primele două cărți, pentru ca în următoarele abundența epică să adîncească și mai mult această diferență, dar îndeosebi la nivel semantic. Deocamdată însă, în etapa **Vestibulului**, aspectul prozei lui Ivasiuc este pronunțat „eseistic" (neapărat cu ghilimele !) ; această afirmație este însă valabilă doar la un nivel de suprafață al textului, avînd în fond de-a face cu o structură romanescă răsturnată, susținută de un esafodaj epic aflat în subsidiar. Deși nu va evita ceea ce Booth numește „retorica autoritară" a persuasiunii exercitate de un narator omniscient și ubicuu asupra lectorului, în narațiunea la persoana a treia, Al. Ivasiuc consideră că „a scrie la persoana a treia înseamnă a te plasa într-un unghi exterior și superior personajelor". Iată de ce primele cărți, preocupate mai ales de nivelul individual, psihologic, al conflictelor, resping această convenție, în timp ce **Păsările** sau **Apa** o vor adopta.

Cristian Moraru

Un climat liber

Urmare din pag. a 5-a

boiul, pacea — dacă avem „romane de război" vom avea și „romane de pace" ?; dealtfel, romanul lui Laurențiu Fulga „privește" iubirea în condiții de război). Sau cărțile lui Mircea Ciobanu (încă nu îndeajuns de bine „decodificate"), cele aparținînd puternicului grup de prozatori clujeni (grup format sub ocrotirea lui D.R. Popescu, acesta avînd mari merite în lansarea unor talente) — Vasile Sălăjan, Radu Mareș, Marcel Constantin Runcanu, Constantin Zărnescu, Grigore Zanc, ori celui timișorean — Al. Deal, Ion Dumitru Teodorescu, Paul Eugen Banciu. Cu cît urcăm în timp e tot mai greu de ales, se înmulțește nu doar numărul prozatorilor ci numărul celor care izbindesc prin scrisul lor, asumîndu-și cu deplină maturitate și gravitate condiția de scriitori ai timpului (nou) în care trăiesc. Eugen Uricaru, impunîndu-se ca un fel de șef al promoției", încă de la întemeierea Vladiei lui și confirmînd prin romanele sale „istorice", în care e interesat de spiritualitatea unei epoci. Gheorghe Schwartz, interesat tot de „istorie spirituală" în ciclul său romanesc de structură labirintică. Mircea Opriță, Vasile Igna, Mircea Săndulescu, Vasile Andru, Maria L. Cristescu, Mircea Micu (proză viguroasă și pătimaș scrisă). Interesul stîrnit de experimentații Corneliu Leu și Radu Teodoru („Brazdă și paloș", la vremea lui, o revelație !). Intrarea în arena politicului a lui Petre Sălcudeanu („Biblioteca din Alexandria" !). Alți clujeni — Vasile Rebreanu, Dan Rebreanu, Leonida Neamțu, Nicolae Prelipceanu, aliniat prozatorilor unui spațiu spiritual deosebit. Alinierea lui Costache Olăreanu, la „școala de Tîrgoviște". Ion Brad — un independent. Alți timișoreni, Ion Marin Almăjan, Ion Arieșanu, Laurențiu Cernet, Mircea Șerbănescu, mai tinerii Titus Suciu și Teodor Bulza, menținînd prestigiul acestui alt spațiu spiritual cu ale sale caracteristici dar și cu drepturi (spuneam) egale (și mai „vin" mulți, D. Vighi, M. Pora, O. Secoșan etc.). „Privirea" aceasta înapoi (sau în jur) începe să se rătăcească printre nume și cărți, făcînd inevitabile salturi. Căci, iată, mai sînt destule de spus, despre Sânziana Pop, de pildă (construindu-și proza după o tehnică suprarealistă încă de prin 1966 și păstrîndu-și nealterat lirismul indiferent dacă se „plasează" în real sau în oniric), Gabriela Adameșteanu, Bujor Nedelcovici, Virgil Duda, A. Papilian, Norman Manea. Un „moment Mihai Sin" (cu „Bate și ți se va deschide" și „Ierarhii"). Discuțiile în jurul unui Dinu Săraru (cu „Niște țărani" și „Clipa"), benefice pentru autor, altele, în jurul unui ciclu romanesc încă neterminat, „Zăpezile de-acum un veac" derutînd și deturnînd, pînă la urmă, adevărata-i valoare (de vină fiind supralicitarea unor critici la primele apariții). Duritatea și încrîncenarea unui Șt. M. Găbrian. Un grup arădean destul de numeros (nu și „gălăgios") cu valori în curs de stabilizare (Gh. Schwartz, Horia Ungureanu, Dumitru Siniteanu, Cornel Marandiuc, Dumitru Toma, Ovidiu Pecican, I.M. Bâta, Pavol Bujtar). Reamintirea prozei scurte scrisă de un Francisc Munteanu. Vorba sa : „Oameni, fapte, amintiri". Fapte, adică mii de titluri (aparținînd prozei) în cei patruzeci de ani (!). Adăugind, pașii siguri făcuți de Marius Tupan, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Ștefan Damian. „Explozia" ce se înregistrează chiar azi prin cărțile semnate de Mircea Nedelciu, Nicolae Iliescu, Ștefan Agopian, Adriana Bittel, Adina Kenereș, Gheorghe Crăciun, Carmen-Francesca Banciu, Stelian Tănase, Gh. Cușnarencu, Ion Groșan etc., etc .(dar despre „noua generație", ceva mai departe).

E cert că avem o literatură bună („lista" noastră e, fatalmente, incompletă), în care s-au afirmat talente reale, avînd conștiința acestui talent pe care și l-au pus în slujba realizării artistice elevate a unor teme majore. În primul rînd în a pătrunde în miezul atît de fierbinte al contemporaneității, simțindu-i și trăindu-i viața.

2. Prima (și pînă la urmă singura) problemă : omul ! În raport cu istoria (tălmăcind influența spiritului unei epoci asupra sa și felul în care el naște această spiritualitate), în raport cu semenii săi (așezați în ierarhii sociale, drepte sau nedrepte, intrînd în comunicare sau în polemică — fie și cu o societate întreagă, fraternizînd sau izolîndu-se), în raport cu trăirile sale, cu credințele sale, cu idealurile sale, cu responsabilitățile sale. În raport cu mediul natural în care trăiește și cu unealta pe care o folosește în muncă.

Omul în Patrie. Omul în lumea cea mare.

Omul și viața sa. Nu în copie. Nu în încremenit tablou (oricît de „colorat" ar fi). Nu în fotografie (care se mai și... retușează). Ci pătrunzînd în esență. Folosind, pe măsură, teribila armă — cuvîntul. Supunîndu-l și subordonîndu-l, întotdeauna, unei idei. Faptă posibilă într-un climat liber de prejudecăți, receptiv la valoarea estetică.

CONCURSUL DE POEZIE «NICOLAE LABIȘ»

Comitetul județean de cultură și educație socialistă Suceava prin Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de mase, organizează cea de a XVI-a ediție a concursului de poezie **Nicolae Labiș**.

Lucrările vor fi trimise în 9 (nouă) exemplare dactilografiate, pînă la data de 1 septembrie 1984, pe adresa Comitetului de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, strada Ion Vodă Viteazul nr. 5, Suceava, cod. 5800.

CONFABULE

Un țăran trece strada

Cel mai bine povestește ăl bătrîn seara / sîmbătă spre duminică — cînd pînă și copiii se odihnesc / pe paturi / spălați și pieptănați / cu rufe curate pe ei / cu gîndurile la ce va fi / în ziua de sărbătoare / atunci au ei răbdare să-l asculte / împreună cu cei mari / bucuria asta mi-a mai rămas / oftează ăl bătrîn / ridicîndu-și pe genunche nepoata / o blonzie cu pufușor alb pe obraji / altfel tare neastîmpărată / și greu de stăpînit / o iadă zglobie între iezii ceilalți / un licurici / dă-te jos / îi poptește maică-sa / că-l obosești / însă ea nu aude / privindu-se în ochii apoși și albaștri ai bătrînului / cînd l-am făcut scăpat de moarte / pe Vasilică / povestea el / abia ce intrasem în Ardeal / oamenii ne dădeau pîine și de-ale gurii / se uitau la noi de parcă am fi pogorît din cer / femeile își strîngeau gura cu mîna / ca să nu țipe / iar nouă mai să ne dea lacrimile de mîndri ce eram / de / cătane proaste / și tocmai atunci / abia ieșisem dintr-un sat / aha / urcam un deal cînd viiij / o boambă / Vasilică tocmai ieșise din rînd / văzuse el un prun / și se întindea să-i aplece creanga / cînd l-am strigat / soldat / treci la loc / pas alergător / eu eram sergent / el era soldat prost / de-aia m-a ascultat / știa că la mine nu-ncăpea tocmeala / și nici eu nu vroiam să-l doară burta de prunele alea verzi / așa că am strigat la el / el a intrat în rînd / și altă boambă numai ce a căzut pe prun / și praf l-a făcut / și l-a omorît / întrebă cu milă nepoata / l-a omorît pe prun ?

Iulian Neacșu

REMEMORĂRI

Fișe de roman (VIII)

1.

Toată copilăria am fost slab, pirpiriu și clorotic. Fizic arătam dezastruos și asta, după părerea bunicei mele, fiindcă nu vroiam să mănînc morcovi.

Bazat pe această deducție îl îndemn și eu pe băiețelul prietenului meu la care toată familia urlă cu disperare să îngurgiteze vitaminata legumă :

— Mănîncă morcovi, puiule, să crești mare și puternic !

— N-am să cresc mare și puternic, zice ăla mic, smiorcăindu-se și uitîndu-se urît.

— Toți care au mîncat morcovi au crescut mari și puternici, decretez eu mințind fără jenă.

— N-am să cresc mare, o să-mi crească numai urechile.

— Cum adică ? mă mir eu, nerealizînd ironia.

— Iepurașul meu mănîncă toată ziua morcovi și nu-i cresc decît urechile...

2.

Fetița de la etajul 10 are un pisic de salon, mic, jucăuș și înstelat cu pete albe. Părîndu-i-se că se plictisește de unul singur, a cumpărat din micile economii un șoarece cobay, un hamster, ca să aibă cu cine se juca motănașul. Am fost de față la întîlnirea **specială** a celor două patrupede hărăzite a se dușmăni dintotdeauna. Motănașul dormita pe covor ostenit după îndelungi zbenguieli. Hamsterul a fost depus în fața lui și îndemnat cu naivitate : „hai, joacă-te cu Mutulică !" (așa îl chema pe motănaș).

S-au privit cu o indiferență absolută. Hamsterul s-a ridicat în două picioare și după ce-a mirosit iute aerul a demarat spre pisoi cuibărindu-i-se pe spinare. Acolo a rămas multă vreme picotind însingurat. Pisoiașul de salon nu văzuse șoareci decît la televizor...

O lună a durat conviețuirea lor pașnică. După primele incursiuni în curtea blocului, motanul a devenit cirumspect și arțăgos. Se juca mult mai dur cu micul șoricel care se refugia speriat într-un borcan. După alte două luni hamsterul a dispărut fără urmă. Am întrebat-o pe fetiță ce-i mai face șoricelul.

— S-a dus la alt pisoi fiindcă Mutulică e obraznic și nu-l lasă să doarmă.

3.

Spicuiesc dintr-un anuar al străzilor bucureștene apărut în 1928 : Gîndacilor, Plăcerei, Cerșetori, Epicol (?), Broscăriei, Suvenir, Pipăilă, Puișor pe șine (!), Furiilor, Pitiș, Ruinilor, Antonică, și așa mai departe într-o originală inventivitate toponimică.

4.

Nume de cîine găsit pe maidan : Zdrulă !

5.

Dincolo de Arad, pe șoseaua ce urcă spre Apuseni, știu o pescărie amenajată pe luciul unei bălți naturale ce se întinde pe cîteva hectare.

În fiecare an, trecînd pe acolo, mă opresc cîte o jumătate de oră și privesc gînditor pescărușii de mare adunați într-o colonie gălăgioasă. Prezența lor consecventă și stranie aici în cîmpie mă intrigă și mă uimește deopotrivă. Îl întreb pe bătrînul paznic care ar fi explicația acestui fenomen.

— Apoi, domnule, bag samă că mai demult, la începuturile lumii, aici o fost un fund de mare...

6.

Într-o dimineață, pe la cinci, în cvartalul de beton și piatră în care locuiesc, a izbucnit pentru prima oară cîntecul vesel al unei mierle ce se străduia să imite privighetoarea. Am ieșit în balcon și, spre surprinderea mea, am văzut zeci de vecini stînd la geamuri și căutînd din ochi făptura miraculoasei cîntărețe.

7.

Un epitet auzit în piață adresat de o doamnă alteia ce nu respectase rîndul la roșii :

— De ce te bagi în față, rapandulă !

8.

O întîmplare hazlie în compania lui Fănuș Neagu și Dan Deșliu, în urmă cu mai bine de zece ani, în timp ce eram la Rășinari cu intenția de-a vizita casa memorială Octavian Goga. Fănuș îi spune șoferului în timp ce treceam prin dreptul unui sătean să-l întrebe unde e casa lui Goga.

Șoferul deschide geamul și întreabă cu dicție și inocență :

— Bade, unde-i casa lui tovarășul Goga ?...

Inutil să vă reproduc reacția lui Fănuș.

9.

Ce titlu obsedant și blestemat a inventat Marquez : „Dîra sîngelui tău pe zăpadă"...

Mircea Micu

CUMPĂNĂ

Note de drum

Tatăl meu s-a întors sănătos
din război —
doar în gînd i s-a înfipt o schijă.
Cînd iese la cîmpie
schija vibrează dureros la bătaia vîntului.
Dacă e liniște mare
și nici o picătură de vînt
e de ajuns
aripa unei păsări la mare depărtare.

George Alboiu

Armata alături de popor

Urmare din pag. 1

momentul cînd un ofițer german s-a apropiat de terenul de instrucție, pentru a urmări desfășurarea exercițiilor subunității sale, și-a adunat soldații și a plecat în altă parte în mod demonstrativ.

Această atitudine potrivnică hitleriștilor era atît de evidentă, încît un ofițer german declara, contrariat : „Venim din Bretania, țară ocupată, unde am găsit o primire mai puțin ostilă decît aici — la Craiova — în țară prietenă". Iar un altul cerea, pur și simplu, ca „toți ofițerii superiori și generalii să fie împușcați, iar posturile de conducere din unități și din țară să fie preluate de germani". Încercînd să descifreze cauzele acestei stări de spirit profund potrivnice armatei hitleriste, unul din documentele elaborate de Marele Stat Major român consemna : „Ofițerii și subofițerii... nu văd cu ochi buni faptele de brutalitate ale trupelor germane, care atacă și distrug popoarele mici, care caută să-și păstreze libertatea, nevrînd altceva. Nu văd cu ochi buni... și pentru că, din cauza lor și sub patronajul și apărarea lor (a naziștilor — n.n.) ni s-au ciuntit granițele". La toate acestea se adăuga faptul că Armata română era educată la școala Oituzului, Mărăștiilor și Mărășeștilor. Ofițerii superiori, în imensa lor majoritate, participaseră la marile bătălii din timpul primului război mondial, cunoscuseră atît bucuria victoriilor cît și umilința înfrîngerilor și trăiseră drama de a vedea patria și mai micșorată, potrivit planurilor imperialismului german și austro-ungar. Iar ofițerii inferiori erau, fie orfanii celor căzuți la datorie în aprigele bătălii ale războiului reintregirii naționale, întreținuți în școlile militare pe cheltuiala statului, fie urmașii altor luptători din același război.

Tot o expresie a acestei atitudini patriotice, antihitleriste a militarilor români o constituia și faptul că Garda de fier și toate celelalte organizații fasciste ce acționau ca elemente ale coloanei a V-a naziste în România, au fost tot timpul repudiate de armată. Este cunoscut faptul că în septembrie 1939, după ce legionarii i-au asasinat pe Armand Călinescu cel mai dîrz dintre oamenii politici burghezi români care se opuneau expansiunii Reichului — generalul Gheorghe Argeșanu, numit prim-ministru, a ordonat aspre măsuri de reprimare a Gărzii de fier, fiind executați cîteva sute de legionari. După ce Garda de fier a devenit partid de guvernămînt, în condițiile cînd legionarii au căutat să-și creeze o bază largă de masă, prin infiltrare în toate straturile sociale și în toate categoriile profesionale, **singura instituție fundamentală a statului în care Garda de fier nu a făcut prozeliți și pe care nu a putut s-o preia sub control a fost ARMATA.** Legionarii au încercat să recruteze aderenți în rîndurile armatei, mai ales printre gradele inferioare. Presa legionară publica articole ce luau atitudine împotriva disciplinei militare impusă „prin ordine și regulamente" și cereau ca ofițerii să fie „aleși" de ostașii de sub comanda lor, încercînd, astfel, să trezească în rîndurile gradaților inferiori, speranța că prin adeziunea la Legiune se vor putea număra printre cei ce vor fi „aleși" ofițeri.

Încercările Gărzii de fier de a-și face prozeliți în cadrul oștirii s-au izbit însă, încă de la primii pași, de violenta opoziție a corpului ofițeresc. Condițiile în care Legiunea a venit la guvern, în septembrie 1940, impusă de baionetele trupelor germane victorioase, politica de subordonare a intereselor țării Reichului hitlerist, promovată de legionari, aducerea armatei germane în România, modul cum înțelegeau legionarii să guverneze, abuzurile de tot felul comise de ei, de la care nu erau scutiți nici ofițerii, asasinarea unor generali și ofițeri superiori, crearea de către Gardă a unor detașamente înarmate proprii, după modelul hitleriștilor, intențiile declarate ale Legiunii de a trece la restructurarea corpului ofițeresc au mărit și mai mult rezerva ofițerimii față de gardiști, rezervă, ce s-a transformat în cele dintîi luni de existență a regimului național-legionar, în dușmănie deschisă. În acest sens, Lucrețiu Pătrășcanu arată în lucrarea **Sub trei dictaturi :** „față de niște aventurieri și cavaleri de industrie, ignori și parveniți, cei mai mulți purtînd stigmatul declasării și, fără excepție, ajunși la posturile de comandă în stat datorită unei simple mașinații hitleriste, cea mai mare parte dintre ofițeri își simțeau propria lor superioritate sau se credeau, cel puțin, îndreptățiți să afirme acest lucru. Puțin în urma declarării României ca stat național-legionar, ofițerimea începe să se distanțeze de noii conducători și de trupele lor".

O expresie a opoziției corpului ofițeresc față de legionari o constituie faptul că primii comisari trimiși de ei la regimente au fost arestați și scoși din cazărmi. În aceeași ordine de idei, consemnăm știrea transmisă la Berlin de ministrul Germaniei, Fabricius, după care la sfîrșitul lunii noiembrie 1940, într-un moment de încordare a relațiilor dintre Antonescu și legionari, determinată de asasinatele comise de aceștia din urmă la Jilava, Snagov și Strejnicul, „generalii din armată, chemați de către conducătorul statului, fac front în spatele său și i-au arătat încrederea". Aceasta însemna — cu alte cuvinte — că generalii respectivi se arătaseră potrivnici Gărzii de fier.

Potrivit unor documente, în conflictul de interese ce a opus pe Ion Antonescu și anturajul său nelegionar din guvern și din afara guvernului, Gărzii de fier, Armata nu numai că a fost potrivnică legionarilor, dar ea a fost cea care i-a impus lui Antonescu să treacă la limitarea puterilor cămășilor verzi.

Într-o scrisoare adresată la 6 februarie 1941 Reichsführerului SS Heinrich Himmler de șeful Gărzii de fier, Horia Sima, acesta arăta că în perioada septembrie 1940 — ianuarie 1941, „legionarii au fost persecutați în armată ca pe timpul regelui Carol II. Generalul Antonescu a dat ordin foarte sever ca ofițerii să refuze orice contact cu legionarii, iar cei care activează în organizațiile legionare să fie imediat îndepărtați din armată. Armata, spune generalul Antonescu, nu face politică. Ofițerii dovediti că simpatizează cu mișcarea legionară sînt ținuți sub supraveghere". Referindu-se la atitudinea corpului ofițeresc român față de hitleriști, același Sima atrăgea atenția că „aproape toți ofițerii superiori sînt anglofili și sînt contra Germaniei". Această atitudine a Corpului de comandă al oștirii române, potrivnică Gărzii de fier, a fost cu pregnanță reliefată cu ocazia rebeliunii legionare din ianuarie 1941. În zilele rebeliunii, legionarii au încercat, fie prin apeluri, fie prin răspîndirea de știri false, să provoace derută în rîndurile militarilor, pentru a atrage unele unități militare alături de Gardă. Astfel, au fost lansate zvonuri și au fost tipărite știri potrivit cărora unele unități militare din Ardeal, Craiova, Iași, trecuseră de partea rebelilor.

Toate acestea s-au dovedit însă zadarnice, armata rămînînd fidelă tradițiilor sale patriotice. Conștiente de faptul că o victorie a Gărzii de fier ar fi avut drept consecință pierderea totală a independenței și suveranității țării, subordonarea ei necondiționată Reichului hitlerist, precum și subminarea propriilor poziții, cercurile superioare ale armatei s-au situat ferm împotriva Gărzii de fier.

În după-amiaza zilei de 22 ianuarie, trupele din garnizoana București, comandate de generalul Constantin Sănătescu, întărite cu unități aduse din provincie, au trecut la zdrobirea rebelilor gardiști. Rînd pe rînd, au fost ocupate prin luptă principalele clădiri în care se baricadaseră legionarii : Cazarma gardienilor publici, Sediul legionar din strada Roma, Prefectura Poliției Capitalei, Siguranța generală, sediul legionar din Aleea Vulpache, Casa Malaxa și altele. În cursul acestor operațiuni și-au pierdut viața un număr de 21 de militari, ofițeri, subofițeri și soldați, iar alți 53 au fost răniți.

După rebeliune, respingînd insistențele naziștilor de a relua colaborarea cu Garda de fier și a-i readuce pe legionari în guvern și în aparatul de stat, Antonescu și-a motivat refuzul într-o convorbire cu Manfred von Killinger, prin aceea că „Armata n-ar înțelege acest lucru".

Atitudinea antilegionară adoptată de militari constituie o ilustrare vie a spiritului antifascist ce caracteriza forțele noastre armate, o nouă dovadă că în momentele hotărîtoare ale istoriei naționale au fost alături de popor și au luptat pentru interesele lui.

PSEUDO-CULTURA PE UNDE SCURTE

Sateliți

O analiză pe cît se poate de completă de agregate nu poate face abstracție din componența grupului „Europei libere" și de un număr oarecare de colaboratori, cu o poziție hotărît subalternă și a căror utilitate e hotărîtă, fără îndoială, de împrejurări. Sînt, în această pleavușcă pestriță, cetățeni cu însușiri felurite începînd de la inși cu o relativă notorietate, acum expirată, și pînă la de tot necunoscuți jurnaliști, ale căror legături cu artele se fac numai din rațiuni de moment. Unii dintre ei nu au știre de literatură decît prin lecturi întîmplătoare ori din amintiri școlare foarte îndepărtate ; opinii însă au. Alții au publicat odată cărți în România ; în „libertate" n-au apucat încă... să facă succes. Cei care mai încropesc ici și colo cîte o broșură sînt practic neglijabili. Adevărul e că această condiție de „satelit", lipsit de cea mai elementară autonomie intelectuală, face tabloul grupului verificat și mai sumbru.

Printre băgăreții comentatori de literatură s-ar putea prenumăra și Nicolae Constantin Munteanu, un trivial gazetar ale cărui raționamente nu iau decît forma unor chicoteli și interjecții. Instrucția puțină nu îl împiedică, totuși, să se pronunțe despre „exil", despre „persecutații" poeți de altă naționalitate, și chiar să înalțe osanale lui Virgil Ierunca, așa, ca între colegi : „personal — zice omul — mă prăpădesc de plăcere după tot ce scrie Virgil Ierunca". Aici nu este nici o anomalie : ar fi fost cu neputință ca spiritul de surugiu al lui N.C. Munteanu să nu palpite emoționat înaintea „intelectualului" parizian ; există, se știe, felurite grade ale ignoranței.

Cîteodată o Silvia Cinca, autoare în România de proză fantastică fără ecou, face cîte un comentariu întîmplător despre viața culturală americană (cu predilecție proze de „science fiction"). Funcțiunea ei este aceea de a propaga, indirect, tezele culturii occidentale „pluraliste" și, prin materia „fantastă" pe care o descrie, de a stimula proza evazionistă. „Science-fiction"-ul e și acesta o soluție pentru respingerea actualității. Despre Gheorghe Astaloș, care n-a făcut decît să publice un volum cu titlul intraductibil „Bordel à merde", nu se poate spune, ca și în România, nimic. Un Dieter Schlesack, poet de limbă germană apropiat de grup, poate fi un bun secund al „istoristei" ipocrite Anneli Ute Gabanyi. Omul l-a și comentat, de altfel, pe Paul Goma prelucrînd tezele care i se dictaseră : veșnica „opoziție", „dizidență" și așa mai departe. Niște poezii, fără însemnătate îi apăruseră, mai apoi, în „Cahiers de l'Est" și în „Limite". Un fel de volum, „Bürokratie und Sozialismus" era menționat de grup. Însă mai mult decît o fumegoasă încurajare nu i s-a dat. Tot mențiuni primise și Gheorghe Stanomir, autor al unui soi de istorie a teatrului românesc postbelic (care ar merita pusă la punct) : „Die rumänische Dramatik nach 1945", Frankfurt, 1980. Omul părea fidel, și o notă din „Limite" îl lăuda în chip de animator al ziarului „Curentul" (alături de V. C. Dumitrescu, M. P. Cojocaru și N. Ciachir) ; scăpase, zice-se, de „ambiguități".

Sever Tipei, a cărui prezență în grup nu se poate despărți de aceea a lui George Bălan, făcu o vreme figură de cronicar muzical : era și el semnatarul unei adeziuni mutuale, cîteva din broșurile lui (de 10—15 pagini) fuseră, ca atare, cuprinse în „bibliografia propagandistică" de grup.

Dacă principiile ar fi funcționat temeinic în grupul „Europei libere" Rodica Iulian nu avea ce să caute acolo căci scrisese, în România, un roman pe subiect istoric, ceea ce e considerat a fi intolerabil : „roman istoric" egal „proletcultism". Totuși, doctorița fără pic de talent dar cu premii literare, avea o scuză : romanul ei nu trata despre istoria românească, ea se stabilise cronologic în Egipt, ceea ce ar fi de o mie de ori mai bine. Cu acest certificat de... „europeism" femeia se putu exprima, după ordine clare, recenzînd pe Paul Goma (bineînțeles cu elogii), comentînd o proză actualistă (nu degeaba scrisese despre antichitate) și susținînd, ca și alți prieteni, condiția de „emigrant" a lui Caragiale (conform unor tactici noi, care s-au observat). Mai șters se prezentă Ion Velican, „umorist" în România, însă care dezvoltă, la cerere, o temă mult mai gravă, care nu i s-a potrivit prea bine : „Scriitorul din provincie și arta tăcerii". Mult mai activi par să fi devenit, de aproape un an, doi critici literari pe vremuri cu oarecare autoritate, înainte bineînțeles de a dispărea din literatura română. „Trezirea" lor vocală ar putea fi explicată, poate, și prin dificultăți financiare pe care oricare le întîmpină în viață, darămite printre străini. Oricicum ar fi, jurnalistica lor vorbită e absolut lamentabilă. Să-l auzi pe Virgil Nemoianu vorbind despre „inocența vitriolică" a lui Ion Caraion (în 15 noiembrie 1982) despre paradisurile unde viețuiesc emigranții (în 22 ianuarie 1983), despre „rețeaua întinsă de publicații" în limba română, din Occident (11 mai 1983) nu ar fi chiar atît de uluitor căci omul avea, se știe, o constituție morală firavă și putea fi supus cine știe căror înrîuriri. Că un Virgil Nemoianu pretinde că ar fi „reviste" cutari foi „multigrafiate" aceasta e treaba lui ; cînd însă de la descrierea „presei" de exil (nefericită, cum e) omul ajunge la deziderate „coordonării cu forțe unite", bazate pe „înțelegeri" — acesta e curat program politic care nu mai are legături cu literatura.

Nu la un alt nivel e și publicistica orală, lamentabilă, a lui Matei Călinescu, care nu a găsit altă temă mai potrivită pentru un comparatist decît „naționalismul integral" care ar bîntui azi în literatura română, „xenofobia" acesteia în fața căreia soluția tolerabilă nu ar mai fi decît „emigrarea". Și la el Caragiale a devenit, nu se putea altfel, un „emigrant". Ce s-ar mai putea zice cînd, din rațiuni de ordin descriptiv, așezi alături (căci acolo este locul lor) pe trivialul N. C. Munteanu și pe fostul eseist elegant Matei Călinescu ? Hotărît, în grupul „Europei libere" valorile se netezesc prin destrămarea celor adevărate.

Artur Silvestri

Cultura românească în lume — DIMENSIUNILE RECEPTĂRII

Una din marile vocații ale culturilor naționale constă în posibilitatea de a se înfățișa lumii în aspectele lor profunde, de a-și selecta cu discernămînt, dincolo de conjunctură și fortuit, emblemele apte să o reprezinte, să-i comunice densitatea acelui genius loci, semnul ei distinctiv în context universal. Dacă o îndelungă adversitate istorică nu ne-a permis, uneori, un dialog mai consistent și cuvenita audiență în contextul ariei culturale europene, antenele de performanță ale veacului XX au facilitat, grație unor personalități reprezentative de la Brâncuși, E.M. Cioran, Mircea Eliade, George Enescu, Matila Ghyka, Dinu Lipatti, Vasile Pârvan, pînă la Nichita Stănescu, o imagine mai exactă a culturii noastre și a dimensiunilor sale reale.

Dialogurile culturale ale României, manifestările ei de anvergură sînt în egală măsură semnul participării, dar și al validării unei forțe spirituale, dincolo de inevitabile omisiuni ori ignorări (in)voluntare.

Despre actul prezenței și audienței românești în lume, am solicitat opiniile unor personalități culturale care contribuie la înfăptuirea unui climat de afirmare românească.

ALEXANDRU DUȚU : „Cultura noastră a fost mult mai legată de origini, de arhetipuri, de principii decît culturile occidentale"

— În cartea dumneavoastră Sinteză și originalitate în cultura română faceți această afirmație : „Noi nu ne-am limitat numai la a primi. Noi am și dat, transmițînd mai departe ceea ce am creat, ceea ce devenise al nostru prin amprenta pe care i-o imprimasem". Care este aportul, în larg context european, al acestei arii culturale care, spunea Tudor Vianu, a constituit „un inel intermediar între Orient și Occident" ?

— Este deosebit de important să demarcăm istoric aria culturală sud-est europeană, deoarece ea a avut o individualitate mai clar marcată în secolele îndepărtate și o unitate mult mai firavă în epoca apropiată cînd fiecare cultură națională s-a afirmat într-o Europă a națiunilor, accentuîndu-se diversitatea. Cartea la care vă referiți s-a concentrat asupra perioadei 1650—1848 și între aceste limite de timp a urmărit formarea unui model cultural românesc și difuzarea lui într-o arie care continua să aibă trăsături asemănătoare, întrucît tradiția era mai puternică decît inovația. Atît Tudor Vianu, cît și Nicolae Iorga sau alți exegeți ai culturii noastre au recunoscut în Sud-Estul european o zonă de confluență puternică în aceste secole : pe măsură ce s-au afirmat culturile naționale, confluențele au trecut pe un al doilea plan, dar ele nu au dispărut niciodată, deoarece tradiția a continuat să fie puternică, iar condițiile istorice nu au încetat să determine fiecare cultură națională să ia cunoștință de înfăptuirile vecinilor. Se poate vorbi întemeiat despre o vocație a sintezei pe care o are Sud-Estul european așezat la confluența civilizației europene cu aceea a Orientului apropiat ; iar în cadrul acestei arii, cultura noastră a jucat un important rol, beneficiind de suportul oferit de școli, tipografii, curți domnești. Acest rol a început să fie mai clar perceput în vremea din urmă cînd s-a urmărit sistematic nu numai ceea ce am primit, dar și ceea ce am dat, adică intelectuali care au învățat în școlile noastre (după cum rezultă din lucrarea colectivă **Intelectuali din Balcani în România** apărută recent la Editura Academiei), opere care au pornit din centrele românești, referiri directe la „exemplul român" în scrieri bulgare, grecești, albaneze.

— Există, în chiar interiorul culturii noastre, două atitudini divergente în ceea ce privește evaluarea ei, atitudini semnalate clar de Mircea Eliade în 1937, în substanțiala prefață la Scrierile lui Hașdeu. Una este inspirată de sentimentul egalității cu celelalte culturi europene (Heliade, Hasdeu), cealaltă dezvăluie un complex al inferiorității (Maiorescu, Caragiale). Se poate vorbi de o „marginalitate" a culturii noastre mai vechi ?

— Nu mi se pare foarte inspirată opoziția centru-periferie curentă într-o serie de cercetări actuale. Opoziția este folosită în studii de istorie economică și mi se pare că transpune în lumea ideilor relația dintre ritmul viu de viață din „downtown" și ritmul mai lent din cartierele mărginașe ale orașului american modern. Dar nu văd utilitatea acestei delimitări urbanistice în exegeza culturală. Fără îndoială că deplasarea axei economice din Mediterana spre Atlantic, după secolul 16, a afectat și țara noastră, cu atît mai mult cu cît exploatarea externă și lungul șir de războaie au devenit tot mai apăsătoare pentru noi în secolele în care societățile occidentale au demarat spre industrializare. Dar nu se pot stabili semne de egalitate sau ierarhii culturale luînd în considerare doar factorul economic. Cultura noastră a fost mult mai legată de origini, de arhetipuri, de principii decît culturile occidentale și aceasta nu numai pentru că societatea românească a fost frînată economic, ci și datorită faptului că a păstrat atitudini și viziuni mentale la care [illegible] mediu occidental renunțase, deci mai înainte de demarajul capitalist. Cultura noastră a menținut vii valori care i-au permis să angajeze un dialog alert atunci cînd apăsările sufocante au încetat sau au slăbit, după cum a fost cu siguranță marcată de sentimentul frustrării atunci cînd oamenii nu au avut posibilitatea să lucreze așa cum ar fi putut să o facă. Apoi, ritmul de viață s-a accelerat brusc în secolul 19 și preschimbări forțate au provocat o descumpănire pe care intelectualii au sesizat-o și au încercat să o explice. Ei au identificat formarea unui complex de inferioritate datorită celor care vorbeau despre tradiție și modernizare fără să știe ce cuprindeau acestea, precum Cațavencu preocupat să avem și noi faliții noștri. La alții, prioritatea acordată imediatului și desconsiderarea achizițiilor culturale au provocat o tragică confuzie : a fost pus sub semnul întrebării sistemul de valori din cultura noastră (care ar fi fost, dintr-o asemenea perspectivă, insuficient dezvoltată, rudimentară, întîrziată, letargică), în loc să se constate că noua conjunctură economică și politică solicita noi soluții, care nu puteau fi eficiente dacă se întemeiau doar pe imitație. Minimalizarea trecutului cultural a ignorat faptul elementar că atunci cînd investigăm și evaluăm o realitate cotidiană sau istorică trebuie să ne aplecăm cu atenție asupra raportului dintre voința de afirmare culturală și registrul exprimării de care dispun cei care fac cultură. Problema pe care o ridicați trebuie revăzută de la temelii.

— Care sînt vîrstele receptării culturii române ? Cum și cînd a fost receptată pe plan european ca existență împlinită ?

— Perspectiva istorică ne permite să constatăm faze variate de receptare a culturii noastre care coincid cu fazele de densitate intelectuală de la noi ; receptarea nu a evoluat linear. Importantă este și optica interpretului străin și am să vă dau un exemplu de dialog în care am fost implicat. Cînd mi-a apărut lucrarea **Les livres de sagesse dans la culture roumaine**, în 1971, reacțiile specialiștilor străini au fost foarte variate. Unii dintre ei, ca Michael Impery, au apreciat faptul că era pus în valoare un material care interzicea istoricului să mai vorbească despre un „obscurantism balcanic", deși ezitau să descopere în destinul acestor cărți de înțelepciune desfășurat pe cîteva secole orientări umaniste sau iluministe autohtone. Cum poate fi vorba de „caracteristici ale vieții intelectuale românești" în niște cărți traduse din alte limbi, s-a întrebat mai apăsat James Fairolas. Răspunsul a venit din partea lui C.Th. Dimaras care într-un serial din ziarul de la Atena „To Vima", din 1971, a arătat că „sfaturile de comportare au o mare însemnătate ca mărturii ale epocii prin faptul că sînt comune" și de aceea cărțile de înțelepciune „exprimă mai mult nevoile grupurilor sociale cărora li se adresează, decît opiniile autorilor lor". Observați cum schimbarea punctului de vedere aduce în lumină un alt relief : în locul unei literaturi alcătuită din traduceri, deci din ceea ce pare a fi simple preluări, găsim o categorie de cărți care ne dezvăluie felul de a gîndi al publicului cititor, mai ales că traducerile au fost uneori completate și modificate. De aceea comentatorul german de la Heidelberg, Klaus Heitmann, scria în sfîrșitul recenziei cărții la care v-ați referit la începutul discuției noastre că literatura română se prezintă altfel în context universal atunci cînd este părăsită expunerea pur filologică sau pur estetică și se face apel la cercetarea pluridisciplinară. Mergînd pe această cale, vom găsi un evident moment de iradiere culturală în vremea lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș, un răstimp de receptare a culturii noastre în epoca brîncovenească, o puternică afirmare în epoca pașoptistă, o pătrundere în circuit mondial în perioada interbelică. Un asemenea moment îl aflăm în anii '70 ai secolului nostru cînd scrierile române au fost intens receptate. Un bun indiciu îl oferă comentariile specialiștilor străini, ca cele ale lui Etiemble despre revistele române „Cahiers roumains d'études littéraires" și „Synthesis" exprimate mai întîi într-un articol din „Le Monde" și recent în cartea sa **Quelques essais de littérature universelle** (Gallimard, 1982). Dar pentru a măsura exact această receptare ar trebui să trecem în revistă tot ce s-a scris despre operele române de către renumiți oameni de cultură străini, în vremea din urmă.

Constantin Brâncuși : „Poarta sărutului"

IRINA MAVRODIN : „O traducere care nu circulă este un act definitiv ratat"

— Contribuția dvs. notabilă la propagarea literaturii franceze clasice și contemporane, prin intermediul traducerilor, naște, în mod firesc, o întrebare vizînd reversul fenomenului : cum traducem literatura română în limba franceză ?

— Întrebarea aceasta, pe care o înțeleg ca referindu-se în mod specific la activitatea de traducere propriu-zisă, conotează, subsecvent, o contextualizare : cît și ce traducem, pentru cine traducem, altfel spus cum este difuzată traducerea, cum participăm la felul în care este receptată etc.

Această rețea de întrebări în care e prinsă întrebarea pe care mi-o adresați angajează o seamă de competențe extrinsece activității de traducere, dar care pot juca un rol hotărîtor în soarta ei. Vreau să spun că o traducere care zace într-un raft de librărie oferă o priveliște încă mai tristă decît o operă originală aflată în aceeași situație. Aceasta are, teoretic cel puțin, o viață nelimitată, șansele ei de a se realiza (de a deveni dintr-o valoare virtuală o valoare reală) rămînînd deschise, în timp ce viața traducerii este limitată în timp, prin însuși statutul operațiunii de traducere. Traducerea este un demers creator, dar în care prevalează o funcție critică, ea fiind o interpretare (și nu, așa cum se crede deseori, o reprezentare, o transpunere mimetică), o lectură posibilă printre alte (infinit de multe) lecturi posibile și, în consecință, cred, un metalimbaj susceptibil atacabil din mai multe direcții. Pe de o parte, o pîndește deperisarea lingvistică (Opera — a se citi : Capodopera — se sustrage acestui tip de demodare), pe de altă parte, o altă „lectură" (o altă traducere), mai adecvată, îi poate fi oricînd opusă, anihilînd-o, înlăturînd-o, înainte chiar ca ea să-și fi realizat efemera, provizoria acțiune. De aceea o traducere care nu circulă este un act definitiv ratat (în timp ce operei originale îi rămîne întotdeauna (teoretic vorbind) o șansă de a fi (re)descoperită). Este adevărat că o traducere poate să zacă în librării nu numai pentru că difuzarea ei nu a fost bine concepută, nu numai pentru că nici o revistă nu-i semnalează apariția, nu numai pentru că autorul tradus nu este semnificativ etc., ci și pentru că e o traducere proastă.

În cazul unei traduceri bune (subînțelegem tot timpul : din română în franceză), chestiunea esențială mi se pare a fi următoarea : ea trebuie să ajungă în mîinile cititorului francez, căruia îi este în primul rînd adresată. Dacă se mulțumește doar să fie apreciată de cititorul român, care se poate arăta interesat de ea, o asemenea traducere este, de asemenea, un act ratat sau, în cel mai bun caz, un simplu exercițiu gratuit de virtuozitate, admirabil în sine, dar lipsit de eficiență tocmai în planul pe care inițial îl viza.

S-ar mai putea formula și o altă întrebare subsidiară : cine trebuie să traducă din română într-o limbă străină, în speță, în limba franceză ? Soluțiile, cred, pot fi multiple, fiecare avînd avantajele și dezavantajele ei. Condiția sine qua non, evident, este o foarte bună cunoaștere a limbii, literaturii, culturii și civilizației române și franceze, precum și posedarea unei „științe" (și unei vocații) a traducerii. Faptul de a avea drept limbă maternă limba-țintă nu mi se pare relevant în sine, deși, conjugat cu celelalte atribute ale traducătorului „ideal" aici arătate, el poate fi un punct de plecare sigur pentru o bună traducere. Ar mai fi și soluția (care nu știu să fi dat pînă acum prea mari roade, deși teoretic ar părea cea mai bună) unei traduceri ieșită din colaborarea dintre un traducător ce are drept limbă maternă limba din care se traduce și un altul avînd drept limbă maternă limba-țintă.

Cît privește activitatea de traducere propriu-zisă, ea se izbește (și se va izbi) totdeauna de aceeași dificultate, ce este (și rămîne pînă la urmă, de fapt) insurmontabilă : realizarea unei [illegible] cu cea a originalului prin folosirea unui material (limba în care se traduce) altminteri structurat decît cel din care este alcătuit originalul (limba din care se traduce). Acesta este paradoxul oricărei traduceri, imposibilitatea ei originară, pe care orice traducător trebuie să și-o asume (căci refuzul de a le imagina, și vreo traducător poate să țină și de refuzul de a asuma această imperfecțiune la care te știi, de la bun început, damnat). Paradoxul acesta se complică și cu un altul : pentru ca traducerea să fie cu adevărat semnificativă, pentru ca ea să-i comunice cititorului ființa ireductibilă a originalului, ea trebuie să găsească soluții care să sustragă textul tradus oricărei recuperări de către literatura limbii în care s-a tradus, altminteri spus, oricăror conotații ce-ar trimite către ea. Dar este oare posibil ? Și pînă la ce punct ? Cum să știm să nu depășim o limită cînd Ion Barbu, tradus în franceză, mallarméan (căci există și o tipologie a scriitorilor pe care o traducere nu poate, dar nici nu are voie, să o evite), îi sună cititorului francez ca un epigon al lui Mallarmé ? Cum poate fi de-construită această persistentă rețea conotativă care învăluie orice text tradus, menținîndu-l mereu prizonierul unor asocieri literare familiare cititorului pentru care s-a tradus ? Și care, astfel, nu poate surprinde rostirea originară (originală) pe care traducătorul se străduiește să i-o transmită ? Cum altfel decît refăcînd mereu, cu aceeași încredere, dinainte învinsă, și totuși, între limitele pe care și le-a asumat, învingătoare, gestul de a traduce ?

MODEST MORARIU : „Schimburile pe plan cultural trebuie să comunice numai valori incontestabile"

— V-am ruga să amintiți una dintre cele mai semnificative inițiative, de dată recentă, ale editurii dv. în cadrul schimburilor culturale cu străinătatea și totodată să vă afirmați opinia asupra fenomenului contemporan de receptare a culturii române.

— Referindu-ne la inițiativele de dată mai recentă, editura „Meridiane" a inițiat seria intitulată **Tradiții românești de cultură și artă** în coeditare cu Waine State University Press, o editură universitară din Detroit. Pe lîngă versiunea americană, seria include versiuni în limbile engleză, franceză, rusă, spaniolă, vizînd în special interesul turistic. Au apărut pînă în prezent în cadrul acestei serii **Pictura țărănească pe sticlă** de Iuliana și Dumitru Dancu, o scurtă istorie a picturii românești aparținînd lui Vasile Florea și **Casa țăranului român** sub semnătura Georgetei Stoica. Printre titlurile în pregătire și de perspectivă amintim **Arta preistorică în România**, o monografie Brâncuși, **Arta antichității daco-romane**, **Pictura românească veche pe lemn**, **Arta metalelor prețioase**, **Pictura murală din Bucovina** ș.a.

Există deci, în ce privește editura noastră, o preocupare constantă pentru stimularea interesului străinătății pentru valorile culturii românești. E însă de știut, pe de o parte, cît e de larg acest interes și, pe de altă parte, în ce măsură știm să-l suscităm, să contribuim noi înșine la lărgirea lui și, firește, să-l întreținem. Știind prea bine că, din păcate, există și prejudecata foarte discutabilă a ierarhiei culturilor, prejudecată ce întreține o anumită suficiență și o întristătoare lipsă de curiozitate. E bine că pentru un școlar din România e o rușine să nu știe cine a fost Victor Hugo, dar mă întreb cît de rușinat s-ar simți un școlar francez pentru că nu știe cine a fost Eminescu. Răsfoind un **Atlas d'Aujourd'hui**, din 1982, pare-mi-se, scos de o prestigioasă editură specializată, mi-a fost rușine, mie, ca editor, de ignoranța colegilor mei parizieni. Precizez : nici măcar nu m-am indignat pentru felul cum este reprezentată țara mea ci mi-a fost pur și simplu rușine — o rușine de ordin profesional. E de neconceput ca asemenea aberații să-i scape unui redactor începător de la noi. Și ce să zic că pentru un mare istoric contemporan România nu există în propriul ei război de independență din 1877, cînd rolul ei în acest război în care **și-a cucerit** dreptul de-a exista ca stat a fost hotărîtor ?

Reproșînd altor suficiența și lipsa de curiozitate, e totuși cazul să ne întrebăm dacă noi înșine facem destul pentru cunoașterea exactă și multilaterală a noastră peste hotare ? Cred că această întrebare trebuie să ne preocupe.

E foarte importantă imaginea pe care-o gîndim despre noi înșine și trebuie să ne gîndim la mijloacele cele mai potrivite pentru a comunica lumii această imagine, fără stupide complexe de inferioritate, cu convingerea că avem valori incontestabile care nu reprezintă o manifestare periferică, de simplu interes regional.

Anchetă realizată de Smaranda Cosmin

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● **„ARTIȘTII PLASTICI ROMÂNI SÎNT FOARTE APRECIAȚI, EXPOZIȚIILE LOR SE BUCURĂ DE SUCCESE".** La capătul primului semestru al anului s-a încheiat ciclul de expoziții „Artiști români la Bienala de la Veneția" organizat, în colaborare cu Uniunea Artiștilor Plastici din România, de către Institutul Italian de Cultură de la București. Într-o scurtă convorbire, destinată revistei „Luceafărul", directorul instituției culturale italiene, **prof. Gianfranco Silvestro**, ne-a fost cu amabilitate interlocutor :

— Ce v-a determinat să prezentați acest ciclu ?

— Convingerea că trebuie subliniată solia artei plastice românești în Italia, nelimitînd prezența lor la lucrările create cu ocazia unor călătorii, ci atrăgînd atenția asupra importanței acestei prezențe, unor creatori care, prin opera lor, au demonstrat profundul atașament la izvoarele culturale și folclorice și, în același timp, au trezit un viu interes în străinătate prin adeziunea lor la oricare gen de expresie a artei moderne.

— Cine sînt artiștii care au populat ciclul de expoziții organizat, timp de șase luni, în sălile Institutului ?

— În ordinea în care au expus : Alin Gheorghiu, Octav Grigorescu, Ovidiu Maitec, Constantin Lucaci, Viorel Mărginean și Marcel Chirnoagă.

— Cum apreciați, în fapt, prezența artiștilor plastici români la Bienala de la Veneția ?

— Ca deosebit de semnificativă, deoarece sînt convins că în artă, la fel ca în oricare alt domeniu, schimbul de experiență între creatori din diverse țări este esențial pentru perfecționarea și aprofundarea activității lor.

— Cum considerați ciclul organizat la Institutul pe care îl conduceți ?

— După părerea mea acest ciclu, realizat în colaborare cu Uniunea Artiștilor Plastici din România, a prezentat lucrări de un înalt nivel artistic și este menit să contribuie la amplificarea relațiilor, deja foarte strînse, dintre Italia și România.

— În ce măsură pictorii, graficienii și sculptorii români se înscriu, prin creația lor, în contextul artei plastice contemporane europene și universale ?

— Arta creatorilor plastici români este pentru mine, repet, extrem de interesantă pentru că rămîne fidelă unei tradiții străvechi și profund simțite, îmbinînd-o cu o spectaculoasă modernitate și o formidabilă fantezie. Apreciez de bun augur intensificarea, adîncirea vizitelor în Italia a acestor artiști pentru a face astfel cunoscută unui număr cît mai mare de iubitori de artă italieni o formă artistică plină de originalitate, de forță și de fantezie. Artiștii români sînt foarte apreciați, iar expozițiile lor se bucură mereu de succese.

● **„GEORGE ENESCU A CONFERIT, CEL DINTÎI, PENTRU CREAȚIA MUZICALĂ ROMÂNEASCĂ NIVELUL UNEI SEMNIFICAȚII EUROPENE".** „Un obiectiv central al actualei mele vizite la București a fost acela de a aprofunda cunoașterea operei lui George Enescu. În creațiile sale, Enescu a valorificat în mod suveran, cu o inegalabilă putere de expresie, folclorul muzical românesc pe care-l prețuiesc în mod cu totul deosebit.

George Enescu a conferit cel dintîi creației muzicale românești nivelul unei semnificații europene.

Cît despre învățămîntul muzical superior din România, m-a impresionat unitatea pe care acesta o profesează în ce privește îmbinarea teoriei cu practica, a procesului de inițiere cu acela de cercetare științifică, ceea ce-l impune cu prestigiu dincolo de hotarele țării", ne-a declarat cu prilejul unei scurte întîlniri, — după un strălucit recital Beethoven, susținut la Casa de cultură a R.F.G. din Capitală, — pianista **Lotte Jekeli**, profesor la Universitatea „Joh. Gutenberg" din Mainz, R.F.G.

Descendentă a unei familii care a locuit cu 60 de ani în urmă în Transilvania, prof. Lotte Jekéli a fost eleva lui Vladimir von Horbowski, Alfred Cortot, Rudolf Serkin și Arthuro Benedetti Michelangeli.

REPERE

Universul ca spectacol (I)

Una dintre inițiativele editoriale cele mai relevante pentru orientarea publicului în anii din urmă este „Biblioteca de artă", publicată de editura **Meridiane**. Animată de gustul sigur și dăruirea unui scriitor și traducător prestigios — este vorba de Modest Morariu —, colecția s-a îmbogățit continuu, extinzîndu-și preocupările, pînă la traducerea unor lucrări fundamentale de filozofia artei și de istorie a domeniului, încît putem spune astăzi că cititorul și specialistul, în egală măsură, beneficiază de mijloace de cunoaștere foarte rafinate. Asemenea tentative am putut să contemplăm și în cazul altor instituții similare, de pildă al editurii „Univers", care a tentat o serie critică lăudabilă. Se cuvine însă menționat faptul că sumarul „Bibliotecii de artă" este conceput după un program estetic mai sigur de scopurile sale, precum și faptul că aparițiile sale sînt mai îngrijite și mai demne ca ținută. Vom sugera o singură comparație, între volumul dedicat de Gustav René Hocke manierismului în artele plastice și cel consacrat literaturii. Primul a apărut la „Meridiane", iar celălalt la „Univers". Cel de al doilea trebuia să conțină un capitol care luminează însăși concepția lui Hocke asupra artei ca „finalitate", un element fără de care gîndirea sa nu poate fi înțeleasă. El lipsește însă din ediția românească... Indiferent de motivul acestei omisiuni, ea este neavenită ! „Biblioteca de artă" a evitat edițiile parțiale, căutînd soluții editoriale pentru a traduce texte integrale, aparținînd unor nume dintre cele mai proeminente. Au fost traduse atît istorii și monografii de probleme sau de autori, cît și contribuții programatice, manifeste estetice sau lucrări de tipologie culturală, afirmări ale unei perspective restrînse, dar cu atît mai expresive și mai fertile pentru gîndirea artistică. Dacă posedăm astăzi, în limba română, texte de Malraux, Eugenio d'Ors, Marcel Brion, Gaetan Picon, Ortega y Gasset, Arnold Gehlen, Marie Luise Kaschnitz, Henri Focillon, Gombrich și mulți alții, dacă încercarea de echivalare a limbajului lor va conduce în cele din urmă la nașterea unor noi posibilități de expresie a problematicii artistice și la nuanțarea modului nostru de a gîndi arta, îndemnînd criticii tineri să tenteze orizonturi puțin explorate. — aceasta se datorează inițiativelor de la editura „Meridiane", ingeniozității și temerității unui grup de redactori, care întrunesc atît o calificare de vîrf, cît și o foarte justă estimare a posibilităților, o înțelegere a imanenței istorice și a sarcinilor momentului. Poziția colecției a fost definită cu acuitate într-un text programatic, semnat de Modest Morariu în **Catalogul** publicat în urmă cu mulți ani, cu prilejul apariției numărului 100 : „Ce ne determina să scontăm succesul acesta ? În primul rînd faptul că o literatură în limba română, consacrată artei și problemelor ei, era încă — dacă facem abstracție de o serie de onorabile excepții — practic inexistentă ; în al doilea rînd, faptul că setea de lectură a publicului cititor românesc, dorința de informare și cunoaștere, spărgea toate cadrele cunoscute, vădind un interes încă neatins în trecutul nostru editorial ; în al treilea rînd, în sfîrșit, faptul că nu putea fi refuzat acestui public, care confirmă într-un mod atît de strălucit avîntul cultural cunoscut astăzi în țara noastră, unul din instrumentele de bază pentru formarea și perfecționarea lui și anume cartea de artă, în ipostazele cele mai variate". Chiar în modul acesta prea idiomatic ridicată problema („spărgea toate cadrele cunoscute" !), și chiar vorbind de un „trecut editorial", este sigur că „Biblioteca de artă" răspunde unei voințe reale de cultură și că a însemnat mai mult decît o „bibliotecă pentru toți" a artelor plastice ! Această colecție este primul efort de a depăși empiria în studiile de artă și simpla judecată de valorizare, punînd la îndemîna cititorilor cîteva din textele care susțin tipologiile gîndirii estetice actuale.

De curînd a apărut în „Biblioteca de artă" volumul lui Rosario Asunto,, **Universul ca spectacol. Arta și filozofia Europei baroce**, tradus de Florina Nicolae, cu postfață de Ion Frunzetti, după **Infinita contemplazione.** Am reprodus aici titlul italienesc tocmai pentru a sugera că libertatea pe care și-a îngăduit-o editura este în avantajul cărții, propunînd mai limpede parcă o tematică barochistă. Cartea lui Assunto reface o viziune asupra lumii moderne, atît din punct de vedere al societății, cît și al artei, în care avem o realitate dominată de ideologi, cum i-ar numi Karl Marx.

Aurel-Dragoș Munteanu

REVISTA STRĂINĂ

● **UN AMPLU ARTICOL** semnat de Sharon Begley și Mary Hager în revista **Newsweek** se ocupă de marile comori ale artei Maya, din nou supuse rapacității unor negustori fără scrupule. Siturile cele mai prețioase au fost devastate în cursul timpului, pentru a furniza obiecte de valoare pieței „negre" din unele țări interesate. Cu toate acestea, o descoperire recentă a atras atenția specialiștilor asupra unui loc din Guatemala unde se îndeplineau ritualuri funerare. Obiectele găsite au aparținut, probabil, unui membru al clasei conducătoare Maya. Importante sînt, de asemenea, inscripțiile de pe pereți, care se referă la o perioadă puțin cunoscută din istoria acestei mari civilizații central-americane, aproximativ secolele IV—VII ale erei noastre. Alături de unele morminte descoperite la Tikal și la Palenque, în Mexic, situl de la Rio Azul constituie o descoperire importantă, menită să aducă în atenția cercetătorilor date noi despre marea civilizație Maya.

● Date noi despre ultima tentativă a lui Kit Williams publică de curînd Ronald Henkoff. Se știe că Williams este autorul unor cărți incitante, a căror lectură provoacă pe cititor să găsească un obiect ascuns de autor. De data aceasta avem de-a face cu procesul de descoperire a titlului cărții, care poate fi aflat numai din decriptarea imaginilor și a textului. Ronald Henkoff spune următoarele : „Provocarea se referă nu numai la descoperirea titlului, dar și la modul de a-l comunica autorului. Trebuie să o faci fără a folosi cuvintul scris. Poți să-l pictezi, sculptezi, poți să-l exprimi printr-un cîntec, printr-o țesătură sau cusătură, poți eventual să folosești un aluat copt sub formă de prăjitură sau chiar să-l exprimi printr-un program de computer. Williams, care se așteaptă la cîteva sute de răspunsuri corecte, va alege pe cel mai imaginativ dintre ele, în ziua cînd se va împlini un an de la data oficială a publicării cărții".

● Helen Hooven Santmayer este o autoare care a cunoscut tîrziu notorietatea, iar azi, la 88 de ani, se află pe primele locuri în listele de vînzare a cărților. Romanul său „...And Ladies of the Club" a fost tipărit recent în 175 000 de exemplare și va fi serializat în curînd pentru micul ecran. Este a treia carte a autoarei, la peste 50 de ani de la primele două, care au trecut totalmente neobservate de critică. Un comentariu semnat de Gene Lyons sintetizează în următorii termeni trăsăturile literaturii promovate de Helen Hooven Santmayer : „Urmînd normele clasei sociale din care fac parte și a timpului în care trăiesc, personajele sînt idealiste, nu numai decente din punctul lor de vedere, ci chiar obsedate de acest fel de „decență", pînă la a exclude orice altă valoare morală. În acest fel, nu ne mai șochează că sînt niște snobi și riște bigoți : ceea ce șochează este mai degrabă faptul că creatorul lor nu arată nici un fel de ironie în această privință".

● Romanul lui Richard Sennett, „O seară cu Brahms" este semnalat de criticul Jim Miller pentru finețea înscenării unui motiv muzical transformat într-un text de proză de o mare densitate. Fără a semnifica un talent deosebit, cartea alunecă adesea în melodramă și în dezvoltare eseistică aproape plictisitoare, dar textul surprinde cu finețe unele elemente ale trăirii artistice muzicale, atmosfera de concert, precum și neliniștile pregătirii unui asemenea eveniment. Jim Miller scrie : „Cele mai bune pasaje ale cărții dramatizează primul concert al personajului central, precum și ambiția sa dramatică de a conduce **Requiemul german** al lui Brahms. În asemenea momente muzicale, Richard Sennett face ca acțiunea singuratică a artistului interpret să prindă viață pentru cititor.

SPORT

Senatul nopților de vară

Dar să ne întoarcem în tiparul nopților de vară. Lună, ceață subțire, sufletul unui crin în fiecare stea. Înainte de a intra în București, după cîteva săptămîni petrecute-n depărtări cu ființa răsfrîntă în mări roditoare, am văzut, pe lîngă Otopeni, un om plutind prin griu, rîzînd și bătînd cu brațele vîntul și viața care locuia în spice. Atunci, sufletul meu s-a iscălit și el pe griu. Potolit, rotund, supus dorului. Și am știut, mai bine zis am presimțit, că fiecare zi din iulie și din august va fi ca nașterea unei insule, cu arbori de fosfor în fluvii de piersică. Vara de acasă mă irigă cu vorbe nebotezate pînă la mine de alte sărutări. Prin tuburile ierbii în care beau fericirea somnului din rouă cărăbuși ca niște vignete de biblie, vin spre inima mea extazuri și decenii de mil dunărean unde înflorește stuful roșu, clătinindu-se în mireasma speranței. Uite, ca să fie bucuria-n eresuri cuprinsă, după cina de sîmburi seci, pe care-am înfulecat-o la Euro 84, ni se deschide din nou vadul spre toate mările calde. Dinamo-și duce zimbrii în insula Afroditei (oricît de iscoditori, ciprioții nu ne vor putea smulge măcar o nuia de salvie), Universitatea Craiova merge să arate Sevillei că titlul de vicecampioană a Europei pe care-l poartă Spania e o sculptură fără respirație de argint (aer prin văzduh dumicîndu-se) ...dar despre Steaua și Sportul Studențesc nu pot să vă spun nimic. Steaua are ocazia să ne arate unde începe și unde se termină arhitectura ei. Cele două întîlniri cu A.S. Roma vor însemna zborul sau prăbușirea în cruntă mediocritate. În mierea lui Septembrie ard degete de purpură. Să nădăjduim că Sportul Studențesc, care nu-și poate construi încă o legendă, va dovedi că povestea mirifică a lui Rummenigge e spre stingere.

Gînduri de oră tîrzie, în senatul nopților de vară. Sună frunza, un drum de sidef se deschide spre Mare.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef : Nicolae Dan Fruntelată, Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct)

L

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 95
Tiparul executat la : COMBINATUL POLIGRAFIC CASA SCÎNTEII